

Skolestruktur i Stange kommune

KJETIL LIE, HELGE STØREN, AUDUN THORSTENSEN, GUNN KRISTIN AASEN LEIKVOLL OG
ANJA HJELSETH

TF-rapport nr. 338

2014

Tittel: Skolestruktur i Stange kommune
Undertittel: Rapport
TF-rapport nr: 338
Forfatter(e): Kjetil Lie, Helge Støren, Audun Thorstensen, Gunn Kristin Aasen Leikvoll og Anja Hjelseth
Dato: 26. juni 2014
ISBN: 978-82-7401-703-0
ISSN: 1501-9918
Pris: (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Framsidedfoto: Istock.com
Prosjekt: Utredning av framtidig skolestruktur i Stange kommune
Prosjektnr.: 20130820
Prosjektleder: Kjetil Lie
Oppdragsgiver(e): Stange kommune

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforskning.no

Resymé:

Rapporten er en utredning av skolestruktur i Stange kommune. Vi har utført analyser og gjort vurderinger knyttet til økonomi, drift, kapasitet og samfunnsmessige forhold. Elevtalls- og befolkningsutvikling på kommunenivå er beskrevet, det er gjennomført en kompetansekartlegging for alle skolene, og det legges fram mulige endringstiltak knyttet til strukturen.

Forord

Telemarksforskning har på oppdrag fra Stange kommune gjennomført en utredning av skolestrukturen i kommunen.

Kjetil Lie fra Telemarksforskning er prosjektansvarlig hos oppdragstaker. Audun Thorstensen, Gunn Kristin Aasen Leikvoll og Anja Hjelseth fra Telemarksforskning og Helge Støren (innleid konsulent) er med som prosjektmedarbeidere.

Vår kontaktperson hos oppdragsgiver er Liv Ingrid Vasaasen, som vi vil takke for godt samarbeid i prosjektperioden. Ellers har flere andre i kommunen bidratt med opplysninger og grunnlagsmateriale. Vi vil takke for god kommunikasjon underveis i prosjektet.

Utredningsarbeidet er gjennomført i perioden februar-juni 2014.

Bø i Telemark, 26. juni 2014

Kjetil Lie
Oppdragsansvarlig

Innhold

Sammendrag	8
Kommunens økonomiske rammebetingelser	8
Elevtallsutvikling.....	8
Organisering og økonomi	8
Kapasitet.....	9
Rammebetingelser og kvalitet	9
Samfunnsmessige forhold knyttet til skolestrukturen	10
Struktur og mulige endringstiltak.....	11
1. Innledning.....	14
1.1 Bakgrunn og mandat	14
1.1.1 Metodisk tilnærming.....	14
1.1.2 Datainnsamling	15
1.2 Rapportens struktur med våre analyser og alternativer	15
2. Økonomiske rammebetingelser.....	17
2.1 Korrigerte frie inntekter – en indikator på kommunens reelle inntektsnivå	17
2.2 Finansielle nøkkeltall	18
2.3 Prioritering for kommunen samlet.....	19
2.4 Beregnet utgiftsbehov	20
2.5 Beregnet utgiftsbehov for grunnskolen	21
2.6 Metode for KOSTRA- og effektivitetsanalyser	22
2.7 KOSTRA- og effektivitetsanalyse Stange kommune, 2013	23
2.7.1 Netto driftsutgifter og mer-/mindreutgifter fordelt på aktuelle KOSTRA- funksjoner på grunnskole, Stange 2013	24
2.8 Sammendrag økonomiske rammebetingelser	24
3. Befolkningsendringer og elevtall	25
3.1 Befolkningsframskrivninger for Stange kommune	25
3.2 Netto tilflytting og fordeling på skolene	29

3.3	Hvordan påvirkes kommunens utgifter av den framtidige demografiske utviklingen?	32
3.3.1	Behovsindeks aldersgruppen 6-15 år fram til 2030	32
3.3.2	Beregnete mer-/mindreutgifter 2014-2030 som følge av den demografiske utviklingen – Stange kommune	33
4.	Organisering og økonomi	35
4.1	Innledning.....	35
4.2	Kostnadsstruktur og enhetskostnader med dagens struktur og kapasitetsutnyttelse ...	36
4.2.1	Fordeling av totalkostnad per skole.....	40
4.2.2	Undervisningsrelaterte kostnader justert for spesialundervisning	41
4.2.3	Øvrige undervisningsrelaterte kostnader	42
4.2.4	Øvrige driftskostnader	43
4.2.5	Bygningsmessige kostnader per elev og per m ²	44
4.2.6	Oppsummering kostnadsanalyse skole	46
5.	Organisering og kapasitet	50
5.1	Klasser og klassedelingar	50
5.2	Hjemmeklasserom	51
5.3	Spesialrom	52
5.4	Arealnormer i praksis	52
5.4.1	Vanlige klasserom på 60 m ²	55
5.4.2	Større klasserom.....	56
5.5	Kapasitet i skolene i Stange kommune	57
5.5.1	Arstad skole	57
5.5.1	Breidablikk skole.....	58
5.5.2	Espa skole og barnehage	58
5.5.3	Hoberg skole	59
5.5.4	Ottestad ungdomsskole	60
5.5.5	Romedal ungdomsskole	60
5.5.6	Solvin skole	61
5.5.7	Stange skole.....	62

Spesialrom	62
Kontorarbeidsplasser	62
Samlet vurdering.....	62
5.5.8 Stange ungdomsskole	62
5.5.9 Tangen skole	63
5.5.10 Vallset skole	64
5.5.11 Åsbygda skole	65
5.6 Sammen drag.....	65
6. Rammebetingelser og kvalitet	67
6.1 Innledning.....	67
6.2 Kan vi måle kvalitet?	67
6.3 Kvalitet i små og store skoler.....	68
6.4 Kvalitet i små og store klasser.....	70
6.5 Lærerkompetanse	70
6.6 Lærerkompetansen i Stange kommune	73
6.6.1 Små og store skoler.	75
6.7 Spesialrom og utdannede lærere	78
6.8 Resultater	79
6.9 Konklusjon	80
7. Lokalsamfunn og skoletilbud.....	81
7.1 Innledning.....	81
7.2 Bolig-, befolkningsutvikling og pendling i Stange kommune.....	82
7.3 Skolens funksjon i lokalsamfunnet	85
7.4 Konsekvenser av endret skolestruktur	87
7.4.1 Fordeler og ulemper med dagens struktur	88
7.4.2 Bosetning og attraktivitet ved endret skolestruktur	88
7.4.3 Skolen som møteplass ved endret skolestruktur	91
7.5 Endret skolestruktur i Stange.....	91
7.5.1 Samlokalisering av barneskolene i Romedal.....	92

7.5.2	Sammenslåing av Romedal og Stange ungdomsskoler, lokalisert til Stange....	96
7.6	Elevvelferd og trivsel på de ulike skolene.....	96
7.7	Samlet vurdering av samfunnsmessige konsekvenser	97
8.	Vurdering av strukturer	99
8.1	Innledning.....	99
8.2	Romslige bygninger koster.....	100
8.3	To tilnærminger.....	101
8.4	Tallet på ungdomsskoler.....	102
8.5	Tallet på barneskoler	104
8.5.1	Tangen skole og Espa skole slås sammen	104
8.5.2	Breidablikk, Solvin, Vallset og Åsbygda skoler slås sammen	105
8.5.3	Solvin og Åsbygda slås sammen	107
8.5.4	Solvin, Vallset og Åsbygda skoler slås sammen	108
8.5.5	Breidablikk, Solvin og Åsbygda skoler slås sammen	110
8.5.6	Breidablikk, Solvin og Vallset slås sammen	111
8.6	Samlede vurderinger	112
8.7	Omleggingskostnader	113
8.7.1	Etterbruk og bygningsmessige behov.....	114
8.8	Mulige endringstiltak.....	115
	Referanser	116
	Vedlegg 1: Kart	119
	Vedlegg 2: Skoledata	124

Sammendrag

Kommunens økonomiske rammebetingelser

Hvilke økonomiske utfordringer står Stange kommune og grunnskolen i Stange overfor?

De økonomiske rammene i en kommune er styrende for tjenestenivået i kommunen. Stange bruker en noe mindre andel av totale netto driftsutgifter på grunnskole enn sammenlignbare kommuner, men omtrent som landsgjennomsnittet.

Hvis vi ser på befolkningssammensetning, bosettingsmønster og kommunestørrelse, finner vi at Stange kommune i 2013 hadde behov for ca. 2 % mindre ressurser til grunnskolen enn gjennomsnittskommunen. Tar vi hensyn til dette, ser vi at grunnskolen i Stange hadde mindreutgifter på om lag 4,8 mill. kr i forhold til hva et normert beregnet utgiftsbehov i 2013 skulle tilsi. I denne rapporten forklarer vi beregningen av normert utgiftsnivå nærmere. Vi finner at kommunen hadde mindreutgifter på om lag 8,2 mill. kr på funksjon 202 Grunnskole, og merutgifter på om lag 3,4 mill. kr på øvrige «grunnskole-funksjoner» i forhold til kommunens «normerte nivå».

Elevtallsutvikling

Elevtallene har sunket de siste årene. Er dette en tendens som fortsetter?

Andelen barn og unge fra 0-15 år utgjorde 18,3 prosent av befolkningen per 1.1.2014. Tilsvarende andel for fylket og landet var hhv. 17,5 prosent og 19,5 prosent.

Statistisk sentralbyrå (SSB) antar at Stanges folketall fra 2014 til 2030 vil vokse med 9,0 prosent, eller 1 776 personer. SSB ser i samme tidsrom for seg vekst for aldersgruppene 0-5 år og 6-15 år på hhv. 5,6 prosent og 5,1 prosent. Det er barn i alderen 6-15 år som er elever i grunnskolen. Veksten for de yngste har allerede begynt. Elevtallene vil få et oppsving fra 2017. Elevtallsveksten skyldes i stor grad tilflytting av barn. De siste årene har den netto tilflyttingen i stor grad skjedd i Arstad/Hoberg-området.

Det er anslått at kommunen kan få merutgifter på om lag 175 mill. kr i perioden 2014 til 2030, som følge av endringer i befolkningen. I aldersgruppene 0-5 år og 6-15 år er det anslått merutgifter på hhv. om lag 14 mill. kr og om lag 11 mill. kr i samme periode. I perioden 2014 til 2020 er det beregnet merutgifter i aldersgruppen 0-5 år på om lag 8 mill. kr og mindreutgifter i aldersgruppen 6-15 år på om lag 6 mill. kr.

Organisering og økonomi

Er kostnadene ved drift av ulike skoletyper forskjellige?

Skolenes størrelse varierer fra 36 elever i Espå skole og barnehage til 278 elever i Stange skole. Kostnadene per elev varierer også. Rapporten viser enhetskostnadene etter at utgiftene til spesialundervisning er fratrukket.

Det er skilt mellom undervisningsrelaterte kostnader, øvrige driftskostnader og bygningsmessige kostnader. For alle disse kostnadskategoriene viser det seg at de minste skolene er mest ressurskrevende og de største skolene er billigst å drive. Det er liten forskjell på kostnadene for de store barneskolene og de tre ungdomsskolene.

Kostnadene per elev er omtrent 50 % høyere for de fådelte skolene enn for de fulldelte skolene.

Kapasitet

Det er forventet en elevtallsvekst på ca. 5 % i Stange kommune fram mot år 2030. Har skolene kapasitet til å ta i mot denne veksten?

En skoles kapasitet kan bedømmes ut fra ulike normer. I dette notatet er det tatt utgangspunkt i «hjemmeklasserom» for elevene, «kontorarbeidsplasser» for lærerne og «spesialrom». Kapasiteten i garderobene og trafikkarealene er ikke vurdert. Stange kommune har ikke vedtatt arealnormer for grunnskolene. Vi har derfor vist til eksempler fra andre kommuner. Hovedvekten er likevel lagt på normer gitt i veiledningen til forskrift om miljørettet helsevern.

Gjennomgangen av de tolv skolenes bygninger og utbygningstegninger viser at alle skolene har kapasitet til å ta imot flere elever. Både relativt sett og i absolutte tall har Romedal ungdomsskole og Espa skole minst ledig kapasitet. De øvrige skolene kan ta fra 25 % til 105 % flere elever enn det de hadde i 2013.

Rammebetingelser og kvalitet

Skolene har noe varierende tilgang til spesialrom. De større skolene er bedre utstyrt med spesialrom enn de små, og bare de største skolene har naturfagrom.

Det er små forskjeller mellom små og store skoler når det gjelder resultatene på nasjonale prøver og elevundersøkelsen.

Kravene til faglig kompetanse hos lærerne har blitt skjerpet de siste årene, både når det gjelder tilsetning og lærerutdanning. Selv om ikke de nye kompetansekravene formelt sett gjelder lærere med gammel utdanning, og selv om det også i de siste lovendringene gis mulighet til å fravike kravene i de små skolene, ligger det nå større forventninger om fagutdannelsen hos lærerne til grunn for organiseringen av skolen.

Fagkravene er høyest på ungdomstrinnet og betydelig lavere på barnetrinnet. Ingen av de tolv skolene tilfredsstiller i dag fullt ut *forventningene* som ligger i loven som trådte i kraft 1. januar 2014, med foreslåtte forskrifter. Men gapet mellom forventninger og dagens nivå varierer.

I ca. 72 % av undervisningstimene i fagene norsk, matematikk og engelsk møter elevene på ungdomstrinnet lærere med **minst 60 studiepoeng** utdanning i faget.

I ca. 78 % av undervisningstimene på mellomtrinnet møter elevene i fagene norsk og matematikk lærere med **minst 30 studiepoeng** utdanning i faget. I engelsk møter de en lærer med dette utdanningsnivået i ca. 50 % av timene.

I ca. 79 % av undervisningstimene på 1.-4. trinn møter elevene i fagene norsk og matematikk en lærer med **minst 30 studiepoeng** utdannelse i faget. I engelsk møter de en lærer med dette utdanningsnivået i ca. 29 % av timene.

Samfunnsmessige forhold knyttet til skolestrukturen

Vil endringer i skolestrukturen få konsekvenser for lokalsamfunnene?

Forståelsen av hva man legger i begrepet *lokalsamfunn* er i stadig forandring. Dette skyldes at samfunnsbegrepet langt på vei tar opp i seg mellommenneskelig kommunikasjon. Når kommunikasjonen både tar nye former og formene endrer omfang, vil det ha betydning for lokalsamfunnets utstrekning og innhold. Mens lokalsamfunnets «grenser» mange steder var sammenfallende med skolekretsens grenser, vil man nå heller si at skolen og skolekretsen er *en av flere faktorer* som definerer lokalsamfunnet.

Endret kommunikasjon medfører at det ikke lenger alltid er slik at man bor og jobber eller tar utdanning samme sted. Lokalsamfunnet er dermed ikke nødvendigvis det stedet du sover. Det kan like gjerne være det stedet hvor du oppholder deg mest. Dette bidrar til å viske ut tradisjonelle grenser for lokalsamfunn.

En grunnlagsrapport for mulige skolenedleggelse i Steinkjer kommune fra 2012, trekker fram følgende funksjoner for skolen i lokalsamfunnet:

1. Foreldre blir kjent med hverandre/ etablere samhold innad i foreldregruppa
2. Inkludering av tilflyttere
3. Fritidsaktiviteter for barn og ungdom
4. Kultur- og idrettsaktiviteter for ulike aldersgrupper
5. Uorganisert møteplass for barn, unge og voksne
6. Møtelokaler og arkiv/lager for lag og foreninger
7. Arrangementslokale

Det er lite forskning på konsekvensene av endret skolestruktur, men disse konsekvensene kan være avhengig av i hvor stor grad det finnes alternativer til skolen når det gjelder funksjonene nevnt over. Fra politisk hold blir det ofte hevdet at dersom skolen legges ned, så dør bygda. Vi har ikke funnet støtte for dette i forskningslitteraturen. Det ser derimot ut til at skolenedleggelse er en konsekvens av at bygda allerede er uttynna. Enkelte ganger vil en skolenedleggelse gjerne være en konsekvens av at ei bygd over tid har hatt en nedgang i folketall og endring i alderssammensetningen som gjør at elevtallet er så lavt at grunnlaget for å opprettholde en skole ikke lenger er tilstede. Vi vurderer det slik at det ikke er tilfelle i Stange kommune.

Kommuneplanen for Stange legger opp til at det i framtiden satses på tre tettsteder langs nord/søraksen i kommunen: Tangen, Stange og Ottestad. I et samfunnsutviklingsperspektiv vil det være naturlig for kommunen å prioritere gode skoler rundt tettstedene de satses på. Vi har derfor sett på samfunnsmessige konsekvenser av endring i skolestruktur som inkluderer Espå, Vallset, Ilseng, Åsbygda og Romedal.

Når det gjelder sammenslåing av Stange og Romedal ungdomsskole, kan vi ikke se at dette vil få noen samfunnsmessige vesentlige negative konsekvenser for lokalsamfunnet. Det er en del aktivitet som skjer i ungdomsskolebygget på kveldstid, og dersom bygget også i framtiden benyttes til skoleformål, vil denne aktiviteten kunne fortsette.

Vi ser at det kan ha negative konsekvenser for Espa-samfunnet dersom skolen legges ned, men at det vil være mulig å motvirke dette. For det første må kultur- og samfunnsdelen av skolebygget drives videre som i dag. Kommunen kan velge å i større grad legge kulturskoletilbud til skolebygget, i tillegg er det viktig at bygget fortsatt brukes til barnehageformål. Det er allerede i dag en del samarbeid mellom de to stedene Espa og Tangen på det frivillige feltet, noe som vil kunne styrkes dersom elevene går på samme skole.

Etter vår vurdering vil sammenslåing av barneskolene i Romedal gi de største negative samfunnsmessige konsekvensene for lokalsamfunnene.

I Åsbygda ligger skolen naturlig til i sentrum av bygda, med boligfelt rundt. Rundt halvparten av elevene bor så nærme at de kan sykle eller gå til skolen. Både elever, lag og foreninger bruker skolen på kveldstid. Det er og et kapell i skolebygget som blant annet brukes til gudstjenester og konfirmasjoner. Det finnes og samfunnshus i Åsbygda, men dette er lokaler som det må betales leie for å bruke. Informantene våre mener at aktiviteter som krever større arealer, for eksempel en gymsal, vil opphøre dersom skolen legges ned. Framtidig aktivitet vil da avhenge av hva som skjer med skolebygget.

I Vallset er tettstedet Gata ganske kompakt, men samtidig er det 66 % av elevene som her allerede har skoleskyss, delvis fordi det er trafikkfarlig skolevei i området. I Vallset er skolen en samlingsplass for fritidsaktiviteter på kveldstid, og den er tett knytta opp mot idrettsaktivitet i nærheten. Informantene mener en skolenedleggelse kan skape en kjedereaksjon, ved at aktiviteter som er knytta til skolen dør ut. Samtidig har Vallset et samfunnshus som blant annet er samlingspunkt for korps og Vallset-revyen.

På Ilseng er det et kompakt samfunn hvor kun en fjerdedel av elevene har skoleskyss. Det gir nærhet til skolen, en nærhet som vil forsvinne dersom skolen legges ned. Både skolen og områder rundt brukes en del på kveldstid. Samtidig har Ilseng et samfunnshus som på mange måter fyller rollen som forsamlingslokale i bygda.

Struktur og mulige endringstiltak

Vi har ikke gjort noen vurdering av den bygningsmessige kvaliteten ved skolene. Med ulik alder og ulik grad av slitasje og fornyelse vil både kapitalkostnader og teknisk kvalitet variere betydelig fra skole til skole. I Stange vil det nærmest kontinuerlig være behov for nybygg eller betydelige renoveringsarbeider knyttet til skolene. Med en antatt levetid for et skolebygg på 50 år, vil det være behov for en gjennomsnittlig årlig fornyelse på ca. 600 kvadratmeter. I våre vurderinger har vi tatt utgangspunkt i en kvadratmeterpris på kr 28 000 for nybygg og halvparten for renovering. Med dette utgangspunktet vil det årlig være et behov for å fornye skolebygg for ca. 17 millioner kroner.

Kapittel 5 viser en bygningsmessig overkapasitet på ca. 30-40 %, når vedtatte utbyggingsplaner er tatt med. Stange kommune legger til rette for ca. 450 elever mer enn det er behov for, eller har ca. 6000 m² mer enn strengt tatt nødvendig. Stange kommune kan klare seg med mindre skoleanlegg eller færre skoler og dermed spare vesentlige utgifter.

Vi legger opp til to uavhengige tilnærminger til en vurdering av innsparinger ved å redusere antall skoler i Stange kommune, en «skoleadministrativ» vurdering og en vurdering basert på enhets-

kostnader. Fra de beregnede innsparingene trekker vi de merutgiftene som følger av utvidet behov for skoleskyss.

De skoleadministrative vurderingene baserer seg på beregninger av personalbehov og arealbehov for skoler av ulik størrelse. Gjennomgående går personalbehovet noe ned, både når det gjelder administrasjon og undervisning, hvis små skoler slås sammen til større enheter. Slik er det i mindre grad når det gjelder arealbehovet. Men siden skolene i utgangspunktet har en vesentlig overkapasitet, vil sammenslåing føre til sterkt reduserte bygningsmessige driftskostnader.

Ved bruk av enhetskostnader har vi erfaringstall fra Stange kommune som viser at elevkostnadene går ned når de kommer på en større skole. Stange har barneskoler med ulik størrelse, så for dette hovedtrinnet fungerer metoden godt. Men Stange har tre omtrent like store ungdomsskoler. Dermed har vi et mangelfullt sammenligningsgrunnlag ved etablering av en stor ungdomsskole som erstatning for to middels store. Da må anslagene støtte seg bare på de skoleadministrative vurderingene.

De to metodene gir noe ulike anslag. Hvis vi tar utgangspunkt i gjennomsnittet av de to beregningene, vil begge anslagene ligge innenfor et avvik på ca. 10 %, ofte mindre. Usikkerheten i tallgrunnlaget er imidlertid så stort at vi angir mulige innsparinger med en usikkerhet på ca. 20 %.

Omstilling har også sin kostnad. De samfunnsmessige kostnadene er drøftet i et eget kapittel. Men omstilling har også økonomiske kostnader. Disse kan i prinsippet deles mellom avviklingskostnadene, der en skole legges ned, og en omstilling i den skolen som tar imot flere elever. Den siste kostnaden er enklest å anslå. Vi skiller mellom renoveringskostnadene, som kommunen likevel vil få i etablerte skoleanlegg, og nybyggkostnader som følger av økt behov for arealer med flere elever. I forslagene til strukturendringer vil overføring av Romedal ungdomsskole til Stange ungdomsskole anslagsvis kreve 1 500 nye m² til en kostnad av 42 millioner kroner. En samling av Solvin skole, Vallset skole og Åsbygda skole i Romedal ungdomsskoles lokaler vil kreve ca. 1 000 nye m² til en kostnad på 24 millioner kroner.

Avviklingskostnadene kan være vanskelige å tallfeste. Etter at skolen har flyttet ut, må skolebyggene få en annen funksjon, eventuelt selges.

På bakgrunn av våre analyser ser vi følgende mulige endringstiltak:

1. Elevene ved Espa skole flyttes til Tangen skole.
Tiltaket kan iverksettes raskt.
Innsparinger i driften vil ligge i størrelsesorden 2,1-3,1 millioner kroner per år.
Skolelokalene på Espa kan omdisponeres til barnehageformål.
2. Elevene ved Romedal ungdomsskole flyttes til Stange ungdomsskole.
Tiltaket kan iverksettes etter at Stange ungdomsskole er renoverert og har fått et økt areal på ca. 1500 m². Samlet investering anslås til ca. 75 millioner kroner.
Innsparing i driften vil være i størrelsesorden 2,0-3,0 millioner kroner per år.
Skolelokalene kan omdisponeres til barneskoleformål.
3. Solvin skole, Vallset skole og Åsbygda skole, danner Romedal skole og overtar lokalene til Romedal ungdomsskole.
Tiltaket kan iverksettes etter at Romedal ungdomsskole er slått sammen med Stange ungdomsskole og etter at skolelokalene er renoverert.
Tiltaket kan iverksettes skrittvis ved at man først samler 5.-7. trinn i den tidligere ungdomsskolen, mens 1.-4. trinn samles ved Solvin skole.
Investering for å samle 5.-7. trinn anslås til ca. 41 millioner kroner.

Investering til nybygg for også å få med 1.-4. trinn anslås til ca. 24 millioner kroner.
Innsparing i driften vil være i størrelsesorden 3,0-4,5 millioner kroner per år.
De fraflyttede skolene kan avhendes.

Flere forhold tilsier at Breidablikk skole drives videre. Denne skolen er forholdsvis arealeffektiv, den har forholdsvis få elever som trenger skoleskyss, og når elevtallet ved Ottestad ungdomsskole blir så stort at den hovedsakelig har fire klasser på trinnet, kan man velge å la elevene fra Breidablikk få sitt ungdomstrinntilbud der.

1. Innledning

1.1 Bakgrunn og mandat

Stange kommunestyre fattet 19. juni 2013 vedtak om utredning av framtidig skolestruktur.

Stange kommune har lagt opp en prosess knyttet til vurderingen av skolestrukturen i grunnskolen fordelt på flere faser. Den første fasen er en konsekvensutredning av mulige endringstiltak. I denne utredningen skal det gjøres rede for pedagogiske, økonomiske, organisatoriske og samfunnsmessige utfordringer. I den forbindelse skal man vurdere minst to alternative modeller til dagens struktur.

Denne første fasen var delt i to. Første delfase munnet ut i en underveisrapport med et felles faktagrunnlag for den videre prosessen. På bakgrunn av denne delrapporten har vi arbeidet videre med alternative strukturer for organiseringen av grunnskolen i kommunen.

1.1.1 Metodisk tilnærming

Telemarksforskning har hatt både en kvalitativ og kvantitativ tilnærming. Vi har innhentet verbale beskrivelser, befart skoleanleggene og hatt samtaler med skolelederne. Vi har foretatt analyser av KOSTRA-data, brukt GSI og kommunens egne budsjett- og regnskapsdata til evalueringen. Prosjektteamet har gjennomgått mye skriftlig materiale som er oversendt fra kommunen.

Vi har gjennomført en KOSTRA-analyse for å vurdere samsvaret mellom kommunens inntekter, kostnader og utgiftsbehov. Videre har vi brukt dette som en indikator på effektivitet. Til bruk i KOSTRA-analyser har vi utviklet en metode som gjør sammenligninger mer reelle, ved at det for gitte tjenesteområder tas høyde for forskjeller i utgiftsbehov mellom kommuner. Den faktiske ressursbruken på ulike tjenesteområder ses i sammenheng med et nivå som vi kaller «normert utgiftsbehov» (basert på kommunens verdi på aktuell delkostnadsnøkkel innenfor inntektssystemet). Vi beregner da et mer-/mindreforbruk målt mot dette normerte utgiftsnivået. Ut fra dette kan vi vurdere hvorvidt Stanges forbruk innenfor aktuelle tjenesteområder er innenfor det beregnede utgiftsbehovet som de sentrale myndigheters inntektssystem og utgiftsutjevningssystem skulle tilsi. I vurderingen av det samlede utgiftsnivået for alle tjenesteområdene tar vi dessuten høyde for kommunens nivå på korrigerte frie inntekter. På den måten kan vi gi et fullstendig bilde av om kommunen ligger høyere eller lavere på samlet ressursbruk enn hva det reelle inntektsnivået (og utgiftsutjevningen over inntektssystemet) skulle tilsi.

Ved kapasitetsvurderingene er det brukt anerkjente arealnormer på 2,0-2,5 m² per elev/voksen i hjemmeklasserommene og 6 m² per lærer i arbeidsrom/møterom. Det er tatt utgangspunkt i kjente elevtall og tall på barn under 6 år.

I kompetansevurderingene er det tatt utgangspunkt i lærernes utdanning i de ulike fagene de underviser i (studiepoeng) og hvor mange timer de underviser i disse fagene. Registreringen av disse opplysningene er gjort av rektorene.

I kapitlet som omhandler skolen og lokalsamfunnet ser vi på skolens funksjon i lokalsamfunnet og samfunnsmessige konsekvenser av nedleggelse. Vi har tatt utgangspunkt i fokusgruppeintervjuer med representanter fra FAU, velforening og idrettslag i alle skolekretsene. Informantutvalget be-

grenser seg av tids- og ressursmessige årsaker til 3 slike representanter fra hver skolekrets. Vi har i tillegg intervjuet alle rektorene og ulike representanter fra kommuneadministrasjonen. Utvalgets størrelse gir oss ikke et fullstendig bilde av skolens betydning for lokalsamfunnet. Men ved bruk av kvalitative metoder tar vi for oss små utvalg som ikke vanligvis er representative for en større populasjon (Askheim og Grenness 2008). Kvalitative metoder er derimot egnet til å få en dypere innsikt enn det som kan observeres og måles. Det har vært viktig for oss i denne sammenhengen.

1.1.2 Datainnsamling

Telemarksforskning startet prosjektet med å foreta en gjennomgang av offentlig tilgjengelig dokumentasjon, data og informasjon. Videre er det blitt gjennomført befaringer i Stange. I for- og etterkant av dette har kommunens representanter oversendt et betydelig datamateriale fra egne systemer til Telemarksforskning.

I tilknytning til befaringer i Stange er det også blitt avholdt samtaler og møter med kommunalsjefen og rektorene ved de tolv skolene. Videre er det gjennomført semistrukturerte intervjuer med rektorene, kommunalsjef for oppvekst, økonomisjef, plansjef, barnevern, PPT, helsestasjon, ledere av FAU, ledere av idrettslag og leder av velforening i tillegg til representanter for kommunalt barnehageutvalg.

Våre analyser er basert på det tallmateriale og de virksomhetsbeskrivelser vi har fått oversendt fra kommunens representanter. Vi har ikke forsøkt å verifisere materialet enkeltvis, men forutsetter at det er kvalitetssikret før det er kommet oss i hende. Vi har brukt det materialet vi har fått oversendt fra kommunen om kommunens arbeid med kvalitetsutvikling i skolen og dokumentering av dette arbeidet.

1.2 Rapportens struktur med våre analyser og alternativer

Rapporten består av fem deler, den første fordelt på tre kapitler.

Del 1 Økonomiske utfordringer

Det økonomiske perspektivet dominerer den første delrapporten. Vi vil også finne igjen økonomiske problemstillinger i de andre delrapportene, men i denne første delen tar vi i hovedsak opp de fagøkonomiske betraktningene knyttet til grunnskole drift.

Etter dette innledende kapittel 1 tar vi i kapittel 2 for oss kommunens økonomiske rammebetingelser med spesielt fokus på tjenesteområdet skole. Med utgangspunkt i de innledende analysene på overordnet nivå, ser vi i kapittel 3 på kommunens befolkningsutvikling og framtidig elevgrunnlag. I kapittel 4 går vi nærmere inn på økonomiske analyser av driften i kommunen og på skolenivå. Her beregner vi enhetskostnadene på de viktigste utgiftsområdene.

Del 2 Organisatoriske utfordringer

Det organisatoriske perspektivet dominerer den andre delrapporten. Også her arbeider vi med tall, men bare indirekte med kroner og øre. I kapittel 5 foretar vi en vurdering av hvilken kapasitet de ulike skoleanleggene har. Utgangspunktet er antall «hjemmeklasserom» og størrelse på disse, hvilke spesialrom skolene har og hvor stort areal det er satt av til kontorarbeidsplasser for lærerne.

Del 3 Pedagogiske utfordringer

Kapittel 6 tar for seg de pedagogiske rammebetingelsene. Det gjøres i hovedsak gjennom en kom-

petansekartlegging av lærerkreftene ved de tolv skolene, og vi vurderer i hvilken grad elevene møter denne kompetansen i sin opplæring.

Tilstandsrapporten for grunnskolen i Stange kommune går på en grundig måte gjennom læringsresultater, utfordringer og tiltak.

Tilstandsrapporten for grunnskolen i Stange for 2013 viser at det de foregående år var relativt store forskjeller mellom skolene i resultatene på nasjonale prøver og til eksamen. Men bildet viser også at det fra det ene året til det neste er store svingninger for den enkelte skolen. Dette indikerer usikkerhet i resultatene, men også at elevgrunnlaget kan variere en del fra trinn til trinn, spesielt i små skoler. Samlet sett ligger Stange omtrent på nasjonalt nivå. Det er ingen tendens til at de små skolene har bedre resultater enn de store.

Kommunen og skolene er i gang med en rekke omfattende tiltak som hver for seg og samlet trolig vil medføre et enda bedre læringstilbud til elevene. Flere av tiltakene skjer i et faglig samarbeid med Høgskolen i Hedmark. Disse tiltakene går grundigere inn arbeidsmåter og involverer de ansatte på en bedre måte enn hva vi har kapasitet til i arbeidet med denne rapporten.

I tillegg til pågående tiltak ønsker kommunen å sette i gang tre nye:

- Bruke kompetansekartleggingen som gjennomføres ved alle skoler til å vurdere i hvilken grad skolene har behov for etter- og videreutdanning i fag og i hvilken grad skolens kompetanse utnyttes i dag.
- Søke om deltakelse i pulje 5 "Vurdering for læring". Den nasjonale satsingen "Vurdering for læring" bygger på forskning og erfaringer fra flere land
- Deltakelse i KS utviklingsprogram for folkevalgte og administrative skoleeiere i Hedmark og Oppland 2014-2015 "Den gode skoleeier"

Det er først og fremst innen kompetansekartlegging dette prosjektet vil kunne gi et bidrag. Men vi starter med å se på kvalitetsbegrepet og ser nærmere på spørsmålet om små skoler har bedre/dårligere læringsresultater enn store.

Del 4 Samfunnmessige utfordringer

Kapittel 7 er i sin helhet viet de samfunnmessige forholdene knyttet til skolene. Skolen er en viktig samfunnsinstitusjon. Den bidrar i sosialiseringarbeid og opplæringen av barn og ungdom, men dens virksomhet kan ha ringvirkninger langt ut over dette.

I denne delen vil vi spesielt ta for oss problemstillingen: Hva skjer med et lokalsamfunn, hvis skolen legges ned og elevene blir sendt til en annen skole?

Del 5 Alternativ struktur

I kapittel 8 vurderer vi alternative skolestrukturer. I den sammenheng ligger analysene i de øvrige kapitlene til grunn. I tillegg gjøres det to metodisk uavhengige vurderinger av økonomien i hvert av alternativene. Den ene vurderingen baserer seg på enhetskostnader, mens den andre baserer seg på personalbehov i ulike stillinger i skolen.

Reduksjon av tallet på skoler kan føre til lavere driftskostnader, men det vil kunne være behov for investeringer. Vi vurderer kostnadene for nybygg og renovering av eksisterende skolelokaler.

Avslutningsvis peker vi på tre mulige strukturendringer.

2. Økonomiske rammebetingelser

Stange kommune kan defineres som en middelinntektskommune, men kommunen må tross alt sies å ligge i nedre del av en inntektsskala for slike kommuner. I KOSTRA er kommunen plassert i kommunegruppe 11, dvs. mellomstore kommuner med middels bundne kostnader per innbygger og middels frie disponible inntekter. Korrigerte frie inntekter for Stange utgjorde 97 prosent av landsgjennomsnittlig nivå i 2013, tilsvarende mindreinntekter på 29 mill. kr sammenlignet med «gjennomsnittskommunen». Stange kommune bør derfor ha et samlet lavere forbruksnivå enn hva gjennomsnittskommunen kan tillate seg å ligge på.

I dette kapitlet har vi for ulike tjenesteområder tallfestet en størrelse som vi kaller for et normert utgiftsnivå. Vi har så sammenlignet kommunens faktiske forbruk på det enkelte tjenesteområdet med det normert beregnede behovet/nivået. Beregningene våre viser at grunnskole som tjenesteområde, lå på om lag 4,8 mill. kr lavere forbruk (netto driftsutgifter) enn det normerte nivået i 2013. Stanget kommune hadde mindreutgifter på om lag 8,2 mill. kr på funksjon 202 Grunnskole, og merutgifter på om lag 3,4 mill. kr på øvrige «grunnskole-funksjoner» i forhold til kommunens normerte nivå.

Ideelt sett, ifølge disse beregningene og sammenstillingene, skulle alle tjenesteområdene til sammen hatt et mindreforbruk på 29 mill. kr i 2013. Det var på langt nær tilfelle. Beregningene våre viser derimot et merforbruk på rundt 62 mill. kr når vi også tar høyde for at Stange kommune ikke har så høye korrigerte frie inntekter.

Det er spesielt de to områdene pleie- og omsorgstjenester og sosialtjenester som bidrar til merforbruket. Grunnskoleområdet lå altså i 2013 på et lavere forbruk (netto driftsutgifter) enn sitt normerte nivå. Siden Stange kommune har lavere korrigerte frie inntekter enn det landsgjennomsnittlige nivået (tilsvarende altså en mindreinntekt på 29 mill. kr ifølge beregningene våre for 2013), er det kommunaløkonomisk viktig at enkelte tjenesteområder har et lavere forbruk enn det normerte nivået. Grunnskole, som et stort tjenesteområde, burde slik sett hatt et enda lavere forbruk (enn de beregnede 4,8 mill. kr i mindreutgifter) for å kunne ha finansiert sin «naturlige del» av mindreinntektene.

2.1 Korrigerte frie inntekter – en indikator på kommunens reelle inntektsnivå

Korrigerte, frie inntekter viser nivået på de frie inntektene justert for variasjon i utgiftsbehov. Indikatoren viser dermed inntekts- og utgiftssiden samlet. Kommuner med et lavt beregnet utgiftsbehov (”billig” i drift) får justert opp sine inntekter, mens kommuner med et høyt beregnet utgiftsbehov (”dyre” i drift) får justert ned sine inntekter.

Tabellen under viser korrigerte frie inntekter for Stange og andre sammenlignbare «gruppe-11 kommuner» i Hedmark. Nivået (i prosent av landsgjennomsnittet) er vist både med og uten eien- domsskatt og konsesjonskraftinntekter.

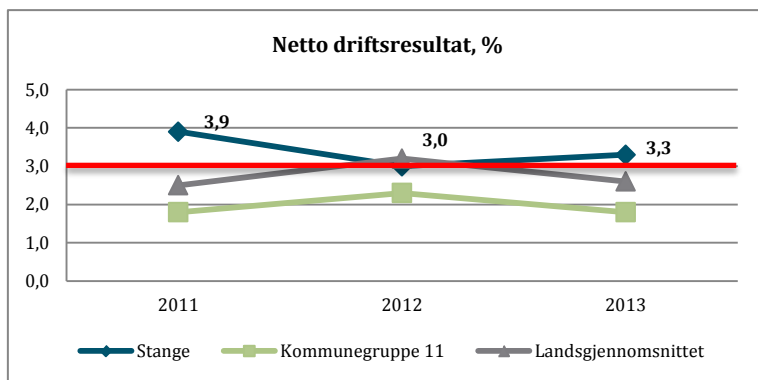
Tabell 1 Frie inntekter i 2013 korrigert for variasjoner i utgiftsbehov. Tabellen viser pst. av landsgjennomsnittet av inntekt per innbygger. Landsgjennomsnittet = 100. Kilde: Kommuneproposisjonen 2015.

	Korrigerte frie inntekter ekskl. E-skatt og konsesjons-kraftinntekter	Korrigerte frie inntekter inkl. E-skatt og konsesjons-kraftinntekter
Stange	96	97
Nord-Odal	98	99
Grue	101	102
Åsnes	102	100
Tynset	99	107
Hedmark	97	98
Hele landet	100	100

2.2 Finansielle nøkkeltall

Netto driftsresultat er et mål på hvor mye kommunene sitter igjen med av driftsinntekter etter at driftsutgifter og netto renter og avdrag er betalt. Målt i prosent av driftsinntektene uttrykker netto driftsresultat således hvor stor andel av de tilgjengelige driftsinntektene kommunene kan disponere til avsetninger og egenfinansiering av investeringer. Netto driftsresultat blir blant annet brukt av Det tekniske beregningsutvalg for kommunal økonomi (TBU) som en hovedindikator for økonomisk balanse i kommunesektoren. TBU har gjort beregninger som indikerer at netto driftsresultatet over tid bør ligge på om lag 3 prosent av driftsinntektene for at kommuner og fylkeskommuner skal sitte igjen med tilstrekkelige midler til avsetninger og investeringer.

Stange kommune har i alle de tre siste årene hatt et netto driftsresultat over «normen» på 3 prosent.

Figur 1 Netto driftsresultat i prosent av sum driftsinntekter 2011-13. Kilde: KOSTRA (konsern).

Tabellen under viser andre sentrale finansielle nøkkeltall for Stange kommune hentet fra KOSTRA.¹ For å få et mest mulig fullstendig bilde av kommunens økonomiske nøkkeltall er det i tabellen tatt utgangspunkt i KOSTRA-tall for kommunen som konsern.²

Tabell 2 Netto driftsresultat i prosent av sum driftsinntekter 2011-13. Kilde: KOSTRA (konsern).

	Stange			K-gr. 11	Landet
	2011	2012	2013	2013	2013
Brutto driftsresultat	4,4	3,8	3,1	2,4	2,4
Netto driftsresultat	4,0	3,9	3,0	2,2	3,1
Finansutgifter	3,5	2,9	3,1	3,9	3,5
Netto lånegjeld	74,3	72,1	63,1	73,5	68,7
Disposisjonsfond	8,4	12,2	12,5	3,6	5,9

2.3 Prioritering for kommunen samlet

Netto driftsutgifter (= driftsutgifter-driftsinntekter) viser hvordan kommunen prioriterer de frie midlene. Prioriteringsindikatorerne skal si noe om hvor mye av egne penger kommunen ”velger” å bruke til de enkelte tjenesteområdene. En tjeneste kan sies å være høyt prioritert når en kommune bruker en relativt stor andel av sine ressurser på en bestemt tjeneste.

Tabell 3 Andel av totale netto driftsutgifter på tjenesteområdene som inngår i kostnadsnøkkelen i inntektsystemet. Kilde: KOSTRA, beregninger ved Telemarksforskning.

	Stange			K-gr. 11	Landet
	2011	2012	2013	2013	2013
Administrasjon og styring	7,0	6,8	6,6	8,1	7,6
Barnehage	13,5	13,6	12,8	12,3	14,5
Grunnskole	26,1	24,5	23,8	25,0	23,6
Pleie og omsorg	38,7	37,9	37,8	32,6	29,5
Kommunehelse	4,0	4,2	4,1	4,4	4,1
Samhandling	:	3,0	2,7	2,3	2,2
Sosialtjenesten	5,7	6,2	6,2	4,5	5,4
Barnevern	2,3	2,5	2,6	2,9	3,2
Sum	97,3	98,7	96,6	92,1	90,1

Tabellen over viser andel av totale netto driftsutgifter på tjenesteområdene som inngår i kostnadsnøkkelen i inntektssystemet. Siden tabellen bare omfatter tjenesteområdene som inngår i inntekts-

¹ I KOSTRA (SSBs statistikk over kommunal tjenesteproduksjon og økonomi) er kommunene delt inn i ulike kommunegrupper etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser (bundne kostnader og frie inntekter). Hensikten er å gjøre det mulig å sammenligne ”like kommuner”.

² Kommunekonsern består av kommunen og særbedrifter som utfører kommunale oppgaver for kommunen som kommunen ellers ville ha utført selv. Med særbedrifter menes kommunale foretak organisert etter kommuneloven kap. 11 og interkommunale selskaper organisert etter lov om interkommunale selskaper.

systemet, er ikke summen lik 100. Blant annet omfattes ikke tekniske tjenester og kultur. I disse tallene er det ikke korrigeret for forskjeller i utgiftsbehov mellom kommunene.

2.4 Beregnet utgiftsbehov

Forskjellene mellom landets kommuner er til dels store når det gjelder kostnadsstruktur og demografisk sammensetning. Både etterspørselen etter kommunale tjenester og kostnadene ved tjenesteytingen vil derfor variere mellom kommunene. Målet med kommunenes inntektssystem er å fange opp slike variasjoner. En ”tar” fra de relativt sett lettdrevne kommunene og ”gir” til de relativt sett tungdrevne. Gjennom kostnadsnøkler bestående av objektive kriterier og vektorer, fanges variasjoner i kommunenes utgiftsbehov opp.

Indeks for beregnet utgiftsbehov viser hvor tung eller lett en kommune er å drive, sammenlignet mot det som er gjennomsnittet for alle landets kommuner. Stange kommune fikk beregnet en utgiftsbehovsindeks på 0,9964 i inntektssystemet for 2013 (der indeks lik 1,0 betyr et utgiftsbehov lik landsgjennomsnittet). De oppgitte indekstallene er et ”øyeblikksbilde” for 2013, og indeksene vil naturligvis variere noe fra år til år. En indeks under 1,0 betyr at Stange kommune fikk en reduksjon i innbyggertilskuddet over inntektssystemet/ rammeoverføringene i 2013 – i form av et utgiftsutjevningstrekk.

Kostnadsnøkkelen eller utgiftsbehovet kan dekomponeres i åtte ulike delkostnadsområder. For kommunen samlet bidro delkostnadsnøklerne på pleie og omsorg og samhandling til å trekke opp utgiftsbehovet med 3,3 prosentpoeng, mens delkostnadsnøklerne på barnehage, administrasjon, grunnskole, kommunehelse, barnevern og sosialhjelp trakk ned utgiftsbehovet med 3,6 prosentpoeng.

Tabell 4 Utslag på delkostnadsnøkler/-områder i inntektssystemet (utgiftsutjevningen) 2013. Stange kommune. Kilde: KMD, beregninger ved Telemarksforskning.

Delkostnadsområder	Vekt	Indeks	Bidrag til «samleindeks»
Barnehage	0,1614	0,8684	-2,1 %
Administrasjon	0,0941	0,9773	-0,2 %
Grunnskole	0,2840	0,9814	-0,5 %
Pleie- og omsorg	0,3144	1,0970	3,0 %
Kommunehelse	0,0410	0,9718	-0,1 %
Barnevern	0,0307	0,9609	-0,1 %
Sosialhjelp	0,0482	0,8866	-0,5 %
Samhandling	0,0261	1,0910	0,2 %
Kostnadsindeks	1,0000	0,9964	-0,4 %

2.5 Beregnet utgiftsbehov for grunnskolen

Dagens delkostnadsnøkkel for grunnskolen bygger på Borgeutvalgets analyser³, analyser utført av Senter for økonomisk forskning (SØF)⁴ på oppdrag for Kommunal- og regionaldepartementet og analyser fra SSB.⁵ Departementet har oppdatert analysene fra SØF med nyere tallmateriale. Delkostnadsnøkkel ble sist revidert i 2011.

Variasjon i kommunenes utgifter til grunnskole kan hovedsakelig forklares ut fra antall barn i grunnskolealder (6-15 år). Sone- og nabokriteriet fanger opp ulike elementer ved bosettingsmønstret i en kommune.⁶ Smådriftsulemper knyttet til kommunestørrelse fanges opp av basiskriteriet. Høy andel innvandrere bidrar til høy ressursbruk per elev i grunnskolen.

På grunnskoleområdet fikk Stange beregnet et utgiftsbehov tilsvarende om lag 1,9 prosent under landsgjennomsnittet i 2013. Et beregnet utgiftsbehov på grunnskole rundt landsgjennomsnittet kan i all hovedsak forklares ut fra om lag tilsvarende andel barn og unge i aldersgruppen 6-15 år (målgruppen) som landsgjennomsnittet (dvs. ved telletidspunkt per 1.7.2012).

Tabell 5 Utslag på delkostnadsnøkkel for grunnskole 2013. Stange kommune. Kilde: KRD, beregninger ved Telemarksforskning.

Kriterier	Vekter	Indeks	Bidrag «samleindeks»
Innb. 6-15 år	0,8987	1,0002	0,0 %
Basistillegg	0,0184	0,6077	-0,7 %
Sone	0,0254	0,9979	0,0 %
Nabo	0,0254	0,9390	-0,2 %
Innvandrere 6-15 år	0,0288	0,7129	-0,8 %
Norskfødte med innvandrerforeldre 6-15 år	0,0032	0,4789	-0,2 %
Kostnadsindeks	1,0000	0,9814	-1,9 %

Tabellen under viser utgiftsutjevneende tilskudd/trekk på ulike delkostnadsområder i inntektssystemet fra 2011 til 2014. Som det framgår av tabellen, reduseres kommunens utgiftsbehov på grunnskole noe fra 2012 til 2014. Konsekvensen av dette er at kommunen får beregnet et høyere utgiftsutjevneende trekk i rammetilskuddet knyttet til dette delkostnadsområdet fra 2012 til 2014.

³ NOU 2005:18 Fordeling, forenkling og forbedring

⁴ SØF (2008): Analyser av kommunenes utgiftsbehov i grunnskolen. SØF-rapport nr. 02/08.

⁵ SSB (2010): Stabilitet i kommunenes økonomiske atferd 2001 – 2008.

⁶ Sonekriteriet er innbyggernes summerte avstander fra senter i egen grunnkrets til senteret i sonen. Hver sone er om lag 2 000 innbyggere, for å fange opp en gjennomsnittlig skolekrets. Hver sone er igjen delt opp i grunnkretser. Kriteriet nabo er innbyggernes reiseavstand fra senter i egen grunnkrets til senter i nærmeste nabokrets summert for alle innbyggerne.

Tabell 6 Utgiftsutjevning 2011-2014 – fordelt på delkostnadsområder. Stange kommune. Kilde: KMD/beregninger ved Telemarksforskning.

Stange kommune	Utslag fra delkostnadsnøkler				Tillegg/trekk (omfordeling) for kommunen i 1000 kr			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
Barnehage	0,8344	0,8465	0,8684	0,8500	-20 597	-20 202	-18 624	-22 324
Administrasjon	0,9740	0,9759	0,9773	0,9779	-1 977	-1 901	-1 870	-1 885
Grunnskole	0,9696	0,9889	0,9814	0,9716	-6 928	-2 619	-4 632	-7 332
Pleie og omsorg	1,1090	1,1149	1,0970	1,1047	27 701	30 195	26 724	29 795
Helse	0,9783	0,9756	0,9718	0,9734	-701	-814	-1 013	-988
Barnevern	0,9858	0,9770	0,9609	0,9582	-353	-590	-1 052	-1 191
Sosialhjelp	0,8669	0,8597	0,8866	0,8882	-4 386	-4 778	-4 791	-4 879
Samhandling		1,0917	1,0910	1,0898		2 004	2 086	2 124
Kostnadsindeks	0,9907	1,0017	0,9964	0,9926	-7 146	1 391	-3 151	-6 730
Netto virkn. statl./priv. skoler					-10 468	-12 160	-11 805	-12 541
Sum utgiftsutjevn m.m.					-17 614	-10 769	-14 955	-19 270

Kommunen får ellers et trekk i rammetilskuddet (utgiftsutjevningen) knyttet til antall elever i statlige og private skoler (korreksjonsordningen). Korreksjonsordningen omfordeler midler fra kommuner med mange elever i statlige og private skoler til kommuner med få eller ingen elever i statlige og private skoler. I denne ordningen får kommunene et uttrekk i rammetilskuddet for de elevene de har i statlige og private skoler. Etter at trekket er gjort, blir det samlede trekket tilbakeført til alle kommuner etter kommunens andel av utgiftsbehovet/kostnadsnøkkel (UB). Nettovirkningen av ordningen for Stange utgjør om lag minus 11,8 mill. kr i 2013.

2.6 Metode for KOSTRA- og effektivitetsanalyser

Til bruk i KOSTRA- og effektivitetsanalyser har vi utviklet en metode som gjør sammenligninger mer reelle, ved at det for gitte tjenesteområder tas høyde for forskjeller i utgiftsbehov mellom kommuner. Den faktiske ressursbruken på ulike tjenesteområder ses i sammenheng med et nivå som vi kaller normert utgiftsbehov (basert på kommunens verdi på aktuell delkostnadsnøkkel innenfor inntektssystemet). Vi beregner da et mer-/mindreforbruk målt mot dette normerte utgiftsnivået. Vi baserer oss på til enhver tid oppdaterte delkostnadsnøkler i inntektssystemet - for de syv tjenesteområdene barnehage, administrasjon, grunnskole, pleie- og omsorg, kommunehelse, barnevern samt sosialtjenester.

I vurderingen av det samlede utgiftsnivået for alle tjenesteområdene tar vi dessuten høyde for kommunens nivå på korrigerede frie inntekter. På den måten kan vi gi et fullstendig bilde av om kommunen ligger høyere eller lavere på samlet ressursbruk enn hva det reelle inntektsnivået (og utgiftsutjevningen over inntektssystemet) skulle tilsi.

Vi vil imidlertid presisere at et slikt beregnet utgiftsnivå generelt ikke må oppfattes som en slags fasit på et "riktig" nivå. Beregningene er mer en illustrasjon på hvordan kommunen faktisk har

tilpasset seg et forbruksnivå på de aktuelle tjenesteområdene i sum - sammenlignet med hva utgiftsbehovet (ifølge kriteriene i inntektssystemet) og de reelle, frie inntektene ideelt sett skulle tilsi. Dessuten skal det nevnes at frie inntekter ikke omfatter for eksempel utbytteinntekter og annen finansavkastning, og at kriteriene i inntektssystemet ikke inkluderer alle tjenesteområder.

Vi har i analysene basert oss på foreløpige/ureviderte KOSTRA-data for 2013. For øvrig forutsetter vi at kommunen fører regnskapet riktig i henhold til KOSTRA-veilederen.

2.7 KOSTRA- og effektivitetsanalyse Stange kommune, 2013

Våre beregninger viser at Stange kommune, på de sentrale tjenesteområdene som inngår i inntektssystemet, hadde merutgifter i forhold til landsgjennomsnittet på ca. 57,3 mill. kr i 2013. Da er det ikke hensyntatt at kommunen hadde et lavere beregnet utgiftsbehov enn «gjennomsnittskommunen» (ca. 0,4 prosent i 2013), eller at kommunen mottar et særskilt vertskommunetilskudd (26,8 mill. kr i 2013).⁷ Våre beregninger viser at kommunen hadde merutgifter på om lag 33,8 mill. kr i forhold til kommunens «normerte utgiftsnivå», der det også er tatt høyde for vertskommunetilskuddet. Etter justering for et nivå på korrigerede frie inntekter på 97 prosent av landsgjennomsnittet (tilsvarende om lag 28,5 mill. kr) har vi beregnet et samlet merforbruk på om lag 62,3 mill. kr.⁸

Tabell 7 Ressursbruk/prioritering sett i sammenheng med beregnet utgiftsbehov. Stange kommune 2013. Kilde: KOSTRA/KMD, beregninger ved Telemarksforsking.

	Beregnet utgiftsbehov 2013	Netto driftsutgifter 2013			Mer-/mindreutgift ift.	
		Stange kommune	Landsgjennomsnitt	Stange "normert nivå"	Landsgjennomsnittet	"Normert utgiftsnivå"
		kr pr. innb	kr pr. innb	kr pr. innb	1000 kr	1000 kr
Barnehage	0,8684	6 614	7 459	6 477	-16 678	2 702
Administrasjon	0,9773	3 414	3 816	3 729	-7 928	-6 222
Grunnskole	0,9814	11 716	12 185	11 959	-9 267	-4 793
Pleie og omsorg	1,0970	19 733	15 269	16 750	88 090	32 031
Kommunehelse	0,9718	2 160	2 132	2 072	554	1 741
Barnevern	0,9609	1 325	1 646	1 581	-6 320	-5 051
Sosialhjelp	0,8866	2 476	2 030	1 800	8 808	13 352
Sum	0,9964				57 259	33 760
Sum inntektsjust.						62 303

⁷ Vi har da lagt til grunn at hele vertskommunetilskuddet i utgangspunktet anvendes innenfor pleie og omsorg. Stange mottar som én av 33 tidligere vertskommuner for HVPU-institusjoner et eget øremerket tilskudd (= vertskommunetilskuddet). I kommunens regnskap er disse tilskuddsmidlene inntektsført sentralt i henhold til Kostra-rapporteringen. Reelt sett kan en derfor si at vertskommunetilskuddet reduserer utgiftene på pleie- og omsorgsområdet tilsvarende, eller i alle fall med en stor andel av tilskuddet.

⁸ (=33,8+28,5)

2.7.1 Netto driftsutgifter og mer-/mindreutgifter fordelt på aktuelle KOSTRA-funksjoner på grunnskole, Stange 2013

I tabellen under har vi også beregnet mer-/mindreutgifter i forhold til landsgjennomsnittet og «normert nivå» på den enkelte KOSTRA-funksjon på grunnskole.

På grunnskole har vi beregnet at kommunen hadde mindreutgifter på om lag 4,8 mill. kr i forhold til et normert beregnet utgiftsbehov i 2013. Vi finner at kommunen hadde mindreutgifter på om lag 8,2 mill. kr på funksjon 202 Grunnskole, og merutgifter på om lag 3,4 mill. kr på øvrige «grunnskole-funksjoner» i forhold til kommunens «normerte nivå».

Tabell 8 Netto driftsutgifter og beregnede mer-/mindreutgifter fordelt på aktuelle KOSTRA-funksjoner på grunnskole 2013. Kilde: KOSTRA/KRD, beregninger ved Telemarksforskning.

	Netto driftsutgifter (kr pr. innb.)		Mer-/mindreutgifter (1 000 kr) Stange ift.	
	Stange kommune	Landsgjen- nomsnittet	Landsgjennom- snittet	"Normert nivå"
Grunnskole (F202, 215, 222, 223)	11 716	12 185	-9 267	-4 793
202 Grunnskole	8 970	9 562	-11 693	-8 182
215 Skolefritidstilbud	175	188	-256	-187
222 Skolelokaler	2 130	2 202	-1 421	-613
223 Skoleskyss	441	234	4 104	4 189

2.8 Sammendrag økonomiske rammebetingelser

De økonomiske rammebetingelsene vil være styrende for det tjenestetilbudet kommunen kan levere til innbyggerne. Stange er en middelinntektskommune med korrigerede frie inntekter i 2013 på 97 prosent av landsgjennomsnittet. På grunnskole får kommunen beregnet et utgiftsbehov i inntektssystemet på om lag 1,9 prosent under landsgjennomsnittet i 2013.

Våre beregninger viser at kommunen hadde lavere utgifter på grunnskole i 2013 enn det utgiftsbehovet skulle tilsi. Samlet sett har vi beregnet mindreutgifter på om lag 4,8 mill kr i forhold til et «normert beregnet utgiftsbehov». Vi finner at kommunen hadde mindreutgifter på om lag 8,2 mill. kr på funksjon 202 Grunnskole, og merutgifter på om lag 3,4 mill. kr på øvrige «grunnskole-funksjoner» i forhold til kommunens «normerte nivå».

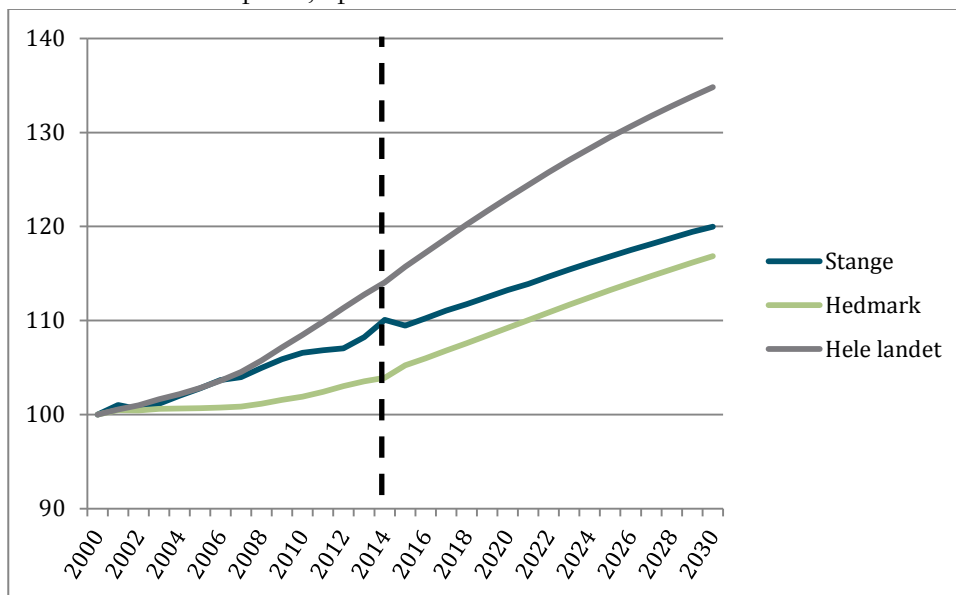
3. Befolkningsendringer og elevtall

Under presenteres befolkningsframskrivninger for Stange kommune. Vi finner det naturlig også å se på historiske utviklingstrekk som grunnlag for å utarbeide et mer robust prognosemateriale. Med tanke på kapasitet innenfor grunnskolen, er det naturligvis utviklingen i antall 6-15-åringer som vies spesiell oppmerksomhet.

3.1 Befolkningsframskrivninger for Stange kommune

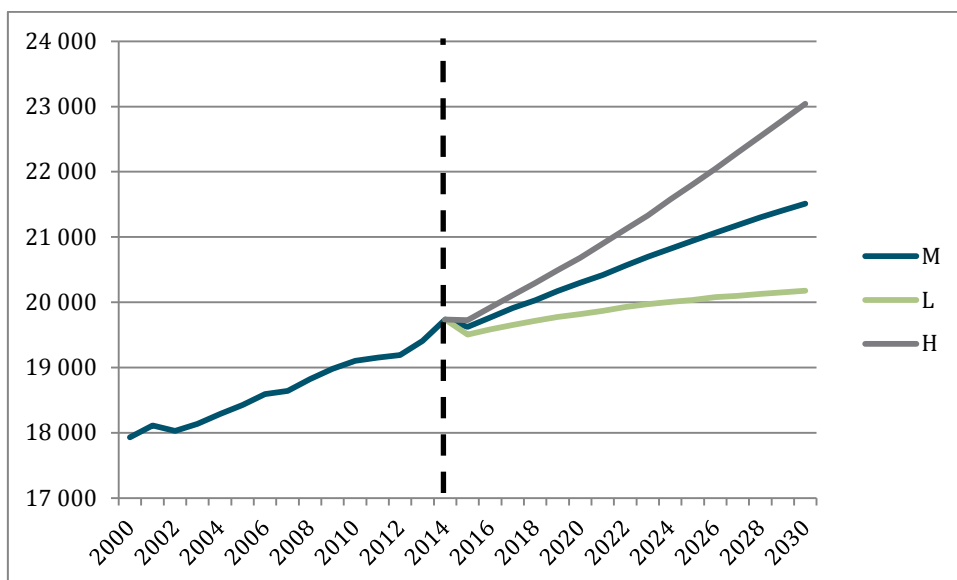
Siste befolkningsframskriving fra SSB ble publisert i juni 2012 og er basert på registrert folketall 1. januar 2012. Kommunevise tall er tilgjengelige fram til 2040. SSBs mellomalternativ (MMMM), som står for mellomnivået for fruktbarhet, levealder, innenlands mobilitet og netto innvandring, anses som det mest realistiske alternativet.

Fra 2014 til 2030 foreskriver SSB en befolkningsvekst for Stange på 9,0 prosent, eller 1 776 personer. Til sammenligning er det forventet en befolkningsvekst for fylket og landet på hhv. 12,4 prosent og 18,2 prosent. Fra 2000 til 2014 har Stange hatt en befolkningsvekst på 10,1 prosent, eller 1 809 personer. Hedmark har hatt en befolkningsvekst på 3,9 prosent, mens det på landsbasis har vært en vekst på 14,1 prosent.

Figur 2 Befolkningsutvikling 2000-30, indeksert slik at nivået i 2000=100. Kilde: SSB.

SSB opererer med tre hovedalternativer for befolkningsprognoser; mellomalternativet, lavalternativet og høyalternativet. Figuren under viser utviklingsforløp for Stange ved bruk av de tre ulike prognosealternativene.

Figur 3 Befolkningsutvikling 2000-2014, videreført med SSBs framskrivninger 2014-2030 alt M, L, H. Stange kommune. Antall personer. Kilde: SSB.

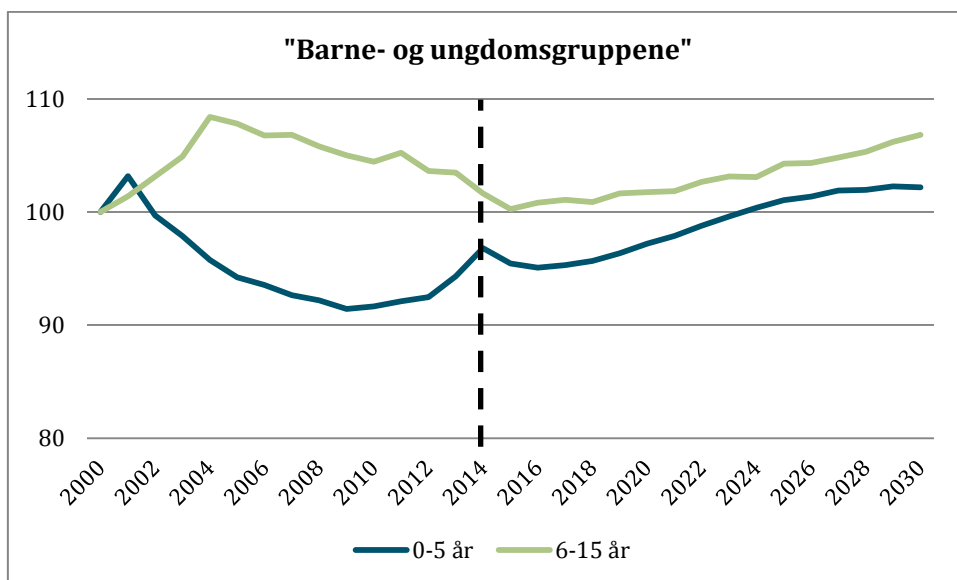
Fra 2014 til 2030 anslår mellomalternativet en vekst på 1 776 personer eller 9,0 prosent, mens lav og høyalternativet anslår en vekst på hhv. 438 personer (2,2 prosent) og 3 307 personer (16,8 prosent).

I oppstillingene under er det brukt tilnærmet samme aldersfordeling som inntektssystemet opererer med. Dette gir et godt grunnlag for å kunne se et potensielt press på tjenestetilbudet og for å få en korrekt dimensjonering av tjenestene.

Tabell 9 Prosentandel av befolkningen i ulike aldersgrupper 1.1.2014. Kilde: SSB.

	Stange	Hedmark	Hele landet
0-5 år	6,5	6,1	7,4
6-15 år	11,8	11,4	12,1
16-66 år	65,8	65,1	66,9
67-79 år	10,9	11,7	9,4
80-89 år	4,2	4,7	3,5
90 år og eldre	0,8	1,1	0,8
0-66 år	84,0	82,5	86,3
67 år og eldre	16,0	17,5	13,7

Stange har generelt en noe eldre befolkning enn landsgjennomsnittet. Andelen eldre over 67 år utgjorde 16,0 prosent av befolkningen 1.1.2014. Tilsvarende andel for fylket og landet var hhv. 17,5 prosent og 13,7 prosent. Samtidig har Stange en noe lavere andel barn og unge i grunnskolealder (=11,8 prosent) enn landsgjennomsnittet.

Figur 4 Befolkningsutvikling 2000-2014, videreført med SSBs framskrivninger 2014-2030 (alt M). 0-5 år og 6-15 år. Stange kommune. Indeksert slik at nivået i 2000=100. Kilde: SSB.

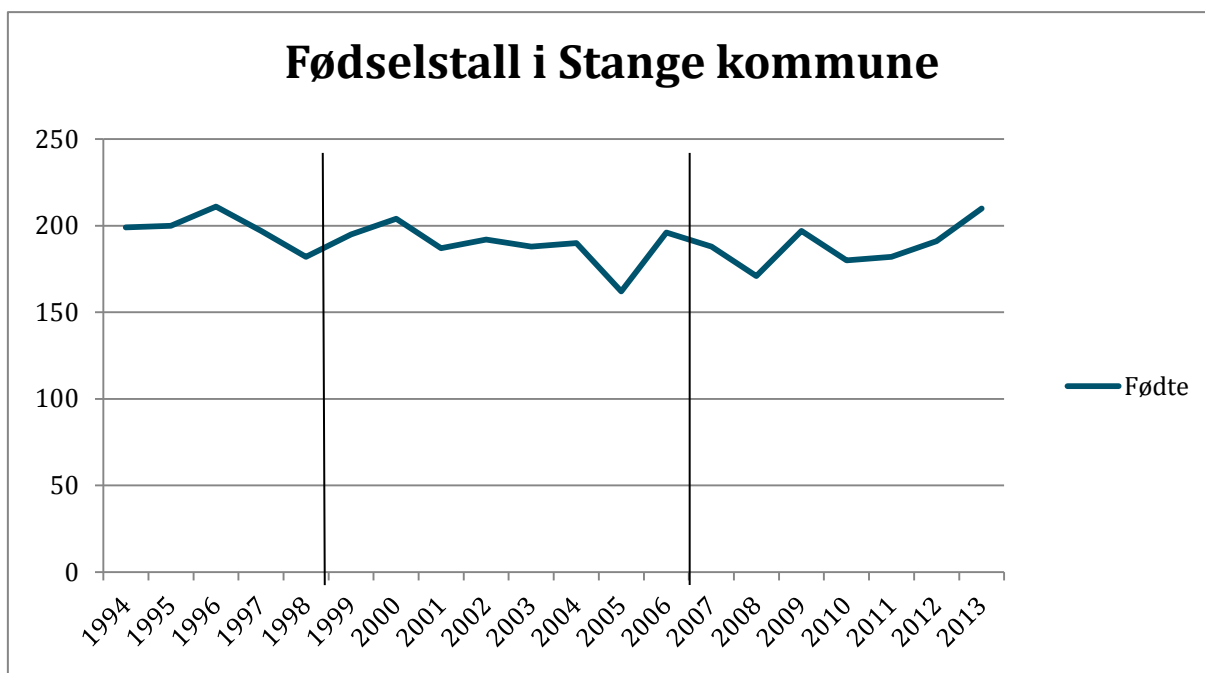
I figuren over ser vi faktisk utvikling i ulike aldersgrupper fra 2000 til 2014, videreført med SSBs framskrivninger fra 2014-2030. Ifølge SSB er det ventet en moderat vekst i de yngste aldersgruppene i de neste årene. Fra 2014 til 2030 anslår SSB en vekst i aldersgruppene 0-5 år og 6-15 år på hhv. 5,6 prosent og 5,1 prosent. Til sammenligning er det for kommunen totalt anslått en vekst på 9,0 prosent i samme periode.

Oppstillingen under viser antall personer i ulike aldersgrupper i 2000 og 2014, videreført med SSBs framskrivninger (alternativ «4M») i 2020, 2025 og 2030.

Tabell 10 Antall personer i ulike aldersgrupper per 1.1.2014. Stange kommune. SSBs framskrivningsalternativ «4M» i 2020, 2025 og 2030. Kilde: SSB.

	2000	2014	2020	2025	2030
0-5 år	1 318	1 276	1 281	1 332	1 347
6-15 år	2 284	2 322	2 324	2 382	2 440
16-66 år	11 483	12 987	13 012	13 056	13 146
67-79 år	2 134	2 153	2 699	3 015	3 055
80-89 år	640	833	793	975	1 326
90 år og eldre	69	166	192	181	199
Totalt	17 928	19 737	20 301	20 941	21 513

Fødselstallene i en kommune er det viktigste grunnlaget for å forutsi framtidige elevtall i kommunen. Fødselstallene i Stange de siste 20 årene har hatt en svakt synkende tendens fram mot 2005 og en svakt stigende tendens etter det.

Figur 5 Fødselstall de siste 24 årene i Stange kommune (SSB).

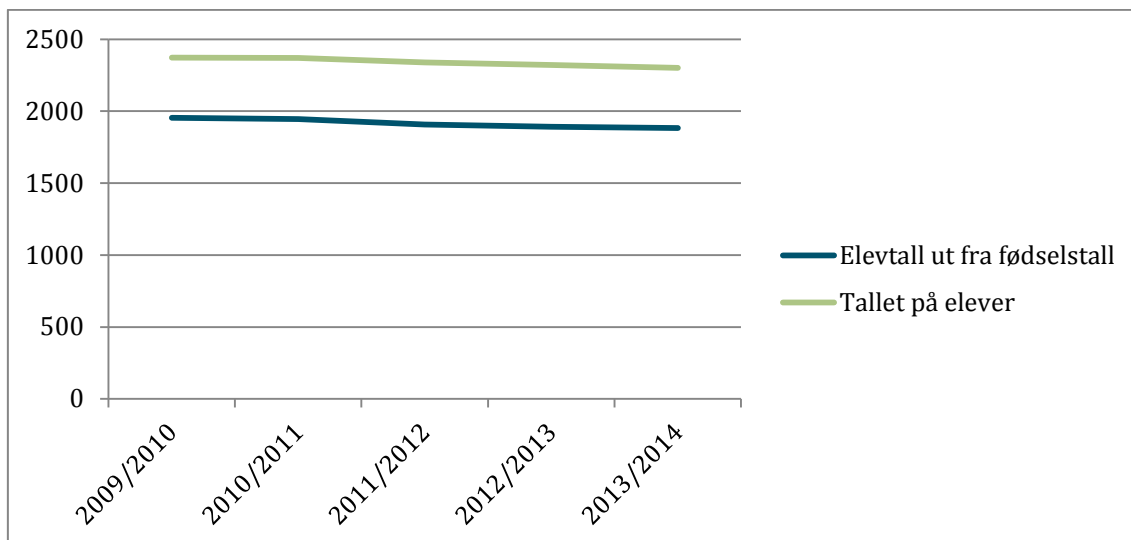
Elevtallet i grunnskolen består av ti årskull. Ved å addere fødselstallene fra 1999 til 2008 får vi en indikator på samlet elevtall i 2014. Fødselstallene fra 2002 til 2008 gir en indikasjon på elevtallet på barnetrinnet. Slik kan vi beregne fødselstallenes bidrag til elevtallene, år for år. Fødselstallene gir likevel ikke noe nøyaktig bilde av det framtidige elevtallet i en kommune.

Skolene rapporterer elevtallet hvert år 1. oktober. Tabellen under finnes på Utdanningsdirektoratets hjemmeside:

Tabell 11 Elevtall og lærertall i Stange kommune (Skoleporten/Utdanningsdirektoratet).

Indikator og nøkkeltall	2009-10	2010-11	2011-12	2012-13	2013-14
Antall elever	2 372	2 370	2 338	2 322	2 302
Antall skoler	14	14	14	14	14
Antall lærere med kontaktlærerfunksjon	190	176	166	167	168
Antall lærere	304	301	288	283	293

I oktober 2014 var det 2 302 elever i Stange kommune, hvorav 211 elever i privat skole. Elevtallet er langt større enn det fødselstallene skulle tilsi. Slik har det vært i lengre tid.

Figur 6 Sammenstilling av elevtall og fødselstall.

Vi ser dermed at fødselstallene ikke fullt ut forklarer elevtallene. Gjennomgående er elevtallene i Stange ca. 420 større enn det som fødselstallene skulle tilsi.

Elevtallene vil ha en «tilfeldig» variasjon fra det ene årskullet til det neste. Likevel ser vi at summen av elever har vært forholdsvis jevnt synkende de siste årene. Dette skyldes at stadig færre av de store årskullene fram til og med år 2000 er elever i grunnskolen. De har nå gått ut av barne-trinnet, men er fortsatt representert på ungdomstrinnet.

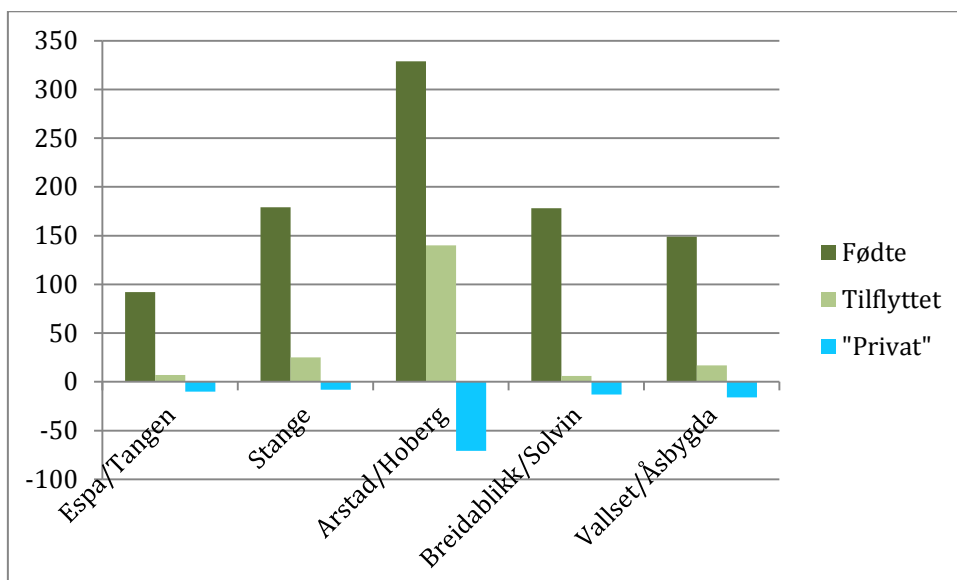
3.2 Netto tilflytting og fordeling på skolene

Som nevnt vil elevtallene i kommunene kunne være noe forskjellig fra fødselstallene. I hovedsak skyldes dette til- og fraflytting, men også at noen elever går i privatskole eller i skoler utenfor egen kommune. Det er for tiden ca. 223 elever bosatt i Stange kommune som går på private skoler i Stange kommune og nabokommunene. Det betyr at de private skolene har tatt noe over halvparten av differansen på ca. 420 mellom antall fødte og antall elever i de aktuelle årskullene. Det er fire flere elever fra andre kommuner som går i kommunal grunnskole i Stange enn omvendt. Samlet sett har dermed Stange kommunes skoler ca. 200 flere elever enn det fødselstallene skulle tilsi.

Barnekullene i kommunen har vokst betydelig. Gjennomsnittlig har hvert årskull årlig fått en tilvekst på ca. fire barn. Denne veksten synes å gjelde både før og etter at årskullene har nådd skolealder. Er denne elevtallsveksten likt fordelt i hele Stange kommune?

Fødselstallene i kretsene varierer forholdsvis mer enn tallene for hele kommunen. SSB har levert fødselstall fra årene 2003-2007 fordelt på fem delområder som hver omfatter én eller to skolekretser. For Stange kommune er variasjonsbredden (høyeste fødselstall – laveste fødselstall) lik 34. Gjennomsnittlig fødselstall disse fem årene var på ca. 185. Relativ variasjonsbredde var da 18 %. For hvert av de fem delområdene varierte relativ variasjonsbredde fra 33 % til 61 %. Dette gjør vurderingen av mulige langsiktige tendenser til vekst eller reduksjon av de lokale fødselstallene forholdsvis usikre. Dette forbeholdet bør man ha klart for seg når man skal forsøke å beskrive langsiktige tendenser.

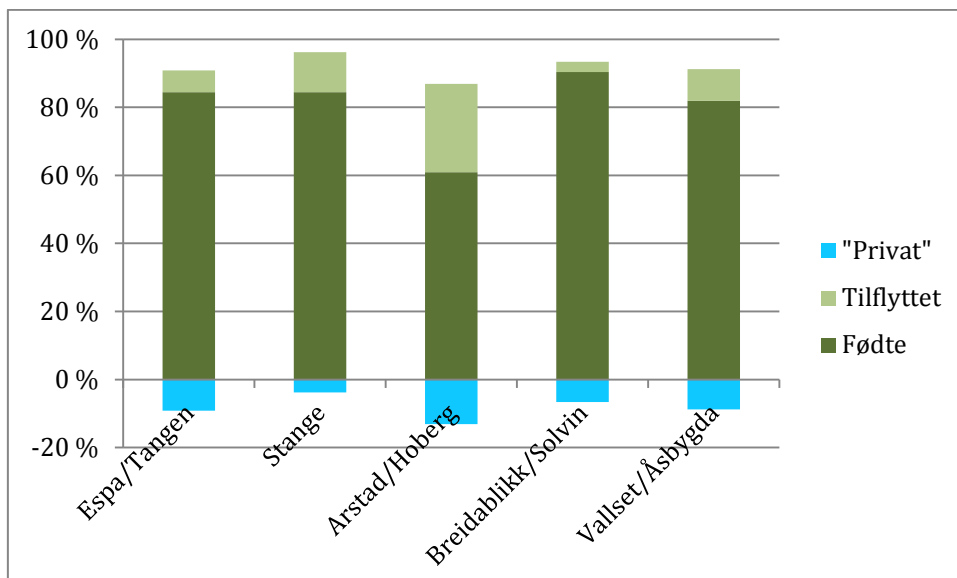
Vi har foretatt en begrenset sammenligning av utviklingen i årskullene i hvert delområde fra fødselsåret til barna begynte i grunnskolen seks år senere. Tallmaterialet gjelder de fem årskullene født fra 2003 til 2007. Figuren under viser at alle delområdene har hatt en netto tilflytting fram til 1. januar 2014. Elevtallet i enkelte av skolene kan likevel være noe lavere enn det fødselstallet skulle tilsi. I hovedsak skyldes dette at en del elever går i private skoler.

Figur 7 Fra fødselstall til elevtall i Stange kommunes fem delområder.

Figuren over viser at Arstad/Hoberg har størst fødselstall og størst tilflytting. Dette området og Stange er de eneste områdene som har vesentlig flere elever i den kommunale skolen enn det fødselstallene skulle tilsi. For de andre tre områdene er tallet på elever i private skoler omtrent på nivå med netto tilflytting.

Vi får et bilde av utviklingen av barnetall og elevtall i hvert område i Stange kommune hvis vi foretar en prosentvis fordeling av alle barn i grunnskolealder for årskullene 2003-2007, som bor de fire områdene ved årsskiftet 13/14. I figuren under representerer den blå fargen elever som bor i Stange kommune, men som går i private grunnskoler. Den mørke grønne fargen viser fødselstallene og den lyse grønne fargen viser netto tilvekst av barn, som går i kommunal skole.

Figur 8 Fra fødselstall til elevtall i Stange kommunes fem delområder, prosentvis fordeling av barnetallene.

Når vokser barnetallene? Endrer årskullene i kretsene seg før barna begynner på skolen, eller etterpå?

Tabellen under baserer seg igjen på årskullene 2003-2007 og viser forskjellen på fødselstall og elevtall i første klasse i de kommunale skolene, dvs. etter ca. 6 år. Endringer i tallene skyldes i hovedsak flytting til/fra kretsen og at elevene går i privat skole. Tabellen viser at flyttetendensen i de enkelte områdene er etablert før barna begynner i skolen.

Tabell 12 Beregnet årlig til-/raflytting i kretsene basert på årskullene født 2003-2007 (Tidsrommet 2003-2013).

	Gj.snittlig fødselstall 2003 - 2007	Gj.snittlig elevtall i første klasse i kommunal skole	Gj.snittlig økning eller reduksjon i barnetall pr. årskull	Årlig gj.snittlig økning pr. årskull
Espa/Tangen	18,4	18,2	-0,2	-0,03
Stange	35,8	37,6	1,8	0,30
Arstad/Hoberg	65,8	76,8	11	1,83
Breidablikk/Solvin	35,6	33,6	-2	-0,33
Vallset/Åsbygda	29,8	32,2	2,4	0,40
Stange kommune	185,4	198,4	13	2,17

Når elevene går i grunnskolen, har vi tall på skolekrets nivå. Ved å gå inn på elevtallsutviklingen i barneskolene de siste fem årene ser vi den samme tendensen som i tabellen over. Også for denne aldersgruppen er det en økning. I tabellen under ser vi at elevtallsveksten har fordelt seg noe annerledes enn veksten i førskolealderen. Som for førskolebarna vokser elevtallene i Arstad skole, Stange skole og Hoberg skole. Men også Solvin skole og den minste skolen, Espå, hadde en netto tilflytting.

Tabell 13 Til/fraflytting av elever i barneskolen 2009-2013.

	Til/fraflytting	Årlig gjennomsnittlig økning pr. årskull
Espa	5	0,21
Tangen	0	0,00
Stange	17	0,71
Arstad	25	1,04
Hoberg	8	0,33
Solvin	12	0,50
Breidablikk	-8	-0,33
Vallset	-12	-0,50
Åsbygda	-11	-0,46
Stange kommune	36	1,50

Tilveksten i Steinerskolene i Stange er nesten like stor som for alle de kommunale skolene til sammen. Årlig gjennomsnittlig økning per årskull, beregnet på samme måte som over, er på 1,38. Når det gjelder bruk av private skoler er det imidlertid en utveksling på tvers av kommunegrensene, så tallene er ikke direkte sammenlignbare.

3.3 Hvordan påvirkes kommunens utgifter av den framtidige demografiske utviklingen?

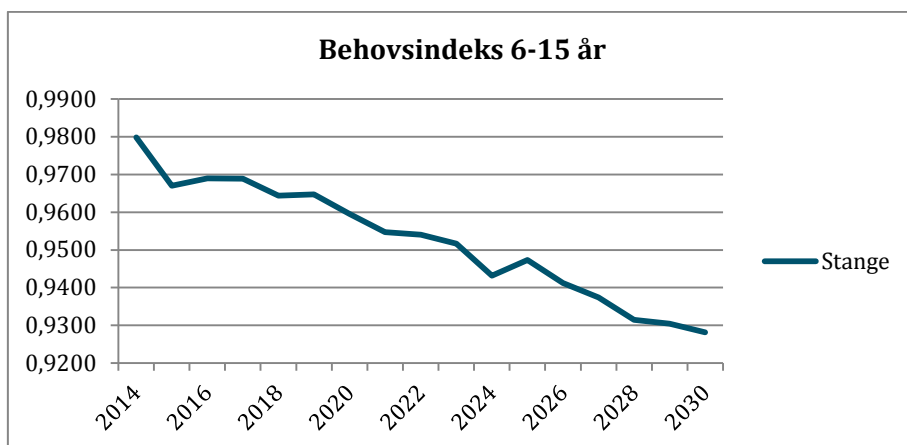
Kommunesektoren har ansvaret for bl.a. barnehager, grunnskole og pleie- og omsorgstjenester. Dette er tjenester som i hovedsak er rettet mot bestemte aldersgrupper av befolkningen, og hvor utgiftene i stor grad påvirkes av den demografiske utviklingen.

Flere 0-5-åringer og 6-15 åringer trekker isolert sett i retning av økte utgifter til barnehage og grunnskole. Flere eldre i aldersgruppen 67-79 år og over 90 år bidrar isolert sett til økte utgifter til pleie- og omsorgstjenesten, mens færre eldre i alderen 80-89 år trekker i motsatt retning.

Vi har beregnet hvor store mer-/mindreutgifter Stange kommune kan få som følge av befolkningsutviklingen. Vi har brukt det samme beregningsopplegget som Det tekniske beregningsutvalg for kommunal økonomi (TBU) benytter. Mens TBU bare har anslått demografikostnader for 2014, har vi også sett på kostnadene i perioden fram mot 2030. TBU presiserer at beregningene må betraktes som grove anslag. Vi vil understreke at usikkerheten også vil øke når vi ser flere år framover i tid. Vi tar ellers utgangspunkt i middelalternativet (4M-alternativet) fra de siste befolkningsframskrivningene til SSB.

3.3.1 Behovsindeks aldersgruppen 6-15 år fram til 2030

Stange kommune får i dag beregnet en behovsindeks knyttet til aldersgruppen 6-15 år tilsvarende om lag 2 % under landsgjennomsnittet, dvs. andelen i aldersgruppen 6-15 år sett i forhold til andelen på landsbasis (per 1.1.2014). Hvis vi tar utgangspunkt i framskrivningene fra SSB (alternativ «4M»), ser vi at behovsindeksen vil reduseres i de neste årene – i 2020 vil behovsindeksen ligge om lag 4 % under landsgjennomsnittet. I 2030 er det anslått en behovsindeks på om lag 7 % under landsgjennomsnittet.

Figur 9 Behovsindeks for aldersgruppen 6-15 år. Kilde: SSB.

3.3.2 Beregnede mer-/mindreutgifter 2014-2030 som følge av den demografiske utviklingen – Stange kommune

Tabellen under viser prognoser for befolkningsutvikling i Stange fordelt på ulike aldersgrupper fram til 2030. Flere barn og unge i aldersgruppene 0-5 år og 6-15 år trekker isolert sett i retning av økte utgifter til barnehage og grunnskole. Flere eldre i aldersgruppene over 67 år bidrar isolert sett til økte utgifter til pleie- og omsorgstjenestene.

Tabell 14 Prognoser for befolkningsutvikling i ulike aldersgrupper fram til 2030. Stange kommune. Kilde: SSB (alternativ «4M»).

	2013	2013-2020	2021-2030	2013-2030
0-5 år	2,7 %	3,1 %	4,4 %	8,4 %
6-15 år	-1,8 %	-1,7 %	4,9 %	3,2 %
16-18 år	12,0 %	-7,5 %	2,1 %	-6,0 %
19-66 år	1,2 %	2,6 %	1,0 %	3,7 %
67-79 år	5,0 %	31,7 %	10,1 %	49,0 %
80-89 år	-2,1 %	-6,8 %	59,4 %	55,8 %
90 år og eldre	15,3 %	33,3 %	6,4 %	38,2 %
Sum	1,7 %	4,6 %	5,4 %	10,9 %

Tabellen under gir en forventet oversikt i kroner for perioden 2014-2030. Det anslås at Stange vil få økte demografikostnader på om lag 184,4 mill. kr.⁹ I aldersgruppene 67 år og eldre er det isolert sett anslått merutgifter på om lag 151,7 mill. kr. Når det gjelder aldersgruppen 6-15 år er det isolert sett anslått merutgifter på om lag 10,7 mill. kr i perioden 2014-2030. Fra 2014 til 2020 er det anslått mindreutgifter på om lag 5,6 mill. kr, mens det for perioden 2021 til 2030 er merutgifter på om lag 16,3 mill. kr.

⁹ Aldersgruppen 16-18 år kan i stor grad knyttes til fylkeskommunen og er derfor holdt utenom i den siste linjen.

Tabell 15 Beregnede mer-/mindreutgifter 2014-2030 knyttet til den demografiske utviklingen. Stange kommune. Faste 1000 2013-kr. Kilde: SSB/TBU, beregninger ved Telemarksforskning.¹⁰

	2014	2014-2020	2021-2030	2014-2030
0-5 år	3 340	4 964	9 182	14 146
6-15 år	-5 908	-5 627	16 318	10 691
16-18 år	18 068	-11 341	2 307	-9 034
19-66 år	2 527	5 962	1 908	7 870
67-79 år	5 834	36 751	20 141	56 892
80-89 år	-2 752	-8 868	81 493	72 625
90 år og eldre	8 883	19 381	2 826	22 208
Sum	29 992	41 223	134 176	175 399
Sum ekskl. 16-18 år	11 924	52 563	131 869	184 433

¹⁰ Mens TBU bare har anslått mer-/mindreutgifter for 2014, har vi også sett på kostnadene i perioden fram mot 2030. TBU presiserer at beregningene må ses på som grove anslag. Vi vil understreke at usikkerheten også vil øke når vi ser på flere år framover i tid.

4. Organisering og økonomi

4.1 Innledning

Det er ni barneskoler, og tre ungdomsskoler i Stange kommune. Tabell 16 gir en oversikt over alle skolene, inkludert hvilke barneskoler som rekrutterer elever til ungdomsskolen. Stange kommune er organisert som en to-nivå kommune, det vil si at rektorene er direkte underlagt rådmannen og hans stab. Det er en egen kommunalsjef for oppvekst som inngår i rådmannens ledergruppe.

Tabell 16 Oversikt over barne- og ungdomsskoler i Stange kommune.

Barneskoler	Ungdomsskoler
Arstad skole Hoberg skole	Ottestad u-skole
Breidablikk skole Solvin skole Vallset skole Åsbygda skole	Romedal u-skole
Espa skole og barnehage Stange skole Tangen skole	Stange u-skole

Espa skole og barnehage er den eneste skolen i kommunen som er organisert som et oppvekstsen-ter. Alle barneskolene har elever fra 1.–7. trinn.

Utgifter til undervisning er avhengig av flere faktorer. Den viktigste er antall klasser og antall ele-ver. I tillegg har ofte nyere og eldre skolebygg ulike kostnader til drift- og vedlikehold og finans-kostnader. Tabell 15 viser en oversikt over antall elever ved skolene i Stange.

Tabell 17 Antall elever skolene i Stange 2013-2014. Kilde: GSI.

Antall	Skole	Elevtall (2013-2014)
1	Arstad skole (1-7)	264
2	Breidablikk skole (1-7)	108
3	Hoberg skole (1-7)	296
4	Solvin skole (1-7)	130
5	Stange skole (1-7)	278
6	Espa skole og barnehage (1-7)	36
7	Tangen skole (1-7)	91
8	Vallset skole (1-7)	140
9	Åsbygda skole (1-7)	68
10	Ottestad ungdomsskole (8-10)	247
11	Stange ungdomsskole (8-10)	203
12	Romedal ungdomsskole (8-10)	230

4.2 Kostnadsstruktur og enhetskostnader med dagens struktur og kapasitetsutnyttelse

Vi har gått gjennom ressursbruken - og ikke minst ressursfordelingen og forbruket på de ulike enhetene innenfor oppvekstområdet i Stange. Det betyr at vi har gått inn på den enkelte skole for å se på hvordan ressursene i sektoren blir brukt.

Hovedfokus på denne delen av oppdraget har vært å finne frem til relevante enhetskostnader per elev i de ulike skolene i Stange. Hensikten med dette har ikke på noen som helst måte vært å sette en pris på den enkelte elev. Hensikten er utelukkende å gi kommunen et felles kunnskapsgrunnlag om hvordan ressursene blir forbrukt som et grunnlag for videre arbeid i kommunen, knyttet til organisering av framtidens oppvekstsektor i Stange kommune. Vi ser og på de bygningsmessige kostnadene per kvadratmeter.

Vårt arbeid baserer seg på et omfattende materiale som er oversendt fra kommunen, herunder:

- Regnskapsdata for hver enkelt skole for 2013
- Fordeling av tekniske tjenester og renhold på de ulike skolene
- Oversikt over ressurser til spesialundervisning
- Oversikt over anleggssaldo ved de ulike skolene
- Oversikt over refusjoner ved gjesteelever i Stange kommune
- Plantegninger ved hver enkelt skole

I den følgende analysen har vi gått inn i kommunens regnskapsdata og koblet dette med elevtallet for å se hva det koster å gi undervisningstilbud til en enkelt elev på de tolv skolene i kommunen. Strukturen i fremstillingen er slik at vi starter med å definere hvordan vi har inndelt de ulike komponentene i analysen. Deretter presenterer vi på tabellform hovedtallene bak analysen, og videre derfra går vi inn i de ulike enkeltkomponentene. Disse komponentene kommenteres særskilt.

I våre analyser har vi gjort følgende inndeling av de ulike komponentene i kostnadsanalysen:

- Undervisningsrelaterte kostnader. Med dette menes de direkte lønnsrelaterte kostnadene til skoledriften som er ført på KOSTRA-funksjon 202 Grunnskole. For eksempel ligger lønn og lønnsrelaterte kostnader til lærerkreftene inne her.
- Undervisningsrelaterte kostnader justert for spesialundervisning. Denne posten er hentet ut fra de samme data som punktet over, men her er det trukket ut ressurser til spesialundervisning på den enkelte skole. Disse kostnadene er trukket ut fordi det kan gi svært store forskjeller i kostnader, noe som gir et lite reelt bilde over hva det koster å drive den enkelte enhet. Det er grunn til å tro at disse kostnadene vil følge elevene om de bytter skole.
- Øvrige undervisningsrelaterte kostnader er kostnader til undervisningsmateriell mv. knyttet til KOSTRA-funksjon 202 Grunnskole, eksempelvis lærebøker.
- Øvrige driftskostnader er en samlepost av andre kostnader, som ikke passer i de øvrige kategoriene, og som typisk er kostnader knyttet til kontorhold, reisekostnader, kurs osv.

- Bygningsmessige kostnader er fordelt både per elev og etter areal. Disse kostnader inkluderer kostnader til vedlikehold, renhold osv. som er ført på KOSTRA-funksjon 222 Skolelokaler.
- Finanskostnader er fordelt per elev. Disse kostnadene inkluderer kostnader til renter og avdrag.

Med disse justeringene i beregningene kommer vi frem til en beregnet enhetskostnad per elev ved de ulike skolene.

For at vi skal kunne sammenligne det relative kostnadsnivået mellom skolene i kommunen må vi imidlertid gjøre ytterligere justeringer i tallmaterialet på grunn av at de 9 barneskolene er 1-7 skoler og tre skoler er ungdomsskoler med 8-10 årstrinn. Det er ulikt timeantall i de ulike årstrinnene, noe som selvsagt er en vesentlig kostnadsdriver. Derfor har vi tatt utgangspunkt i timeantallet på det enkelte årstrinn på de ulike skolene og sett på hvor mye det koster å gi en times undervisning til en elev ved den enkelte skole. Dette begrepet har vi kalt uketimejustert enhetskostnad (kostnad per elev per time). Denne beregningen vil være nyttig for å si noe om hvilke skoler, som relativt sett, er dyrest å drive for kommunen.

I tabellene under har vi presentert et sammendrag av enhetskostnadene. Av praktiske årsaker er barneskolene presentert i tabell 16, og ungdomsskolen sammen med gjennomsnittet for *alle* skoler i kommunen er presentert i tabell 17.

Når det gjelder arealberegningene som et grunnlag for sammenligning av enhetskostnadene, må det bemerkes at tallene vil kunne være unøyaktige. Kommunen har selv ikke et tallmateriale som kan legges til grunn. Derfor er beregningene gjort ut fra tilsendte tegninger.

Følgende vurderinger er lagt til grunn i beregningene:

1. Kroppsøvingssaler og tilhørende rom er ikke tatt med.
2. SFO-arealer er tatt med.
3. Tekniske rom og rom avsatt til teknisk personale er ikke tatt med.
4. Rom i skolebygningene som etter ombygging ikke brukes til skoleformål, er ikke tatt med.
5. Ved skoler under renovering og lignende er tegningene lagt til grunn for beregningen.
6. Vindfang og toaletter er i hovedsak ikke tatt med.

Tegningenes beskaffenhet og de vurderingene som må gjøres mht. hvilke arealer som skal regnes med, gir en usikkerhet i sammenligningsgrunnlaget som trolig ligger innenfor 10 %.

Tabell 18 Sammendrag enhetskostnader (kostnader per elev/kvadratmeter) fordelt på barneskolene i Stange.

	Arstad skole	Breidablikk skole	Hoberg skole	Solvin skole	Stange skole	Espa skole og barnehage	Tangen skole	Vallset skole	Åsbygda skole
Antall elever	264	108	296	130	278	36	91	140	68
Antall m2	3 760	1 220	3 220	2 300	3 840	470	1 750	1 760	1 310
Enhetskostnader-kostnader pr elev knyttet til:									
Undervisningsrelaterte kostnader	57 962	84 636	71 303	72 589	68 791	119 204	88 836	72 501	97 103
Undervisningsrelaterte kostnader justert for spesialundervisning	51 229	72 804	63 303	67 288	61 687	104 719	76 206	63 503	87 755
Øvrige undervisningsrelaterte kostnader	1 275	1 172	1 889	2 107	1 739	3 113	818	2 354	1 638
Øvrige driftskostnader	1 608	2 245	931	2 653	3 495	4 977	3 557	1 572	4 273
Bygningsmessige kostnader pr elev	11 562	13 712	9 044	15 516	20 320	21 722	21 023	15 273	24 194
Bygningsmessige kostnad pr m2	812	1 214	831	877	1 471	1 664	1 093	1 215	1 256
Sum enhetskostnad justert for spesialundervisning	65 674	89 933	75 167	87 564	87 242	134 530	101 604	82 702	117 860
Uketimejustert enhetskostnad (kostnad per elev per time)	88	120	101	117	117	180	136	111	158

Tabell 19 Sammendrag enhetskostnader (kostnader per elev/kvadratmeter) fordelt på ungdomsskolene i Stange og gjennomsnitt per elev for hele kommunen (inkludert barne- og ungdomsskole)¹¹.

	Ottestad ungdomsskole	Romedal ungdomsskole	Stange ungdomsskole	Gj.sn. pr elev hele kommunen
Antall elever	247	230	203	
Antall m2	3 190	2 950	2 360	
Enhetskostnader-kostnader pr elev knyttet til:				
Undervisningsrelaterte kostnader	72 383	72 996	77 493	73 475
Undervisningsrelaterte kostnader justert for spesialundervisning	59 325	62 169	58 731	63 347
Øvrige undervisningsrelaterte kostnader	2 536	2 081	1 151	1 791
Øvrige driftskostnader	1 530	4 034	807	2 268
Bygningsmessige kostnader pr elev	14 008	14 845	14 637	14 921
Bygningsmessige kostnad pr m2	1 085	1 157	1 259	1 109
Sum enhetskostnad justert for spesialundervisning	77 398	83 129	75 327	82 327
Uketimejustert enhetskostnad (kostnad per elev per time)	89	95	86	104

Som det fremgår av tabellene over, er det relativt store forskjeller mellom de ulike skolene på alle de ulike delene av kostnadsfordelingen og -analysen. Dette skyldes naturlig nok at skolene er svært ulike av karakter, særlig med tanke på størrelse. Ut fra dette resonnerer vi at det er rimelig å forvente at de minste skolene vil komme ut med de høyeste enhetskostnadene, og de større skolene kommer ut med lavere enhetskostnader. Når vi ser på barneskolene er det Hoberg og Arstad som ligger i Ottestad, som har lavest kostnad, mens Espa, Tangen og Åsbygda har høyest kostnad. Når det gjelder ungdomsskolene er det Romedal som har høyest kostnad. En usikkerhet i vurderingen av de bygningsmessige kostnadene knytter seg til føringen av utgifter til drift av de tre svømmebassengene. Det er ett basseng i hver ungdomsskolekrets. I Romedal føres kostnadene på Romedal ungdomsskole, i Ottestad på Ottestad ungdomsskole, mens i Stange er kostnadene ført på Stange barneskole. Vi får oppgitt fra kommunen at de ikke har egne strømmålere, vannmålere etc. knyttet til svømmehallen. Det har derfor ikke vært mulig å trekke disse kostnadene ut fra beregningene.

Disse enhetskostnadene vil være påvirket av finanskostnader knyttet til bygningsmassen. Det er krevende å regne ut disse nøyaktig per skole, siden kommunen har en generell låneportefølje som inkluderer lån på alle skoler. Det er heller ikke sikkert at alle investeringer som er gjort ved skole-

¹¹ Her er det tatt hensyn til at timetallet er ulikt i barneskole og ungdomsskole.

ne er lånefinansiert. Men det er viktig å ha med seg at det er avdrag og renter knyttet til de ulike skolene. For å synliggjøre at disse kostnadene vil variere fra skole til skole, har vi i tabell 18 satt opp en oversikt over anleggssaldoen ved de ulike skolene. Typisk vil det ved bygg som har høy anleggssaldo være gjort investeringer nylig, mens ved lav anleggssaldo er det gjort lite investeringer den siste tiden. Jo høyere anleggssaldo, desto høyere kostnader knyttet til renter og avdrag. Derimot kan driftskostnadene være høyere siden bygningene er eldre, og det kan være at det er behov for rehabilitering av bygninger/nybygg ved enkelte av skolene som er har lite lån knyttet til seg. For eksempel vet vi at det allerede er i gang investeringer ved Tangen skole.

Tabell 20 Anleggssaldo per skole i Stange kommune. Kilde: Stange kommune.

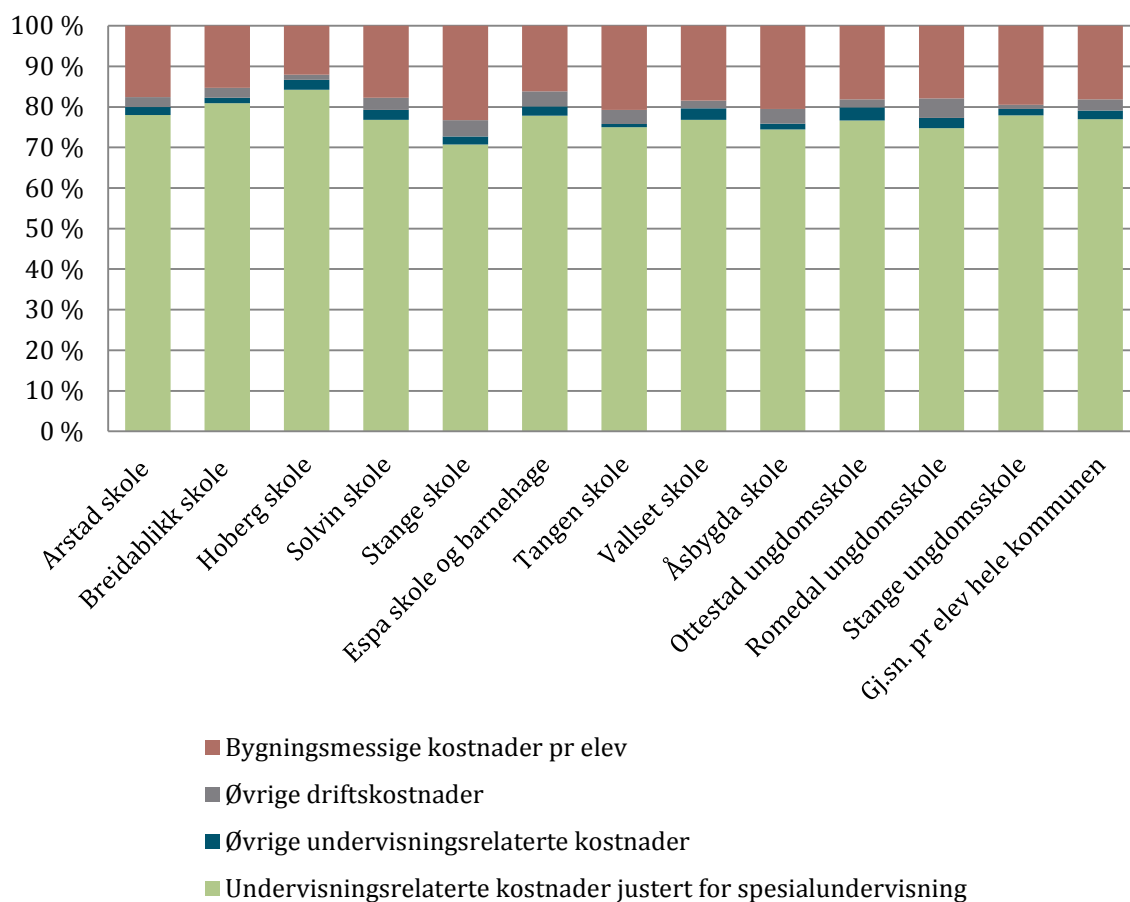
Skole	Anleggssaldo
Arstad skole	51 134 479
Breidablikk skole	5 758 295
Hoberg skole	12 208 227
Solvin skole	5 035 925
Stange skole	69 102 572
Espa skole og barnehage (skoledelen av bygget)	38 006 415
Tangen skole	5 080 687
Vallset skole	10 400 110
Åsbygda skole	15 800 958
Ottestad ungdomsskole	43 069 516
Romedal ungdomsskole	5 821 137
Stange ungdomsskole	54 339 055

I den videre fremstillingen vil vi gå nærmere inn på de enkelte delene fra tabell 16, 17 og 18. I det følgende vil materialet bli presentert på grafisk form for de ulike skolene, men fremstillingen bygger på det samme materialet som tabellene over.

4.2.1 Fordeling av total kostnad per skole

I denne delen ser vi på hvordan den totale ressursbruken per skole er fordelt mellom undervisningsrelaterte kostnader, øvrige undervisningsrelaterte kostnader, øvrige driftskostnader og bygningsmessige kostnader.

Fordeling total enhetskostnad pr. skole og kommunegjennomsnitt

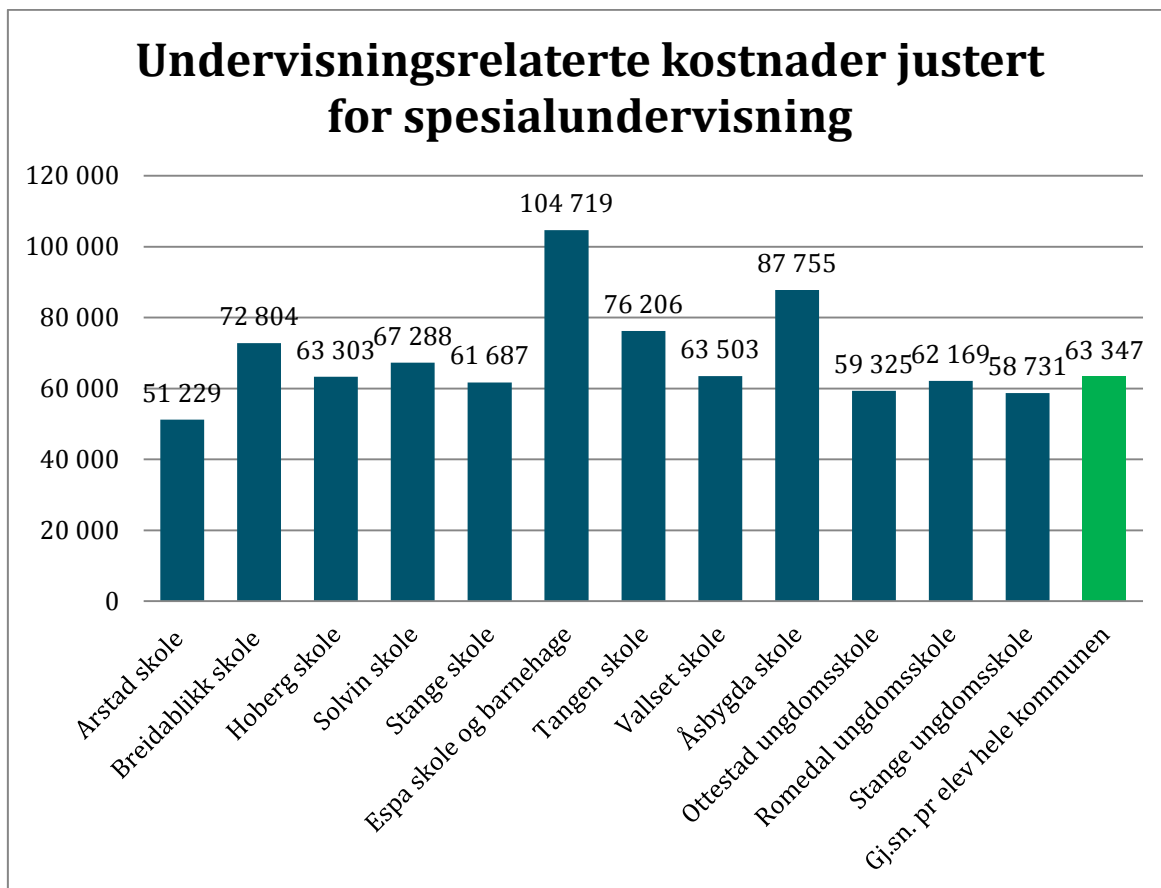

Figur 10 Fordeling total enhetskostnad på de ulike skolene og kommunegjennomsnitt.

Tabellen over viser hvordan ressursene er fordelt internt på den enkelte skole med 100 % som det totale ressursforbruket pr elev på den enkelte skole. Som vi ser av grafene er det noen forskjeller mellom skolene når det gjelder fordelingen av totalressurser. Hoberg skole har forholdsvis størst andel knyttet til undervisningsrelaterte kostnader, mens det er Stange og Åsbygda som har høyest andel knyttet til bygningsmessige kostnader.

4.2.2 Undervisningsrelaterte kostnader justert for spesialundervisning

Når vi har sett på de undervisningsrelaterte kostnadene per elev, eksklusiv ressurser til spesialundervisning, har vi trukket ut ressursene brukt til dette nettopp for å gjøre tallene sammenlignbare mellom skolene.

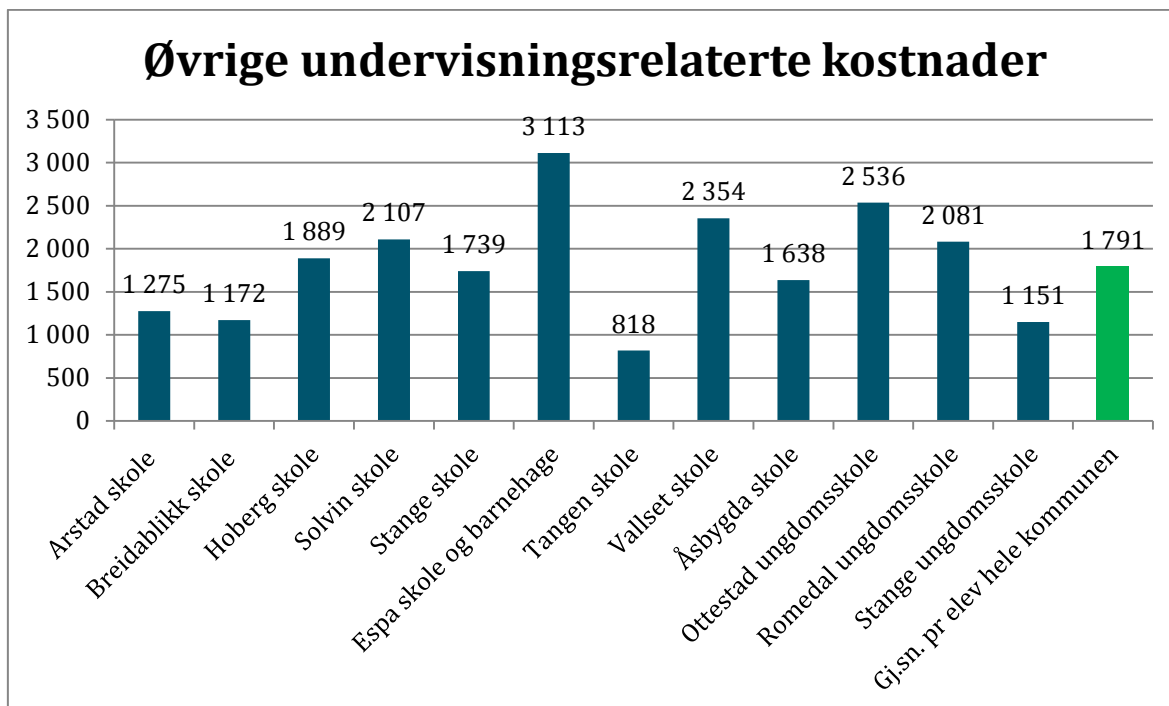

Figur 11 Undervisningsrelaterte kostnader justert for spesialundervisning på de ulike skolene og kommunegjennomsnittet.

På de undervisningsrelaterte kostnadene ser vi at det er store forskjeller i ressursbruken mellom de ulike skolene. Siden undervisningsrelaterte kostnader teller for nesten 80 % av den totale ressursbruken ved skolene vil store forskjeller på denne komponenten også føre til store forskjeller i totalkostnadene. Det kan være flere årsaker til forskjellene i kostnader, lærertetthet har normalt stor innvirkning på kostandene til undervisning. Og det er derfor ikke naturlig at skolene med færrest elever, og dermed mindre klasser, har de høyeste enhetskostnadene her.

4.2.3 Øvrige undervisningsrelaterte kostnader

Som tidligere nevnt har vi klassifisert undervisningsmaterieell mv. under posten øvrige undervisningsrelaterte kostnader. På dette området skulle en anta at ressursbruken i større grad var uavhengig av skolestørrelse, selv om en nok i noen grad må forvente et visst innslag av stordriftsfordeler på dette området.

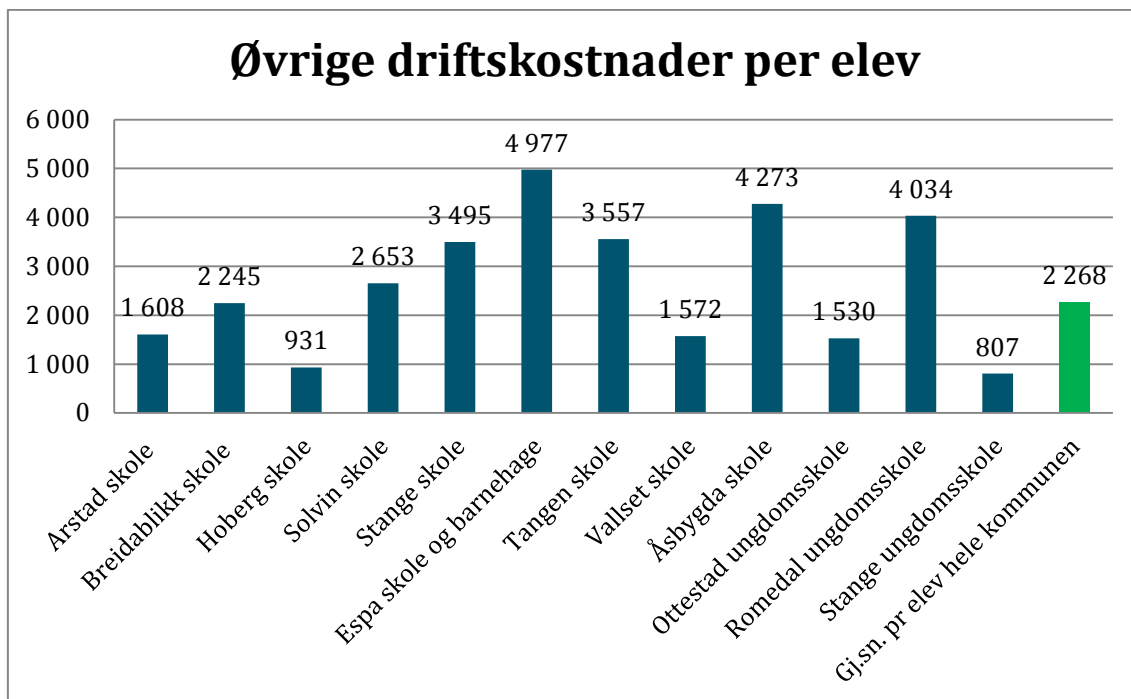

Figur 12 Øvrige undervisningsrelaterte kostnader justert for spesialundervisning på de ulike skolene og kommunegjennomsnitt.

Det er forholdsvis store forskjeller mellom skolene også på dette området, spesielt om en måler i prosent. Ut fra tidligere utredninger er ikke dette så uvanlig. Men vi ser ofte at de minste skolene har høyere kostnader her enn de større. Dermed er det noe overraskende at Tangen skole har såpass lave kostnader sammenlignet med de øvrige, men det kan eksempelvis henge sammen med lavere innkjøp i 2013.

4.2.4 Øvrige driftskostnader

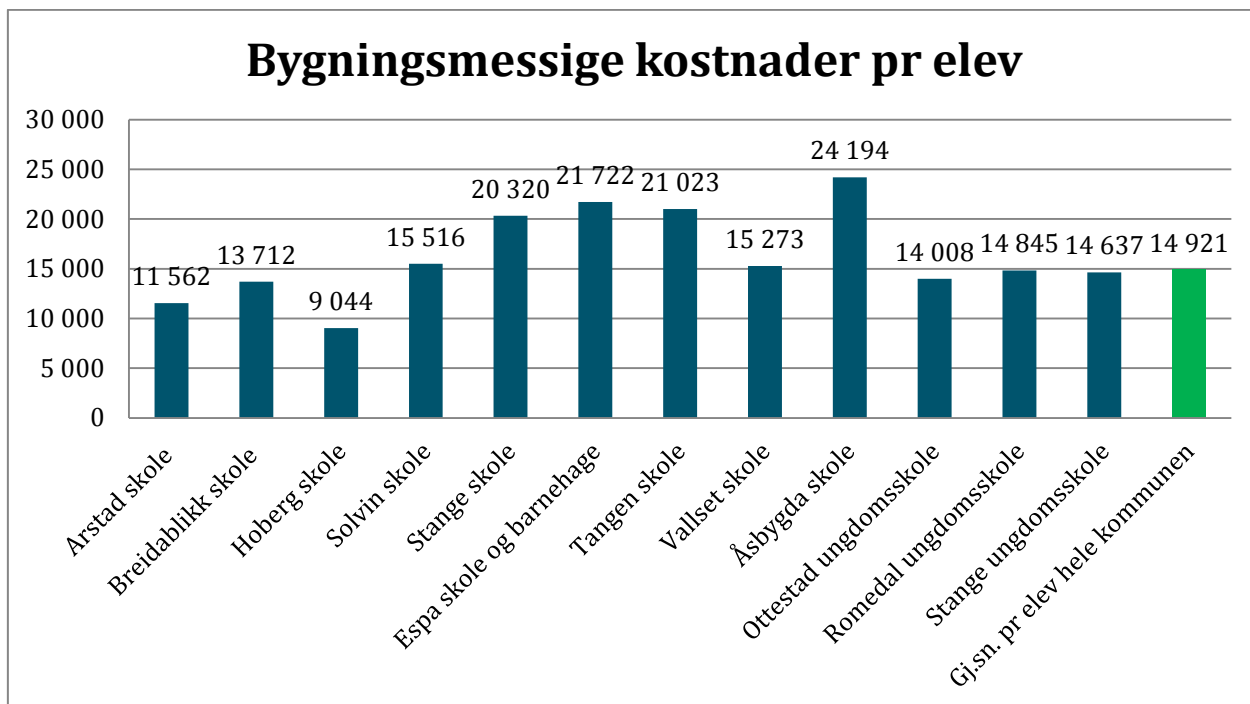
Med øvrige driftskostnader mener vi typisk kostnader til administrasjon, kontorhold og diverse mindre innkjøp som blir plassert på denne grupperingen. Innenfor visse grenser er det å forvente at total ressursbruk på øvrige driftskostnader i større grad vil være faste kostnader, og i noen grad uavhengig av elevtall. Derfor er det naturlig at for de minste skolene vil øvrige driftskostnader per elev være høyere enn for de største skolene.

Figur 13 Øvrige driftskostnader per elev på de ulike skolene og kommunegjennomsnittet.

4.2.5 Bygningsmessige kostnader per elev og per m²

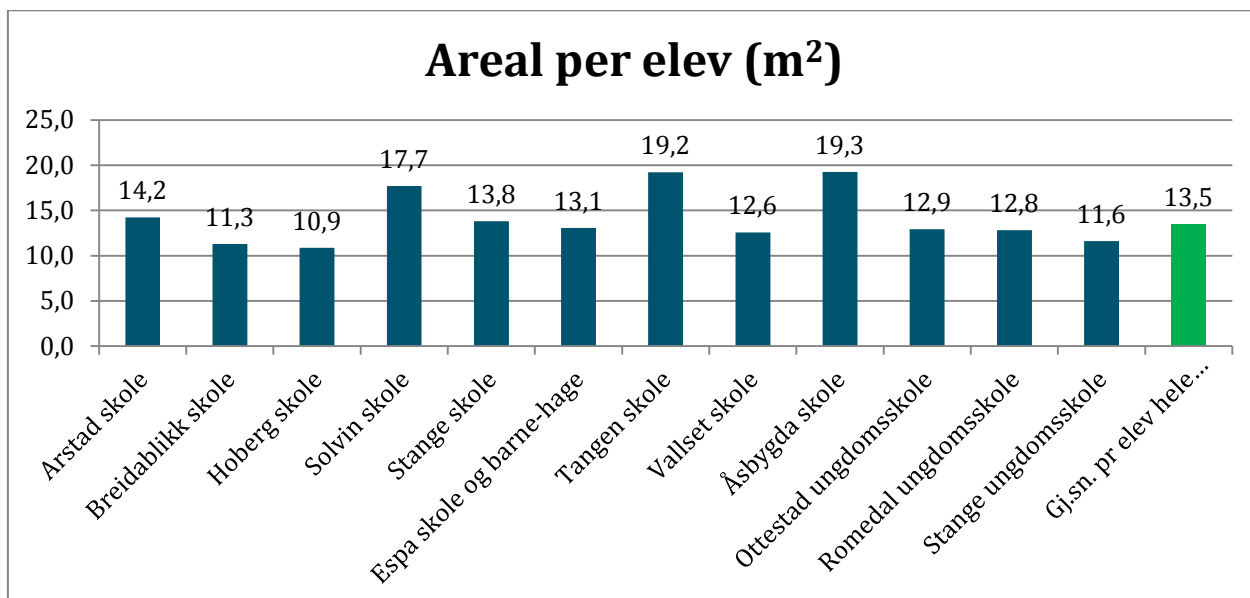
Bygningsmessige kostnader dekker kostnader til vaktmester, renhold, vedlikehold, strøm og fyringsutgifter osv. Når det gjelder skolens areal er det etter vår oppfatning to sentrale drivere på kostnadene; arealets størrelse og elevenes bruk av arealet. Derfor har vi i dette avsnittet laget to oppstillinger der den ene ser på kostnadene på å drifte arealene fordelt ut fra antall elever, og den andre oppstillingen fordelt etter arealets størrelse.

Figur 14 Bygningsmessige kostnader per elev på de ulike skolene og kommunegjennomsnitt.

Som det fremgår av grafen over, er det relativt store forskjeller på de bygningsmessige kostnadene. Etter de undervisningsrelaterte kostnadene er de bygningsmessige kostnadene den andre store kostnadskomponenten på fordeling av totalkostnadene ved skoleledriften.

De bygningsmessige kostnadene per elev er produktet av antall kvadratmeter per elev og de bygningsmessige kostnadene per kvadratmeter.

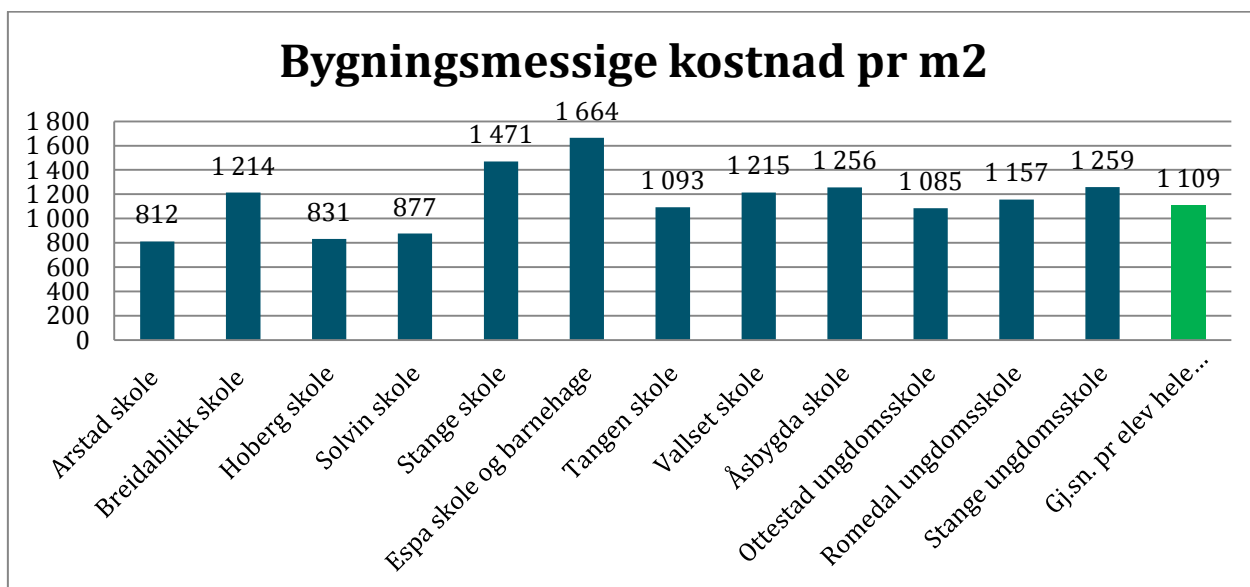

Figur 15 Gjennomsnittlig bruksareal fordelt på elevene på skolen.

Forhold som gjør at kostnadene per elev varierer, er blant annet hvor mye ledig kapasitet det er på hver skole (eks om det er store areal for forholdsvis få barn), energikostnader og alder på skole-

bygningen. Tabellen over viser beregnede arealer i den enkelte skolen fordelt på elevene. Vi minner om at beregningene ikke er helt nøyaktige og antas å kunne ha feil på inntil 10 %. Når Tangen skole og Åsbygda skole skiller seg ut med særlig god plass, skyldes dette i hovedsak at disse skolene har en langt større kapasitet enn nåværende elevtall

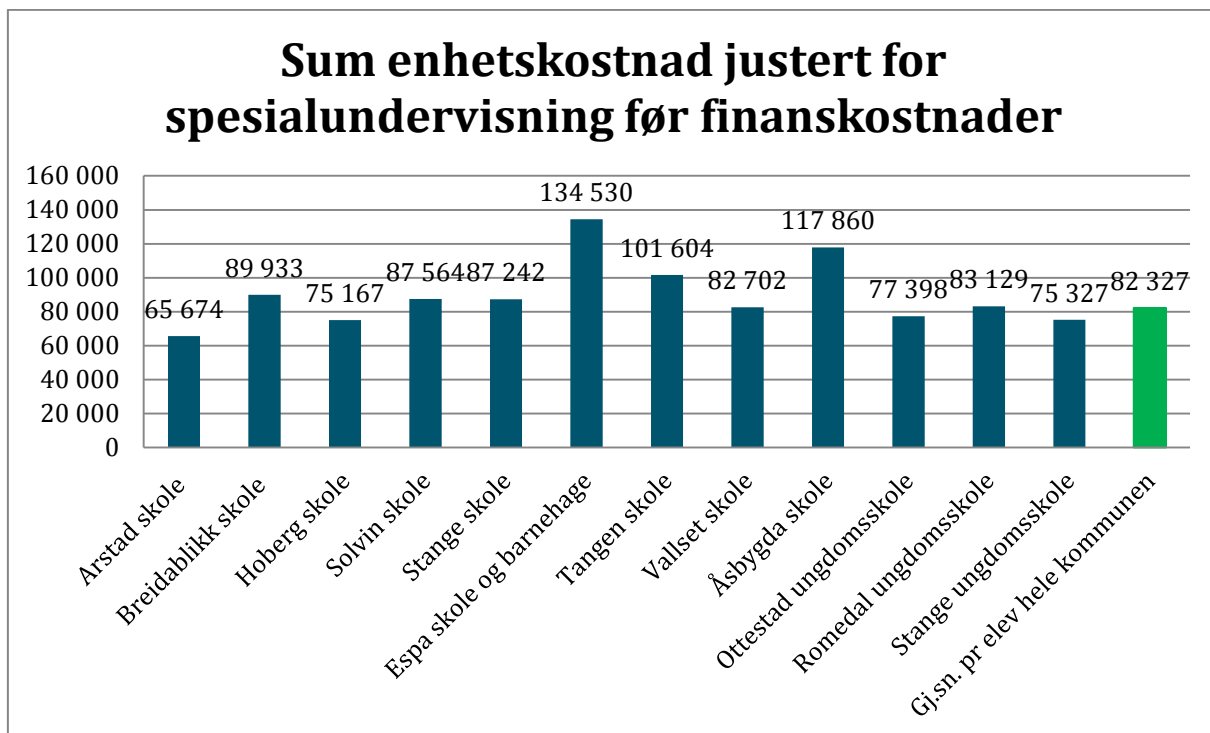
Som tidligere nevnt er arealets størrelse også en relevant fordelingsfaktor for beregning av enhetskostnader for drift av bygninger. Det gir et noe annet bilde av kostnadene enn når vi fordeler på antall elever. Det er forbausende at den relativt nye Espa skole og barnehage har høyest kostnad per kvadratmeter. Muligens kan dette skyldes fordelingen mellom skole og barnehage. De høye kostnadene for Stange skole kan skyldes driftsutgifter knyttet til svømmebassenget. Forholdsvis lave kostnader ved Tangen skole kan bl. a. skyldes at regnskapet for 2013 naturlig nok ikke hadde med driftsutgifter for de tilleggsarealene som bygges skoleåret 2013/2014.

Figur 16 Bygningsmessige kostnader per m² på de ulike skolene og kommunegjennomsnittet.

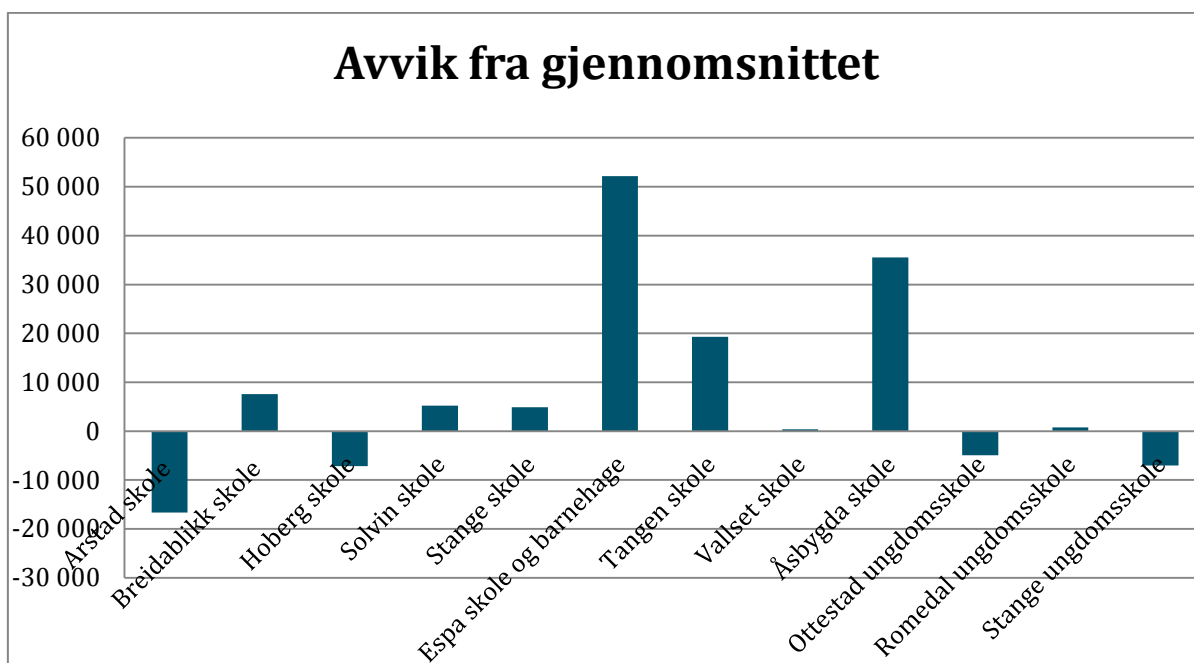
4.2.6 Oppsummering kostnadsanalyse skole

I den påfølgende oppsummeringen har vi lagt sammen både de undervisningsrelaterte kostnadene (justert for spesialundervisning), de øvrige undervisningsrelaterte kostnadene, øvrige driftskostnader og bygningsmessige kostnader for å komme frem til en enhetskostnad per elev på de ulike skolene i Stange.

Figur 17 Sum enhetskostnad justert for spesialundervisning før finanskostnader på de ulike skolene og kommunegjennomsnitt.

De justeringene i tallmaterialet som vi har foretatt, og som vi tidligere har gjort rede for, bidrar etter vår oppfatning til å gjøre tallene som fremkommer i samlefremsstillingen i større grad sammenlignbare mellom de ulike skoleanleggene.

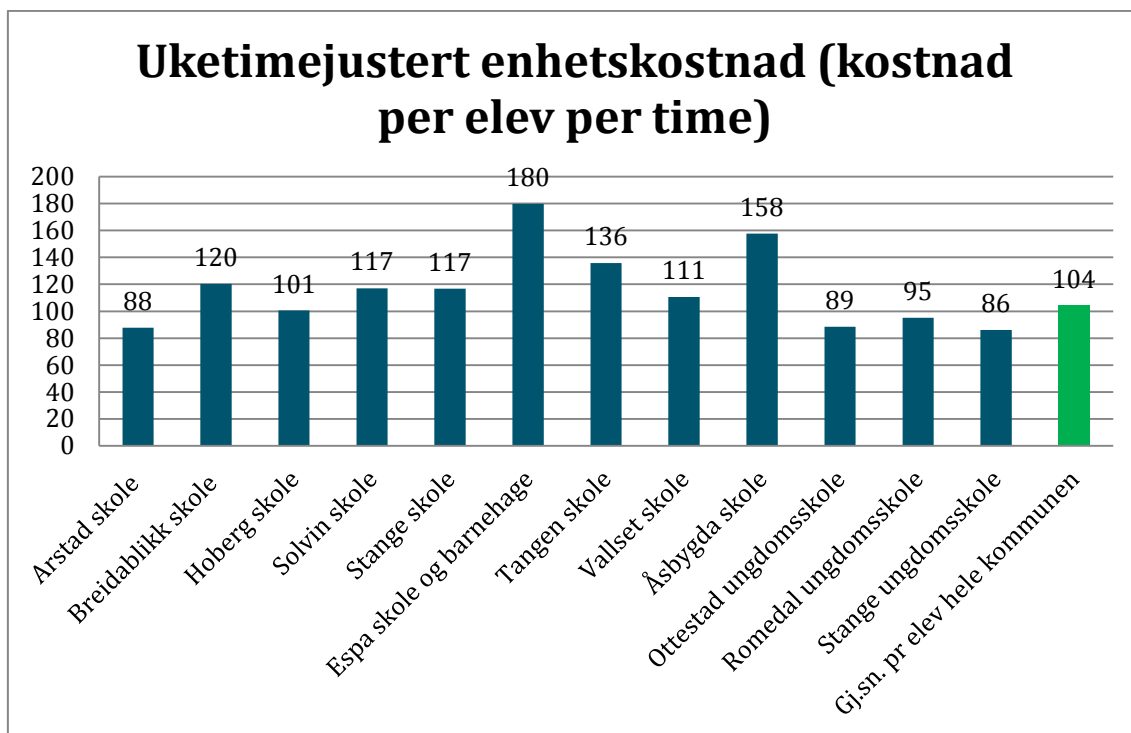
Figur 18 Avvik enhetskostnad fra gjennomsnittet på de ulike skolene.

Som en ser over, er det til dels betydelige forskjeller mellom skolene, der Espa, Tangen og Åsbygda har et kostnadsnivå som skiller seg vesentlig fra gjennomsnittet i kommunen. Det er å forvente, siden disse skolene er de minste. Det som imidlertid er litt overraskende er hvor billig Arstad skole ser ut til å være. Mye av forklaringen på dette kan ligge i skolens kapasitetsutnyttelse.

Disse enhetskostnadene er beregnet ut fra kommunens ressursbruk i 2013-regnskapet og beregnet ut fra det antall elever vi har fått oppgitt fra kommunen.

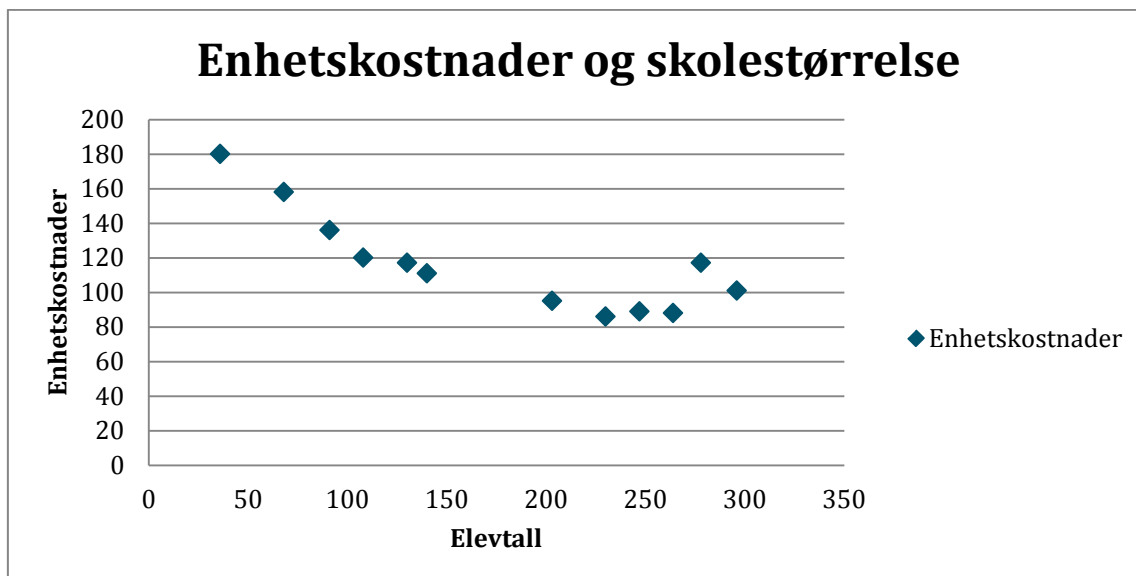
Når det gjelder elever i barneskolen og ungdomsskolen har de ulikt antall undervisningstimer, derfor kunne en forvente at enhetskostnaden for en elev i ungdomsskolen er høyere enn for en elev i barneskolen. Det er ikke tilfelle i Stange kommuner. Romedal ungdomsskole har en kostnad litt over kommunesnittet, mens Ottestad og Stange ungdomsskoler har kostnader under snittet.

I figuren under har vi tatt høyde for at undervisningstimene er ulike på barneskole og ungdomsskole, for å se hva det koster å gi en enkelt undervisningstime til en gitt elev i henholdsvis barne- og ungdomsskole.

Figur 19 Uketimejustert enhetskostnad, som viser hvor mye det koster å gi en time undervisning til en enkelt elev ved den enkelte skolen og kommunens gjennomsnitt.

Figuren under antyder en klar sammenheng mellom elevtall og enhetskostnader (pris per skoletime) for skolene i Stange kommune. Det er særlig ved å øke elevtallet til ca. 140 (20 elever per trinn i barneskolen) at kostnadene synes å synke betydelig. Når elevtallet øker ut over dette, blir det ofte klassesdelinger med tilsvarende kostnader. Stange skole synes å bryte kurven. Dette kan bl. a. skyldes at kostnadene til drift av svømmebassenget er ført på denne skolen, mens det i Romedal og Ottestad er ført på ungdomsskolen.

Figur 20 Enhetskostnader (per time og elev) og skolestørrelse ved grunnskolene i Stange kommune.

Funnene i denne analysen underbygger de øvrige funnene i dette kapitlet. Det er de minste skolene Espa, Tangen og Åsbygda som er dyrest å drive. Ungdomsskolene og Arstad skole er billigst å drive.

5. Organisering og kapasitet

Kommunen skal oppfylle retten til grunnskoleopplæring for alle som er bosatt i kommunen (Opplæringsloven § 13-1). Kommunen står forholdsvis fritt i organiseringen av skolesektoren ved selv å kunne bestemme tallet på skoler og hvor de skal plasseres.

Hver skole må planlegges slik at den kan ta inn alle elevene som sogner dit. Selv i store skoler kan det være betydelige variasjoner i antall elever på hvert årstrinn. På barnetrinnet vil to (tre) klasser kunne romme 56 (84) elever. Hvis det planlegges for to fulle paralleller, kan det derfor være fint å ha noen «ekstra» klasserom til å dekke opp en tredje klasse på enkelte trinn. Ellers vil man måtte planlegge for et gjennomsnittlig antall elever mindre enn hhv. 56 og 84 på trinnet, f. eks. hhv. 42 og 70.

Stange kommune har ni skoler med barnetrinn og tre skoler med ungdomstrinn. Tre av skolene, Espå, Tangen og Åsbygda har elevtall til å være fådelte, dvs. at det kan gå flere årstrinn i samme klasse. Vi skal i dette kapitlet vurdere hvilken kapasitet skolene har. I den forbindelse vil vi vurdere om skolene kan ta imot et økt antall elever.

En skolebygningens kapasitet blir her brukt som et uttrykk for hvor mange elever den kan romme. Til grunn for vurderingene ligger det en del forutsetninger som følger norsk og skandinavisk skoletradisjon. Dette er både skrevne og uskrevne normer. I andre land vil man legge andre normer til grunn og som regel finne plass til langt flere elever i tilsvarende bygg.

5.1 Klasser og klassesdelinger

Før 2003 hadde opplæringsloven regler for klassestørrelsene. Det var anledning til å ha maksimalt 30 elever i klasser med elever fra samme årskull på ungdomstrinnet. På barnetrinnet var grensen satt til 28. Med to årstrinn i klassen kunne man ha 24 elever, og med tre årstrinn i klassen kunne man ha 18 elever.

En del kommuner og skoler hadde som en forsøksordning organisert elevene annerledes. Dette kunne gi en mer effektiv måte å bruke tildelte lærertimer på. Reglene for klassesdeling ble opphevet i 2003. § 8-2 i opplæringsloven regulerer klasseinndelingen.

§ 8-2. Organisering av elevane i klassar eller basisgrupper

I opplæringa skal elevane delast i klassar eller basisgrupper som skal vareta deira behov for sosialt tilhør. For delar av opplæringa kan elevane delast i andre grupper etter behov. Til vanleg skal organiseringa ikkje skje etter fagleg nivå, kjønn eller etnisk tilhør. Klassane, basisgruppene og gruppene må ikkje vere større enn det som er pedagogisk og tryggleiksmessig forsvarleg.

Klassen eller basisgruppa skal ha ein eller fleire lærarar (kontaktlærarar) som har særleg ansvar for dei praktiske, administrative og sosialpedagogiske gjeremåla som gjeld klassen eller basisgruppa og dei elevane som er der, mellom anna kontakten med heimen.

For å unngå at bortfallet av klassesdelingsregler skulle føre til trangere rammer for undervisningen, gjorde Stortinget 18. juni 2003 også følgende vedtak.

Stortinget ber Regjeringen gjennom tilsynsordningen påse at oppheving av delingstallet ikke blir brukt som et sparetiltak. Klassedelingsstallet skal ligge til grunn som minstenivå for ressurstildeling også etter at bestemmelsen om klassedelingsstall er opphevet.

Stortinget ber Regjeringen i den annonserte stortingsmelding på grunnlag av Kvalitetsutvalgets innstilling å vurdere ulike modeller for ressurstildeling til skolene.

Dette vedtaket innebærer at skolene må beregne et minimums lærertimetall ved å ta utgangspunkt i de gamle klassedelingsreglene. For hver klasse etter tradisjonell inndeling skal man beregne et minimum antall lærertimer lik antall undervisningstimer for klassen. Nødvendige delingstimer og timer til spesialundervisning kommer i tillegg.

Både i fådelt skoler og i fulldelt skoler vil «de gamle» klassedelingsreglene tilsi en forholdsvis stor variasjon i klassestørrelsene. De nye reglene gir anledning til en utjevning av klassestørrelsene innen hver enkelt skole ved å sette klassene sammen av elever fra flere årstrinn, selv i fulldelt skoler.

5.2 Hjemmeklasserom

Uten at det formelt er krav om det, baserer vi oss vanligvis i Norge på at hver klasse eller basisgruppe har et hjemmeklasserom hvor den delen av opplæringen foregår som ikke krever spesialrom. I tillegg til hjemmeklasserommet er det vanlig med grupperom for å gi anledning til å dele klassene i noen aktiviteter og dermed variere arbeidsformene ut over det man kan gjøre i hjemmeklasserommet. Innenfor denne ordningen er det likevel ikke uvanlig at en klasse «låner» en annen klasses hjemmeklasserom, hvis dette er ledig, og man har behov for flere gruppedelinger enn det tilgjengelige grupperom tillater.

De fysiske rammene danner ett av grunnlagene for organiseringen av skolen i klasser og grupper. Når kommunen skal bygge eller renovere skoler, er det fornuftig å legge til grunn en arealnorm per elev og lærer i klasserommene. Veileder til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler mv. utgitt av Statens helsetilsyn i 1998, setter et minimum på 2 m² per elev/ansatt. I veilederen står det på s. 36:

Grunnskolen

Et høyt antall elever i klasserommet er en belastning på inn klima. Ved beregning av elevantall i et vanlig klasserom bør det planlegges etter en arealnorm på minimum 2 m² pr. elev. Det må tas hensyn til rommets utforming, rominnhold og ventilasjonsforhold. Når forholdene skal legges til rette for varierte arbeidsformer og spesielt utstyr, bør arealet være større, f. eks. 2.5 m² pr. elev. Areal for de ansatte kommer i tillegg til dette arealet. I tillegg til en arealnorm på minimum 2 – 2.5 m² pr. elev bør klasserommet også være utformet med en avstand mellom elevens bord og varmekilde samt ventilasjonsåpning og vindu på minimum 80 cm.

Stange kommune har ikke vedtatt noen egen arealnorm for sine skoler. Med bakgrunn i normen på 2 m²-2,5 m² per elev og ansatt kan man for hver enkelt skole utarbeide en tabell for vanlig klasserom. Denne viser øvre grense for tallet på elever. Spesialrom og separate grupperom holdes utenom. I delkapitlet under, Arealnormer i praksis, vil vi belyse dette ved å se på hvilke normer andre kommuner legger til grunn.

5.3 Spesialrom

Opplæringsloven sier spesielt at elevene skal ha tilgang til skolebibliotek, enten i egen skole eller så nær at det kan brukes aktivt i opplæringen. En del skoler har også innredet egne rom for IKT, som kan brukes i en rekke fagsammenhenger. Bruken av «fagrom» eller spesialrom er ikke direkte pålagt eller hjemlet i regelverket. Det har tradisjonelt vært vanlig med spesialrom i fagene mat og helse, kunst og håndverk, kroppsøving, musikk og naturfag. Spesialrom gir både plass til egne utstyrssamlinger og mulighet til aktiviteter som vanlige klasserom ikke har plass til eller ikke er innredet for. Det er av pedagogiske grunner ønskelig at undervisningen i de nevnte fagene foregår i spesialrom, selv om det nok ikke er uvanlig at teoristoff gjennomgås i klasserommet. Deling i grupper på maksimalt 15 (16) elever er i mange situasjoner påkrevet både av sikkerhetsmessige grunner og for å kunne gi tilstrekkelig lærerstøtte. Under er det vist en planleggingsmal for vurdering av behov for spesialrom for skoler med barnetrinn.

Tabell 21 Planleggingsmal for spesialrom ved skole med barnetrinn.

Barnetrinn		Unyttelsesgrad	80 %	Timer per uke	18			
Fag	Uke timer	Andel deling (% av timene)	Uke timer en parallel	Antall rom en parallel	Uke timer to parallelle r	Antall rom to parallelle r	Uke timer tre parallelle r	Antall rom tre parallelle r
Naturfag	8,63	0 %	9	1	18	1	27	2
Kunst og Håndverk	12,55	50 %	19	2	38	3	57	4
Mat og helse	3	100 %	6	1	12	1	18	1
Musikk	7,5	0 %	8	1	16	1	24	2
Kroppsøving	12,58	0 %	13	1	26	2	39	3

Tabellen over legger inn følgende antakelser:

1. Klassene deles ikke i naturfagstimene.
2. Klassene deles i halvparten av timene i kunst og håndverk.
3. Klassene deles i alle timene i mat og helse.
4. Klassene deles ikke i musikk.
5. Klassen deles ikke i kroppsøvingstimene. Svømmeopplæring skjer utenfor skolen.
6. Timeplanen er lagt slik at spesialrommene benyttes i inntil 80 % av skoleuka (18 timer).

Dette er forutsetninger som kan endres av praktiske og pedagogiske grunner.

5.4 Arealnormer i praksis

De færreste kommuner har generelle normer for utformingen av skolene sine. Dette skyldes at små og mellomstore kommuner forholdsvis sjelden bygger nytt. Ved ombygginger tilpasser man skolebygningen så godt man kan, uten at det stilles like strenge krav til arealeffektivitet som ved nybygg.

I Kunnskapsløftets generelle del gis det ingen spesifikke anvisninger om hvordan man skal innrette skolene for at de skal fremme læring. I Læringsplakaten står det riktignok at skolen skal

- fremme tilpassa opplæring og varierte arbeidsmåtar
- sikre at det fysiske og psykososiale arbeids- og læringsmiljøet fremmar helse, trivsel og læring

Disse punktene tilsier at man ikke bør velge de snaueste arealnormene som veilederen angir (2 m² per elev/ansatt).

Det er ved å se på nye skolebygg at man kan få et bilde på hvordan arealnormer og -behov vurderes i praksis. De siste generasjonene har eksperimentert med åpne skoler (ikke delevegger mellom «klasserommene») og baseskoler (hjemmeklasserommene løses opp og arbeidsarealet deles inn i etter arbeidsform). Dette i seg selv gir ikke nye arealnormer.

De fleste små og middels store kommunene bygger, som nevnt, nye skoler så sjelden at de vanligvis ikke utvikler standardbestemmelser for planlegging av nye skolebygg. Hvis vi går til store kommuner, kan vi imidlertid finne slike normer.

Bergen kommune reviderte sin skolebruksplan i 2010. Planen skal gjelde for tidsrommet 2011-2024. (Den forrige ble vedtatt i 2006.)

Figuren under er et klipp fra den nye skolebruksplanen. Vi ser her at man skiller mellom nettoareal og bruttoareal. Forskjellen kan ligge på ca. 20–30 %. Kroppsøvingsarealer er ikke tatt med.

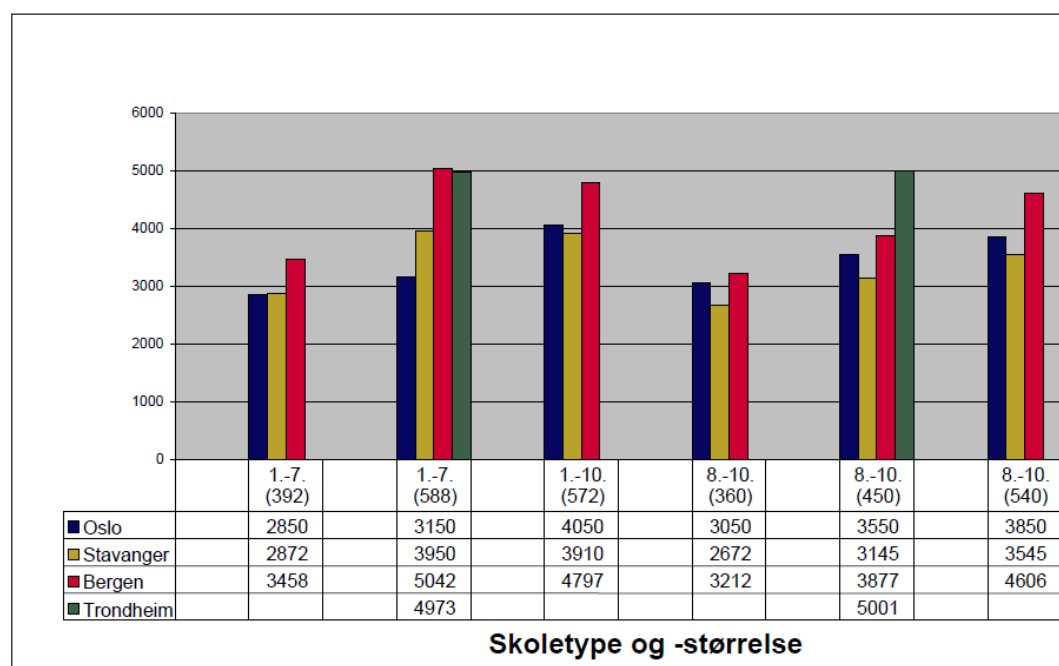
TABELL 6 | Sammenligning av eksisterende og nye arealnormer (ekskl. kroppsøvingsarealer)

Elevtall	Gjeldende norm: barneskole 392 elever	Ny norm: barneskole 400 elever	Gjeldende norm: barneskole 588 elever	Ny norm: barneskole 600 elever	Gjeldende norm: ungdoms- skole 450 elever	Ny norm: ungdoms- skole 500 elever
netto pr. elev (m ²)	8,82	8,35	8,57	7,87	8,62	7,98
brutto pr. elev(m ²)	11,47	10,85	11,15	10,23	11,2	10,37

Figur 21 Tabell fra skolebruksplan for Bergen 2011-2024.

Tabellen viser at utviklingen i Bergen synes å gå i retning av noe mindre arealer. Dette baserer seg delvis på egne erfaringer og på andres. I den nye skolebruksplanen i Bergen har man en sammenligning av arealbruken i landets fire største kommuner.

FIGUR | Sammenligning av totalt nettoareal (m²) ved nybygg av skoler i ulike kommuner pr 2009 (Trondheim har bare oppgitt arealtall på to skoletyper).

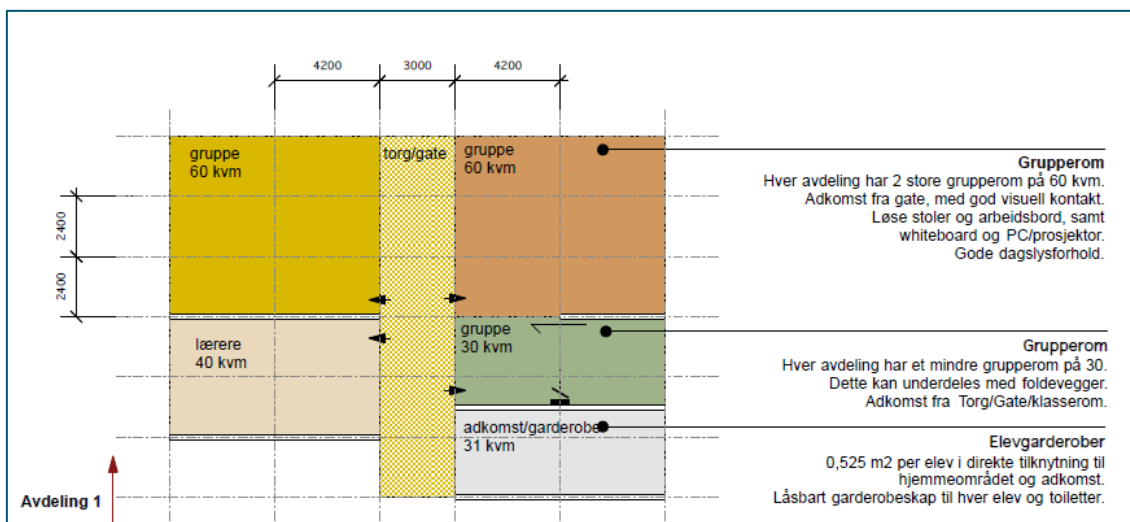
Figur 22 Sammenligning av arealbruk i landets fire største kommuner. Fra skolebruksplan for Bergen 2011-2024.

Figuren over viser nettoarealet i forholdsvis nybygde skoler. Det må antas at bruttoarealet ligger omtrent 30 % over dette. Oslo og Stavanger har betydelig færre kvadratmeter per elev enn det vi finner i tilsvarende skoler Bergen og Trondheim.

Oslo har et spesifisert standardprogram for sine skoleanlegg. Der legger man følgende normer til grunn:

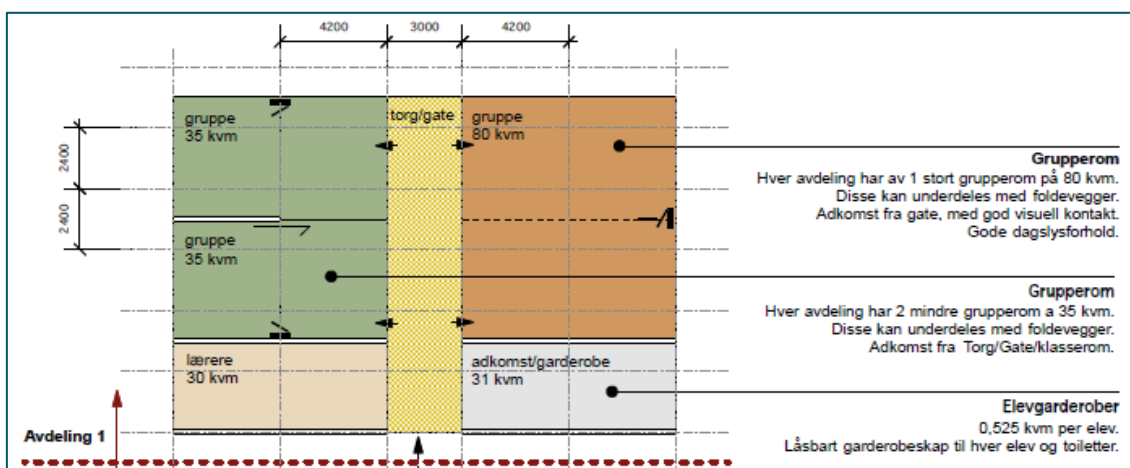
- 2,5 m² for hver elev når man regner med klasserom og grupperom
- En lærer per 11 elever. Hver lærer utløser 4 m² til individuell arbeidsplass og 2 m² til team/møterom.

En avdeling for 60 elever kan da se slik ut.

Figur 23 Eksempel 1 på utforming av hjemmeområde for 60 elever i Oslo (Standardprogram for nye grunnskoler i Oslo).

Vi ser at det er nøyaktig 2,5 m² for hver elev, når man ikke regner med et torg/gate på ca. 40 m². En alternativ måte å organisere et like stort areal på finner vi i figuren under. Her kan man ha arbeidsareal på hhv. 70 m² og 80 m², eller arealet kan deles opp i mindre enheter.

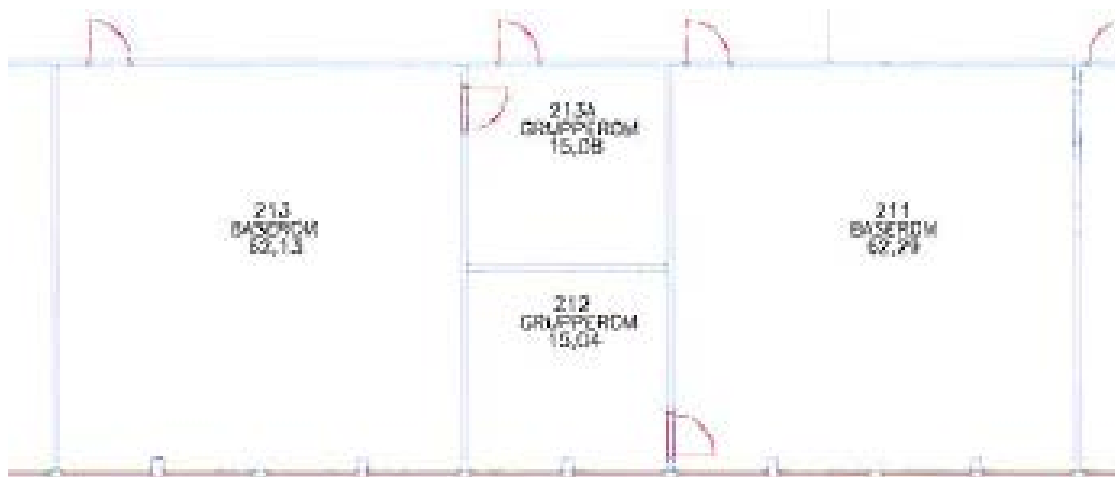

Figur 24 Eksempel 2 på utforming av hjemmeområde for 60 elever i Oslo (Standardprogram for nye grunnskoler i Oslo).

5.4.1 Vanlige klasserom på 60 m²

På store skoler har man tidligere brukt klasserom på ca. 60 m². Etter veilederen skal disse rommene kunne ha inntil 30 elever/ansatte. Med to ansatte til stede vil elevtallet dermed bli maksimalt 28. For barnetrinnet er 28 det tradisjonelle delingstallet. En stor barneskoleklasse vil derfor ha plass i et vanlig klasserom.

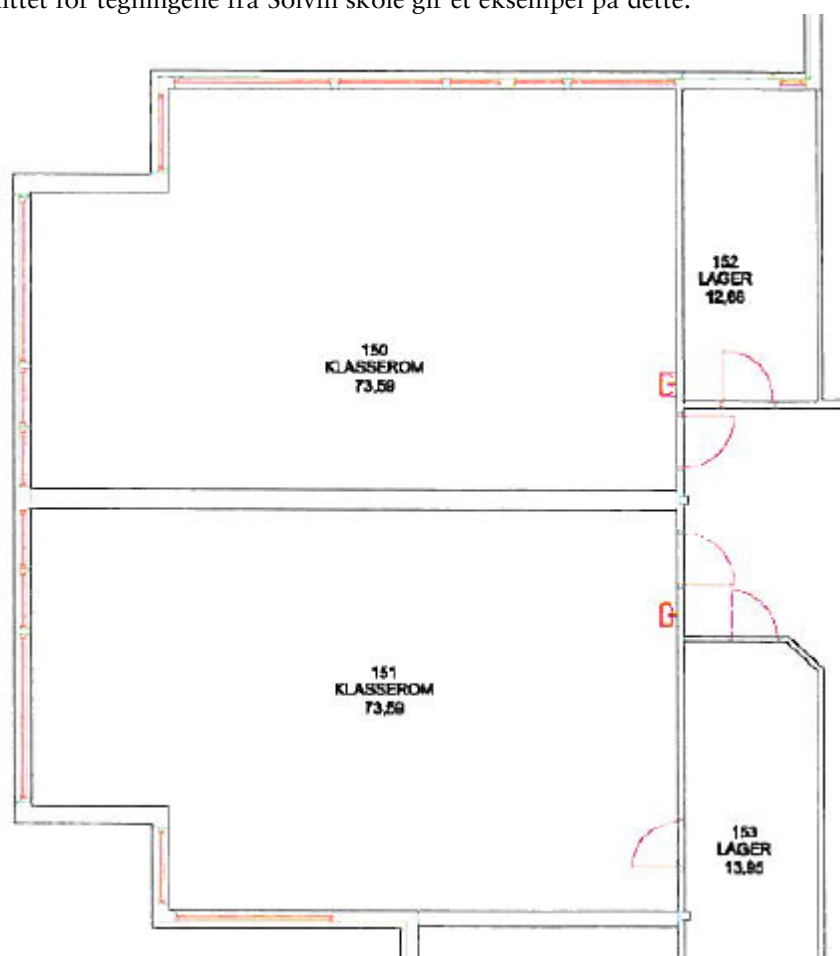
Skoler kan legge klasserommene i direkte tilknytning til ytterligere arbeidsarealer, slik at elevene kan spres over et større areal når arbeidsformene tilsier dette. Utsnittet fra tegningene for Ottestad ungdomsskole viser hvordan klasserom, hver på ca. 60 m² har direkte tilgang til grupperom.

Figur 25 Utsnitt fra plantegningene for Ottestad ungdomsskole.

5.4.2 Større klasserom

Nye skoler bygges ofte med større klasserom, slik at ulike aktiviteter kan få plass i samme rom. Utsnittet for tegningene fra Solvin skole gir et eksempel på dette.

Figur 26 Utsnitt av tegningen for Solvin skole.

5.5 Kapasitet i skolene i Stange kommune

I beskrivelsen av den enkelte skoles kapasitet nevnes det først kortfattet hvor mange elever og lærere skolen har hatt de siste årene. Dette er grunnlaget for vurderingen av om skolen kan romme flere elever og lærere. Som vedlegg ligger en mer utførlig beskrivelse av hver enkelt skole.

5.5.1 Arstad skole

Arstad skole er en fulldelt delt barneskole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 232, eller ca. 33 elever per årstrinn. Elevtallet har vært økende. Dette tilsier at det må forventes to klasser for de fleste av årstrinnene. Skoleåret 2013-2014 hadde 48 elever skoleskyss.

Klasserom

Skolen har 15 klasserom, hvorav det ene for tida brukes til SFO. Tre av klasserommene er på ca. 50 m², men tolv av klasserommenes størrelse er på minst 60 m², og de har god tilknytning til grupperom og andre arbeidsarealer. Dermed vil det være anledning til varierte undervisningsaktiviteter, selv med klasser på 28 elever i de fleste klassene. Skolen kan tåle to klasser per trinn med en mulighet for tredeling på ett av trinnene. Siden det er en naturlig variasjon i størrelsen av årskullene bør gjennomsnittet ligge noe under 56 (to hele klasser), f. eks på 50 elever. Dette tilsier et samlet elevtall på ca. 350.

Spesialrom

Arstad skole har to spesialrom for kunst og håndverk, ett heimkunnskapsrom, ett musikkrom og ett «forskerrom» for naturfag.

Skolen vil med 50 elever på trinnet kunne foreta en tredeling i stedet for en firdeling på en del årstrinn og derfor ha tilstrekkelig kapasitet i alle spesialrom med unntak av praktiske aktiviteter i kroppspøving. Med noe tegnepreget forming i klasserommet, eller litt færre delingstimer, vil to rom for kunst og håndverk kunne være tilstrekkelig.

Skolen har ett kroppspøvingstidrom. Det kan være i minste laget, men deler av undervisningen foregår i ungdomsskolens svømmebasseng, og noe kroppspøving tas i form av uteaktiviteter. Ca. to tredeler av kroppspøvingstidene kan legges til skolens gymnastikksal. Det bygges nå en ny idrettshall i nærheten av skolen. Trolig kan denne avhjelpe behovet hvis skolen får et økt elevtall.

Kontorarbeidsplasser

Dagens bygninger gir med en norm på 6 m² per lærer plass til ca. 37 lærere. Skolen har per i dag langt færre lærere enn dette. Ved et økende elevtall vil ventelig tallet på lærere også øke, men likevel ikke slik at det synes å bli noe kapasitetsproblem.

Samlet vurdering

Arstad skole vil kunne romme ca. 350 elever. Det er en økning på ca. 80-90 i forhold til elevtallet skoleåret 2013/2014.

5.5.1 Breidablikk skole

Breidablikk skole er en fullført barneskole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 121, eller gjennomsnittlig 17 elever per årstrinn. Elevtallet har vært avtagende og er på 108 skoleåret 2013-2014. Dette skoleåret hadde 26 elever skoleskysst.

Klasserom

Skolen har sju klasserom. Ingen av klasserommene er store nok til å ha fulle klasser på 28 elever. Grupperommene (med unntak av ett) ligger heller ikke slik plassert at det er naturlig å regne inn disse arealene i vurderingen. Med en arealnorm på 2 m² per elev/ansatt, kan skolen ha inntil 159 elever eller gjennomsnittlig ca. 23 elever per årstrinn. Med 2,5 m² per elev/ansatt, kan skolen ha plass til 124 elever eller gjennomsnittlig ca. 18 elever per årstrinn.

Spesialrom

Breidablikk skole har én gymnastikksal, ett heimkunnskapsrom og to spesialrom for kunst og håndverk. Det ene av disse brukes også som musikkrom. Skolen har ikke et spesialrom for naturfag. Bortsett fra naturfagrom har skolen de spesialrommene som man vanligvis forventer i en skole med én klasse på trinnet.

Kontorarbeidsplasser

Dagens bygninger gir med en norm på 6 m² per lærer plass til ca. 16 lærere, hvis møterommet i personalavdelingen regnes med. Selv med en økning av elevtallet vil man ventelig ikke få flere lærere enn at det er plass til alle.

Samlet vurdering

Samlet sett bør Breidablikk skole kunne romme ca. 150 elever. Det er en økning på ca. 40 i forhold til elevtallet skoleåret 2013/2014.

5.5.2 Espa skole og barnehage

Espa skole og barnehage, avdeling skole, er en fådelte barneskole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 35, eller ca. fem elever per årstrinn. Skoleåret 2013-2014 hadde 20 elever skoleskysst.

Klasserom

Skolen har fire klasserom, hvorav det ene også brukes som spesialrom for mat og helse. I fådelte skoler er det naturlig å legge 2,5 m² per elev/ansatt til grunn for bedre å kunne differensiere mellom årstrinnene i samme klasse.

Det vil være vanlig at Espa har tre klasser med to eller tre trinn i klassen. Hvis elevtallet passerer 40, vil det ofte kunne være behov for fire klasser.

Klasserommenes størrelse i seg selv tilsier at man ikke har flere enn 49 elever, eller sju elever i gjennomsnitt på trinnet.

Spesialrom

Espa skole og barnehage - avdeling skole har ett spesialrom for kunst og håndverk og ett heimkunnskapsrom. Gymnastikksalen bør ha kapasitet til både å romme kroppsøving og musikk. Skolen har ikke et spesialrom for naturfag.

Bortsett fra naturfagrom har skolen de spesialrommene som man vanligvis forventer i en skole med mindre enn én klasse på trinnet.

Kontorarbeidsplasser

Dagens bygninger gir med en norm på 6 m² per lærer plass til ca. sju lærere. Dette svarer til det antall lærere skolen har og kan forventes å ha, selv om elevtallet øker noe.

Samlet vurdering

Samlet sett bør Espa skole kunne romme ca. 49 elever. Det er en økning på ca. 10-15 i forhold til elevtallet de siste årene.

5.5.3 Hoberg skole

Hoberg skole er en fulldelt barneskole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 312, eller ca. 45 elever per årstrinn. Elevtallet viser en avtagende tendens. Skoleåret 2013-2014 hadde 12 elever skoleskyss.

Klasserom

Skolen har 14 klasserom og tre IKT-rom som kan brukes som klasserom.

14 klasserom kan ha inntil 392 elever. Ved bruk av IKT-rommene kan man ha deling på inntil tre trinn. Selv om skolen har store klasserom, har den få grupperom. Trolig bør ikke gjennomsnittlig årskull være større enn ca. 50 for å unngå for mange trinn med tre klasser. Dette gir en øvre grense på 350 elever for hele skolen. Dette er en økning på 54 i forhold til skoleåret 2013-2014.

Spesialrom

Hoberg skole har to spesialrom for kunst og håndverk, ett heimkunnskapsrom, to musikkrom/amfi, en gymnastikksal og ett naturfagrom.

Skolen vil med 50 elever på trinnet kunne foreta en tredeling i stedet for en firdeling i praktiske aktiviteter på en del årstrinn og derfor ha tilstrekkelig kapasitet i alle spesialrom med unntak av kroppsøving. I kroppsøving brukes et opplæringsbasseng ved Ottestad ungdomsskole. Kroppsøving for de yngste elevene foregår i stor grad uten å bruke gymnastikksal.

Kontorarbeidsplasser

Dagens bygninger gir med en norm på 6 m² per lærer plass til ca. 30 lærere. Dette svarer til det antall lærere som skolen nå har. En elevtallsøkning medfører behov for flere lærere. Ved å omdisponere et IKT-rom kan det bli tilstrekkelig mange kontorarbeidsplasser.

Samlet vurdering

Samlet sett bør Hoberg skole kunne romme ca. 350 elever. Det er en økning på 54 i forhold til elevtallet skoleåret 2013-2014.

5.5.4 Ottestad ungdomsskole

Ottestad ungdomsskole er en ren ungdomsskole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 262, eller ca. 87 elever per årstrinn. Elevtallet har dermed de siste årene ligget rundt delingsgrensa mellom tre og fire klasser. Skoleåret 2013-2014 hadde 25 elever skoleskyss.

Skolen har 13 klasserom, delvis brukt som datarom. Skolen vil på sikt også kunne ta i bruk samfunnshusdelen i første etasje og dermed øke antall klasserom til 15.

Med 13 klasserom ville øvre grense for antall elever være 287. Dette tilsier 22 elever per klasserom, hvis vi legger til grunn 2,5 m² per elev/ansatt. Da er alle klasserommene tatt i bruk. Men skolen vil få et grupperom til nesten hvert klasserom. Dermed bør klassene kunne ha inntil 30 elever eller 390 elever. Medregnet to klasserom i samfunnshusdelen vil ytre ramme ligge på 450 elever fordelt på fem fulle klasser per trinn. For å unngå seks klasser for enkelte årskull bør skolen kunne ha ca. 135 elever på trinnet i gjennomsnitt, eller ca. 400 elever i sum.

Spesialrom

Ottestad ungdomsskole har tre spesialrom for kunst og håndverk, ett heimkunnskapsrom, ett musikkrom og to naturfagrom (medregnet et lite auditorium).

Ottestad ungdomsskole har de spesialrommene man kan forvente med tre klasser på trinnet, kanskje med unntak for kroppsøving. Med fire eller fem klasser på alle trinn vil det kunne bli liten kapasitet i spesialrommene for mat og helse og naturfag. Det bygges nå en ny idrettshall i nærheten av skolen. Trolig kan denne avhjelpe behovet i kroppsøvingsfaget hvis skolen får et økt elevtall. I fagene Mat og helse og naturfag må man enten gå noe opp på gjennomsnittlig gruppestørrelse eller bruke spesialrommene i 100 % av timene i løpet av skoleuka.

Kontorarbeidsplasser

Dagens bygninger gir med en norm på 6 m² per lærer plass til ca. 39 lærere. Dette er langt flere lærere enn det skolen til vanlig vil ha med tre paralleller og også være tilstrekkelig ved en økning til ca. 400 elever.

Samlet vurdering

Samlet sett bør Ottestad ungdomsskole skole kunne romme ca. 400 elever. Det er en økning på ca. 150 i forhold til elevtallet skoleåret 2013/2014. Vurderingen baserer seg på de planene man har for renovering av skolebygget og at det bygges ny idrettshall. Det forutsettes at datarommet og samfunnshusdelen gjøres om til klasserom.

5.5.5 Romedal ungdomsskole

Romedal ungdomsskole er en ren ungdomsskole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 235, eller ca. 78 elever per årstrinn. Elevtallet har de siste årene ligget under delingsgrensa for tre og fire klasser. Skoleåret 2013-2014 hadde 181 elever skoleskyss.

Klasserom

Skolen har 11 klasserom, når det også regnes med to rom som nå brukes til IKT. Skolen har få grupperom.

Skolen vil ha plass til 243 elever, når det legges en norm på 2,5 m² per elev/ansatt til grunn. Dette tilsier ca. 22 elever per klasserom. Da er alle klasserommene tatt i bruk. Hvis det legges en norm på 2 m² per elev/ansatt til grunn, kan skolen ha plass til ca. 300 elever. Dette gir trange arbeidsforhold. Med ni klasser vil det være fra to ledige klasserom som kan brukes til delinger.

Spesialrom

Romedal ungdomsskole har to spesialrom for kunst og håndverk, ett heimkunnskapsrom, ett musikkrom og to naturfagrom, hvorav det ene er i bruk som IKT-rom.

Romedal ungdomsskole har de spesialrommene man kan forvente med tre klasser på trinnet.

Kontorarbeidsplasser

Dagens bygninger gir med en norm på 6 m² per lærer plass til ca. 20 lærere. I dag har skolen flere lærere enn dette, og med en eventuell økning av elevtallet vil tallet på lærere også vokse.

Samlet vurdering

Samlet sett bør Romedal ungdomsskole kunne romme ca. 240-300 elever, avhengig av om man legger til grunn 2,5 m² eller 2 m² per elev/ansatt. Med få grupperom bør man legge seg nærmere 240 enn 300 elever. Med 260 elever vil man som regel ha tre klasser på trinnet, og man kan bruke de to ekstra klasserommene til deling. Ut fra dette har Romedal ungdomsskole kapasitet til ca. 20 flere elever enn hva man har hatt de siste årene.

5.5.6 Solvin skole

Solvin skole er en fulldelt barneskole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 135, eller ca. 19 elever per årstrinn. Skoleåret 2013-2014 hadde 27 elever skoleskys.

Klasserom

Skolen har ni klasserom, hvorav ett nå brukes til SFO. Et gjennomsnitt på 25 elever per årstrinn ville gi 175 elever samlet.

Spesialrom

Solvin skole har to spesialrom for kunst og håndverk, ett heimkunnskapsrom kombinert med klasserom. Skolen har ikke eget musikkrom, men dette behovet kan langt på vei dekkes i gymnas-tikksalen. Med dagens elevtall er det mulig å innrede ett av klasserommene til naturfagrom.

Kontorarbeidsplasser

Dagens bygninger gir med en norm på 6 m² per lærer plass til ca. 25 lærere. Skolen har i dag færre lærere enn dette.

Samlet vurdering

Samlet sett bør Solvin skole kunne romme sju til ni klasser med ca. 175 elever. Det er en økning på ca. 45 i forhold til elevtallet skoleåret 2013/2014.

5.5.7 Stange skole

Stange skole er en fulldelt delt barneskole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 274, eller gjennomsnittlig 39 elever per årstrinn. Skoleåret 2013-2014 hadde 70 elever skoleskyss.

Klasserom

Stange skole har 15 klasserom, hvorav ett brukes av innføringsklassen for minoritetsspråklige elever. Det er de øvrige 14 klasserommene som danner grunnlaget for en vurdering av skolens kapasitet.

Ni av klasserommene er så små at de ikke har plass til 28 elever. De har imidlertid direkte tilgang til grupperom, slik at klassene kan være på inntil 25 elever, og årskullene kan være på inntil 50 elever. De øvrige klasserommene kan ta klasser på klasser på 28 elever. Ved også å ta i bruk SFO-arealer kan skolen ta noe mer enn 350 elever.

Spesialrom

Stange skole har ett stort spesialrom for kunst og håndverk. Dette kan med fordel deles i to, slik at det kan forgå to uavhengige aktiviteter samtidig. Skolen har ett heimkunnskapsrom, ett naturfagrom og ett musikkrom. Skolen har tilgang til en gymnastikksal og et svømmebasseng, som den må dele med flere andre skoler.

Skolen har stort sett de spesialrommene som er ønskelig, men den har litt liten kapasitet på rom for kunst og handverk og kroppsøving.

Kontorarbeidsplasser

Dagens bygninger gir med en norm på 6 m² per lærer plass til 25 lærere, noe som samsvarer godt med antall lærere skolen har med dagens elevtall. Skulle elevtallet øke, kan det bli behov for flere lærere. Da kan det være behov for å omdisponere noen arealer.

Samlet vurdering

Samlet sett bør Stange skole kunne romme ca. 370 elever. Det er en økning på ca. 90 i forhold til elevtallet skoleåret 2013/2014. Et så høyt elevtall vil trolig medføre behov for et større areal til arbeidsplasser for lærerne og at deler av SFO-arealet brukes til undervisning.

5.5.8 Stange ungdomsskole

Stange ungdomsskole er en ren ungdomsskole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 211, eller ca. 70 elever per årstrinn. Skoleåret 2013-2014 hadde 97 elever skoleskyss.

Skolen har 10 klasserom medregnet et datarom. Til fem klasserom er det et grupperom.

Med en norm på 2,5 m² per elev/ansatt har skolen plass til ni klasser med til sammen 254 elever. Fordelt på 10 klasser vil det være plass til ca. 275 elever. En norm på 2,0 m² per elev/ansatt skulle tilsi plass til ti klasser med ca. 294 elever

Med flere enn 10 klasser vil man kunne ta biblioteket i bruk som klasserom. Forutsetningen vil da være å bruke folkebiblioteket som ligger i nærheten av skolen. Ved en slik løsning vil man kunne ha plass til 12 klasser med til sammen hhv. ca. 310 elever eller 350 elever avhengig av arealnorm.

Ni klasser vil gi en skole med tre paralleller. Med mulighet for deling av ett eller to av trinnene kan man legge opp til gjennomsnittlig klassestørrelse på 30. Det ville tilsi 270 elever.

Tolv klasser vil gi en skole med fire paralleller. Uten ytterligere klasserom til store årskull (fem klasser på trinnet) burde man nok legge seg på et gjennomsnitt på ca. 105 elever per årstrinn, eller ca. 315 elever.

Hvis skolen skal beholde skolebiblioteket, bør den kunne ha ca. 270 elever. Uten skolebiblioteket (bruk av Stange bibliotek) kan skolen romme 315 elever.

Spesialrom

Stange ungdomsskole har fire spesialrom for kunst og håndverk, ett heimkunnskapsrom, ett musikkrom og to naturfagrom, hvis vi også regner med auditoriet.

Stange ungdomsskole har de spesialrommene man kan forvente med tre klasser på trinnet. Det er rikelig med rom til kunst og håndverk. Med fire klasser på alle trinn vil det kunne bli litt liten kapasitet i spesialrommene for mat og helse og naturfag. Skolen har ikke tilstrekkelig kapasitet i kroppsøving.

Kontorarbeidsplasser

Dagens bygninger gir med en norm på 6 m² per lærer plass til ca. 9 lærere. Dette er langt færre lærere enn det skolen til vanlig vil ha. Det mangler ca. 100 m². Ved å bruke tekstilrommet på 106 m² til kontorarbeidsplasser vil det være tilstrekkelig areal til 27 lærere.

Samlet vurdering

Samlet sett bør Stange ungdomsskole skole kunne romme ca. 270 elever i en tre parallellers skole som gir mulighet til unntaksvis fire klasser på enkelte årstrinn. Det er en økning på ca. 65 i forhold til elevtallet skoleåret 2013/2014.

5.5.9 Tangen skole

Tangen skole er vanligvis en full delt barneskole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 104, eller gjennomsnittlig 15 elever per årstrinn. Fordelingen på alderstrinn tilsier seks klasser innværende skoleår. Skoleåret 2013-2014 hadde 21 elever skoleskys.

Klasserom

Skolen har sju klasserom. Skolen vil få delvis nye lokaler fra sommeren 2014. Vurderingen tar utgangspunkt i disse. Klasserommene har ulik størrelse og fire av dem har plass til mindre enn 28 elever. Forutsatt en norm på 2,5 m² per elev/ansatt vil skolen ha plass til 160 elever. Hvis man bruker minimumsnormen på 2,0 m² per elev/ansatt, vil skolen kunne romme 188 elever. Skolen vil etter ombyggingen få godt med grupperom, men disse ligger ikke direkte inntil klasserommene, og vil derfor ikke påvirke vurderingene av kapasiteten i disse.

Spesialrom

Tangen skole har ett spesialrom for kunst og håndverk og ett heimkunnskapsrom som er så romslig at det også brukes til kunst og håndverk. Behovet for musikkrom kan trolig dekkes i gymnastikksalen. Skolen har ikke et spesialrom for naturfag, men den har et «lite småbruk» med grønnsakhage, bærbusker og dyrehold (kaniner og høns).

Bortsett fra naturfagrom har skolen de spesialrommene som man vanligvis forventer i en skole med én liten klasse på trinnet.

Kontorarbeidsplasser

Etter ombyggingen vil skolen med en norm på 6 m² per lærer ha plass til ca. 10 lærere. Dette kan være tilstrekkelig med et elevtall på under 100, men med flere elever vil det være behov for å om-disponere enten noen grupperom eller deler av SFO-arealene.

Samlet vurdering

Samlet sett bør Tangen skole kunne romme ca. 160 elever. Det er en økning på 70 i forhold til elevtallet for skoleåret 2013-2014.

5.5.10 Vallset skole

Vallset skole er en fulldelt barneskole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 149, eller gjennomsnittlig 21 elever per årstrinn. Skoleåret 2013-2014 hadde 93 elever skoleskys.

Klasserom

Vallset skole har 8 klasserom. Skolen har dessuten et IKT-rom og to store SFO-rom som kan brukes til klasserom. Dermed har skolen en mulighet til to klasser på inntil tre-fire trinn.

Med mulighet til å dele for ca. halvpartene av årstrinnene kan skolen ha et gjennomsnitt på 28 elever på trinnet, eller 196 elever. Ved færre delingsmuligheter vil elevtallet måtte reduseres noe, f. eks. til 180.

Spesialrom

Vallset skole har to spesialrom for kunst og håndverk, ett heimkunnskapsrom og ett musikkrom. Skolen har ikke et spesialrom for naturfag.

Bortsett fra naturfagrom har skolen de spesialrommene som man vanligvis forventer i en skole med én klasse på trinnet.

Kontorarbeidsplasser

Dagens bygninger gir med en norm på 6 m² per lærer plass til ca. 15 lærere. Det samsvarer godt med det tallet på lærere som skolen har i dag. Kapasiteten er ikke stor nok til å dekke de lærerne som måtte komme med en mulig elevtallsøkning. Dette kan løses ved å om-disponere IKT-rommet.

Samlet vurdering

Samlet sett bør Vallset skole kunne romme inntil 180 elever. Det er en økning på 40 i forhold til elevtallet for skoleåret 2013-2014. Hvis ikke skolen på annen måte har dekket behovet for spesialrom i naturfag, kan ett av klasserommene omdisponeres til slik bruk. Da vil samlet elevtall være lavere enn 180.

5.5.11 Åsbygda skole

Åsbygda skole er en fådelt barneskole. De siste årene har elevtallet gjennomsnittlig vært ca. 85, eller ca. 12 elever per årstrinn. Skoleåret 2013-2014 hadde 32 elever skoleskyss.

Klasserom

Skolen har sju klasserom. I fådelte skoler er det naturlig å legge 2,5 m² til grunn for bedre å kunne differensiere mellom årstrinnene i samme klasse.

Hvis årskullene er omtrent like store, vil det være naturlig at Åsbygda skole i utgangspunktet for planleggingen har fire klasser. Ved å ha de fire største rommene som hjemmeklasserom vil det være plass til 92 elever i fire klasser. Ved en femdeling kan skolen romme inntil 109 elever. En sjudeling kan gi plass til fra 141 til 179 elever, avhengig av om man legger til grunn 2,5 m² eller 2,0 m² per elev/ansatt.

Spesialrom

Åsbygda skole har to spesialrom for kunst og håndverk, det ene kombinert med heimkunnskap. Skolens gymnastikksal bør også kunne brukes i musikkundervisningen. Skolen mangler spesialrom for naturfag.

Bortsett fra naturfagrom har skolen de spesialrommene som man vanligvis forventer i en skole med én klasse på trinnet.

Kontorarbeidsplasser

Dagens bygninger gir med en norm på 6 m² per lærer plass til ca. 11 lærere. Skolen har litt færre lærere enn dette.

Samlet vurdering

Samlet sett bør Åsbygda skole kunne romme sju klasser med noe varierende størrelse. Med ca. 20 elever i gjennomsnitt per trinn vil skolen ha ca. 140 elever. Det er en økning på ca. 70 i forhold til elevtallet skoleåret 2013/2014. Et så høyt elevtall vil trolig medføre behov for et større areal til arbeidsplasser for lærerne.

5.6 Sammendrag

Gjennomgangen av de tolv skolenes bygninger og utbygningstegninger viser at alle skolene har kapasitet til å ta imot flere elever. Både relativt sett og i absolutte tall har Romedal ungdomsskole og Espa skole minst ledig kapasitet. De øvrige skolene kan ta fra 25 % til 105 % flere elever enn det de hadde i 2013. Når det gjelder skoleskyss, har mer enn halvparten av elevene ved Espa sko-

le, Romedal ungdomsskole og Vallset skole skoleskyss. Ved Stange ungdomsskole og Åsbygda skole er andelen elever med skoleskyss i underkant av 50 %. Ved de øvrige skolene har 25 % eller færre av elevene skyss til skolen.

Tabell 22 Kapasitet og skoleskyss samlet.

	Elevtall 2013	Kapasitet	Ledig kapasitet	Elever med skoleskyss	Elever uten skoleskyss
Arstad skole	264	350	86	48	216
Breidablikk skole	108	150	42	26	82
Espa, avdeling skole	36	49	13	20	16
Hoberg skole	296	350	54	12	284
Ottestad ungdomsskole	247	400	153	25	222
Romedal ungdomsskole	230	260	30	181	49
Solvin skole	130	175	45	27	103
Stange skole	278	370	92	70	208
Stange ungdomsskole	203	270	67	97	106
Tangen skole	91	160	69	21	70
Vallset skole	140	180	40	93	47
Åsbygda skole	68	140	72	32	36
Stange kommune	2091	2854	763	652	1439

6. Rammebetingelser og kvalitet

6.1 Innledning

Den årlige tilstandsrapporten for grunnskolen i Stange kommune går på en grundig måte gjennom læringsresultater, utfordringer og tiltak.

Kommunen og skolene er i gang med en rekke omfattende tiltak som hver for seg og samlet trolig vil medføre et enda bedre læringstilbud til elevene. Flere av tiltakene skjer i et faglig samarbeid med Høgskolen i Hedmark. Disse tiltakene går grundigere inn på arbeidsmåter og involverer de ansatte på en bedre måte enn hva vi har kapasitet til i arbeidet med denne rapporten.

I tillegg til pågående tiltak ønsker kommunen å sette i gang tre nye:

- Bruke kompetansekartleggingen som gjennomføres ved alle skoler til å vurdere i hvilken grad skolene har behov for etter- og videreutdanning i fag og i hvilken grad skolens kompetanse utnyttes i dag. Her vil matematikk og engelsk på 5.-7. trinn ha særlig fokus. Dette arbeidet knyttes til skoleeiers prioritering av søkere til videreutdanning for lærere gjennom Kompetanse for kvalitet.
- Søke om deltakelse i pulje 5 "Vurdering for læring". Den nasjonale satsingen "Vurdering for læring" bygger på forskning og erfaringer fra flere land. Norske og internasjonale studier viser at vurdering for læring er en av de mest effektive måtene å styrke elevenes utbytte av opplæringen, og deres muligheter til å lære.
- Deltakelse i KS utviklingsprogram for folkevalgte og administrative skoleeiere i Hedmark og Oppland 2014-2015 "Den gode skoleeier"

Det er først og fremst innen kompetansekartlegging dette prosjektet vil kunne gi et bidrag. Men vi starter med å se på kvalitetsbegrepet og ser nærmere på spørsmålet om små skoler vanligvis har bedre/dårligere læringsresultater enn store. I denne rapporten ser vi også på hvilken fagkompetanse elevene møter. Lærernes kompetanse måles gjerne i forhold til utdanningslengde. Elevenes tilbud vil både være avhengig av den fagkompetansen læreren har i det faget som undervises, og lærerens praktiske kompetanse, evnen til å organisere og formidle. Det siste er det vanskelig å måle.

6.2 Kan vi måle kvalitet?

Kvalitet i skolen er et omdiskutert begrep. Et forsøk på en avklaring ligger i NOU 2002: 10, Førsteklasses fra første klasse. Læringsutbyttet i vid forstand står sentralt i kvalitetsvurderingen. Betegnelsen man bruker på dette er *resultatkvalitet* som i prinsippet skal omfatte både kunnskaper, ferdigheter og holdninger. Mest oppmerksomhet har knyttet seg til de nasjonale prøvene i lesing engelsk og regning, men i stadig større grad har man lagt vekt på gjennomføringsgraden for videregående opplæring.

Prosesskvalitet er en betegnelse for kjennetegn ved arbeidet i skolen, innholdet i opplæringen, undervisningsmetoder, bruk av lærernes kompetanse og selve læringsmiljøet. I noen grad blir dette målt gjennom sentralt organiserte brukerundersøkelser (elever, foreldre og lærere).

De ytre rammer for skolens virksomhet gis samlebegrepet struktur. *Strukturkvaliteten* tar for seg de formelle rammene knyttet til lover, forskrifter og planer, men også økonomi, personaltetthet, lærernes kompetanse, klassenes størrelse og sammensetning og fysiske rammer som bygninger og utstyr.

6.3 Kvalitet i små og store skoler

Når man ønsker å vurdere om små skoler har bedre eller dårligere kvalitet enn de store, vil man ha betydelige metodiske problemer. Viktigste er kanskje at

- små skoler vanligvis ligger i et annet miljø enn de store skolene
- små skoler har langt færre elever per lærerårsverk enn de store

Miljøet omfatter både næringsgrunnlaget i området og foreldrenes bakgrunn. Næringslivet og arbeidslivet for øvrig vil påvirke hvilken type utdanning man trenger i lokalsamfunnet og dermed motivasjonen for læring. Foreldrenes sosioøkonomiske status er en viktig indikator for de individuelle læringsresultatene blant elevene.

Det gjøres få sammenlignende studier av små og store skoler. Det kan være flere grunner til det, bl. a. at skolene rekrutterer fra ulike miljø og at man i Norge har en ressursfordelingsnøkkel som gir større innsats per elev ved små enn ved store skoler. I Norge har vi ingen forsøk med å redusere lærertettheten i små, gjerne fådelt, skoler til det som er vanlig i de store skolene. Ville de små skolene ha like gode læringsresultater med de samme kostnadene per elev som i de store skolene?

Noen forsøk på sammenligninger er imidlertid gjort både i Norge og i andre land. Disse tyder på at størrelsen på skolen ikke er avgjørende på resultat kvaliteten.

Det er gjort noen sammenfatninger av forskning på kvaliteten i små og store skoler. En slik er gjort av Tone H. Sollien i Asplan Viak (Sollien: 2008). I artikkelen som baserer seg på både norsk og internasjonal forskning, finner Sollien få holdepunkter for at det generelt er kvalitetsforskjeller mht. læringsresultater eller sosialt miljø. Hennes oppsummering tok både med seg faglig utbytte, sosial kompetanse, motivasjon, elevmedvirkning, tilpasset opplæring, samarbeid med hjemmene og samarbeid med lokalsamfunnet. Vi gjengir oppsummeringen:

Elevenes faglige utbytte

Forskningen viser at det er noe forskningsmessig belegg for å si at det faglige utbyttet øker med skolestørrelse. Det er imidlertid ikke grunnlag for å si at størrelse i seg selv og alene skaper økt faglig utbytte for elevene.

Elevenes sosiale kompetanse (mobbing, trivsel etc.)

Det finnes ikke forskningsmessig belegg av betydning for å si at skolestørrelse har betydning for læringsmiljø og elevenes sosiale kompetanse.

Elevenes motivasjon for læring

Det finnes ikke forskningsmessig belegg for å si at skolestørrelse har betydning for elevenes motivasjon for læring.

Elevmedvirkning

Det finnes ikke forskningsmessig belegg for å si at skolestørrelse har betydning for mulighetene for elevmedvirkning i skolen.

Tilpasset opplæring og like muligheter

Forskningen gir noe støtte for at mindre skoler kan være bedre for visse elevgrupper. Igjen er det viktig å huske på at "mindre skoler" i internasjonal forskning er atskillig større enn

hva man i Norge definerer som mindre skoler. Det er lite eller ingen forskning på tilpasset opplæring og skolestørrelse, med unntak av forskning som ser på muligheten for å bruke lokalsamfunnet som læringsarena (se nedenunder). Denne forskningen er særlig opptatt av den positive rollen de små bygdeskolene (ofte skoler med under 50 elever) kan spille i bygdesamfunn samt muligheten elevene får til sosial læring gjennom bruk av aldersblandede grupper i fådelte skoler.

Samarbeid med hjemmene

Det finnes ingen forskning eller tilgjengelige nasjonale data som sier noe om sammenhengen mellom skolestørrelse og samarbeid skole-hjem.

Samarbeid med lokalsamfunnet

Det finnes noe forskningsmessig belegg for å si at små bygdeskoler gir noe bedre muligheter for godt samspill mellom skole og lokalsamfunn og for å integrere lokalsamfunnet i skolens læringsaktiviteter. Den norske forskningen på dette området har imidlertid i stor grad omhandlet skoler under 50 elever.

Ut fra dette konkluderer Sollien med at andre faktorer i skolens rammebetingelser og skolens virksomhet har større betydning for kvaliteten i skolen enn størrelsen på skolene. Uavhengig av valgt skolestørrelse er kvalitet og kvalitetsutvikling i skolen avhengig av at man arbeider med forhold som man fra forskningen vet har betydning for kvaliteten i skolen.

En senere statistisk undersøkelse (Leuven og Rønning 2011) tar utgangspunkt i standpunktkarakterene og eksamenskarakterene for ungdomsskoleelevene som avsluttet grunnskolen i 2002 og 2003. Resultatene fra skoler med to eller tre trinn i klassen (små skoler) sammenlignes med fulldelte, noe større, skoler. I materialet kan Leuven og Rønning finne en positiv effekt av å gå i klasse med eldre elever, men også at denne effekten i noen grad reduseres av en negativ effekt ved å gå i klasse med yngre elever. Samlet sett er likevel resultatet positivt. Først og fremst gjelder dette for jentene.

Undersøkelser i andre land er ofte lite relevante for norske forhold. Det skyldes både at ressurstildelingen er svært forskjellig fra land til land, og at tilgangen på kvalifiserte lærere er forskjellig. Vi kan likevel ha noe å lære ved å se nærmere på land i Europa som har skoler som ligner mest på de norske. Dette gjelder først og fremst Norden og de britiske øyene. Høgskolen i Nesna ga i 2005 ut en artikkelserie i samarbeid med Interskola, en organisasjon som gjennom årlige konferanser utveksler kunnskap om arbeidet i små skoler, i første rekke i Europa. (Sigsworth og Solstad (red): 2005). Vi referer kort fra den delen av artiklene som omtalte læringsutbytte.

Ingrid Sørlin, Sverige, refererer til en undersøkelse gjort av Skolverket i Sverige. Denne undersøkelsen konkluderer med at skolestørrelsen ikke har noen betydning for elevresultatene. Heller ikke når det gjaldt mobbing og holdning til skolen, ble det funnet store forskjeller.

Catherin Mulryan-Kyne, Irland, refererer til et par mindre undersøkelser i Irland mht. til læringsresultater i engelsk, irsk og matematikk. Det ble ikke funnet signifikante forskjeller mellom elever i fådelte og fulldelte skoler.

Uljas Syväniemi, Finland, viser ikke til noen spesiell undersøkelse når hun sier at læringsutbyttet er like godt i små som i store skoler, mens de små skolene kan være bedre enn de store når det gjelder sosial læring.

Tony Rule, England, sier at det ikke er funnet bevis for antakelsen om at store skoler har et bedre læringsutbytte enn de små. Han nevner eksempler på små skoler som har fått utmerkelser for sin kvalitet.

Karl Jan Solstad, Norge, refererer til undersøkelser i Norge fra 70-tallet fram til nyere tid. Ingen av undersøkelsene fant noen systematisk sammenheng mellom skolestørrelse og resultater. Når det gjelder sosial læring er det resultater som tyder på fordeler med fådelte skoler.

Runar Sigthorsson og Thora Björk Jonsdottir, Island, sier at det ikke finnes undersøkelser som viser forskjell på utbytte i små og store skoler på Island.

Ut fra de refererte undersøkelsene synes ikke skolestørrelsen å være av vesentlig betydning for hvilket læringsutbytte elevene får.

6.4 Kvalitet i små og store klasser

Små skoler har ofte små klasser, men man kan også velge å bruke små klasser i store skoler. På Utdanningsdirektoratets hjemmeside ble det den 24. juni 2013 lagt ut en artikkel under overskriften *Sprikende funn i forskning på lærertetthet*. Det innledes med å si at eksisterende forskning på redusert klassestørrelse gir blandede resultater, og at effekten ofte er liten. Man har ikke funnet at lærertettheten påvirker resultatet på de nasjonale prøvene. Det er imidlertid grunn til å tro at redusert klassestørrelse, eller økt lærertetthet, kan være gunstig for enkelte elevgrupper. Positive funn av samsvar mellom redusert klassestørrelse og resultater sies å være betinget av «trekk ved elevene», delvis også betinget av lærerne. Det refereres til at ulike internasjonale studier har funnet at effekten av redusert klassestørrelse er betinget av

- at elevene i utgangspunktet er skolesvake
- at elevene har lav sosioøkonomisk bakgrunn
- at elevenes foreldre har høy inntekt
- elevenes etniske bakgrunn

Det refereres i artikkelen også til at en større oppsummerende studie (Hattie: 2009) fant at lærertetthet har liten effekt sammenlignet med andre faktorer som påvirker elevens skolerresultater.

Men små klasser kan ha andre positive følger. Lærerne står friere i organiseringen av opplæringen og får dessuten bedre arbeidsforhold. Hvis dette utvidede handlingsrommet ikke brukes til å legge om undervisningen, vil ikke elevenes læringsutbytte bedres.

6.5 Lærerkompetanse

Det er allment akseptert at lærernes faglige og praktiske kompetanse er en viktig faktor for gode læringsresultater i skolen. Det blir ofte referert til SØF-rapport nr. 01/08 (Falch og Naper: 2008). Forskerne hadde ikke data som ga direkte kobling mellom den enkelte læreren og eleven, slik at man på den enkelte skolen kunne se at godt utdannede lærere førte til gode resultater hos elevene. I stedet måtte man ty til andelen av lærerne med lektorkompetanse eller «adjunkt med opprykk» i den enkelte skolen. Dette gir naturligvis ikke samme direkte informasjon om det kunnskapsnivået som elevene møter, siden ikke alle de andre lærerne på skolene hadde tilsvarende utdanningsnivå.

Likevel ga undersøkelsen resultater som viser sammenheng mellom personalets utdanningsnivå og elevenes læringsresultater.

Hvilken fagkompetanse bør lærerne i grunnskolen ha?

Det er ønskelig med både god pedagogisk utdannelse og kompetanse i de fagene man underviser i. Staten har gjennom ulike tiltak forsøkt å styrke lærernes faglige nivå. Ett tiltak har vært å sette minimumskrav til karakterer fra videregående skole ved opptak til lærerutdanningen.

Et annet tiltak er endring av lærerstudiet, slik at studentene skal spre seg på færre skolefag. Det er nå obligatorisk med 30 studiepoeng både i norsk og matematikk i grunnskolelærerutdanningen for 1.-7. trinn. For øvrig kan en lærerstudent velge ytterligere to til fire undervisningsfag, slik at man kan ha seks skolefag, hver med 30 studiepoeng. Lærerstudentene kan også velge færre fag, hvis noen av fagene bygges til 60 studiepoeng. I grunnskolelærerutdanningen for 4.-10. trinn er ingen bestemte skolefag obligatoriske, men det skal tas minst to fag med 60 studiepoeng. De siste 60 studiepoengene kan man legge i enten ett eller to fag. (Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.-7. trinn og 5.-10. trinn)

Også gjennom opplæringsloven har man skjerpet kravene til lærernes utdannelse. I noen år har det vært et tilsetningskrav om at nyutdannede lærere som skal undervise i norsk, matematikk eller engelsk på ungdomstrinnet, skal ha minst 60 studiepoeng i faget. Loven er nå endret slik at man fra 1. januar 2014 vil skille mellom krav ved tilsetning (§ 10-1) og krav til utdanning for å undervise i enkelte fag (§ 10-2). Dette innebærer en skjerping av kompetansekravene. I tilknytning til denne loven er det nå vedtatt med en forskrift som går nærmere inn på fagkravene for undervisning i de enkelte fagene.

I opplæringsloven står det følgende:

§ 10-1. Krav om kompetanse ved tilsetjing av undervisningspersonell

Den som skal tilsetjast i undervisningsstilling i grunnskolen og i den vidaregåande skolen, skal ha relevant fagleg og pedagogisk kompetanse. Departementet gir nærmare forskrifter om krav til utdanning og praksis for den som skal tilsetjast i undervisningsstillingar på ulike årstrinn og i ulike skoleslag.

§ 10-2. Krav om relevant kompetanse i undervisningsfag

Tilsette som skal undervise, må ha relevant kompetanse i dei faga dei skal undervise i.

Departementet gir nærmare forskrifter om krav til relevant kompetanse for dei som skal undervise på ulike årstrinn og i ulike skoleslag. Departementet kan i forskrift også fastsetje at det ikkje skal stillast krav om relevant kompetanse i enkelte fag.

Krav om relevant kompetanse i undervisningsfag gjeld ikkje for den som er mellombels tilsett etter § 10-6 eller etter arbeidsmiljølova, eller den som er tilsett på vilkår etter § 10-6a. Kravet gjeld heller ikkje for den som før § 10-2 vart sett i kraft, hadde tilfredsstillande kompetanse etter dagjeldande krav for tilsetjing i undervisningsstilling, eller den som etter at § 10-2 vart sett i kraft, har fullført tidlegare allmennlærerutdanning.

Skoleeigar kan, så langt det er nødvendig, fråvike kravet om relevant kompetanse i undervisningsfag i tilfelle der skolen ikkje har nok kvalifisert undervisningspersonale i faget. Det må takast stilling til dette for kvart skoleår.

Ved skolar med årstrinn 8-10, der desse årstrinna har færre enn 60 elevar og færre enn 5 lærarårsverk, kan kravet om relevant kompetanse i undervisningsfag om nødvendig fråvikast for desse årstrinna.

...

Vi ser at lærere med gammel utdanning fortsatt skal kunne praktisere, selv om de ikke tilfredsstiller kravene som stilles til nyutdannede lærere. Videre vil skoler med elever på ungdomstrinnet – om nødvendig – kunne benytte lærere som ikke har den ønskede kompetansen. Likevel vil de nye kravene være normdannende for hvilke oppgaver som pålegges den enkelte læreren, og samtidig for hvilke forventninger elever og foreldre kan ha.

I ny forskrift skiller man mellom barnetrinn og ungdomstrinn. For barnetrinnet skal det kreves minst 30 relevante studiepoeng for å undervise i norsk og i matematikk. For de andre fagene stilles det ikke slike krav.

På ungdomstrinnet er kravene langt strengere. For å undervise i norsk, engelsk og matematikk skal man ha minst 60 relevante studiepoeng. I de øvrige fagene kreves det 30 relevante studiepoeng. Det er likevel gjort unntak for valgfagene, arbeidslivsfag og faget utdanningsvalg.

Staten har gått inn i et spleiselag med kommunene for å videreutdanne lærerne slik at de har den kompetansen som etterspørres.

Daværende statsråd Kristin Halvorsen skreiv i en pressemelding 13.04.2012 nr. 14-12 om *Strengere krav til lærerkompetanse*.

Kunnskapsdepartementet foreslår at det skal stilles krav om at lærere skal ha relevant fagkompetanse i de fag som de skal undervise i.

- Krav om relevant fagkompetanse i faget læreren underviser i vil styrke elevenes læringsutbytte. Vi vet at det er en sammenheng mellom lærerens formelle kompetanse og elevenes resultater. Dette forslaget vil derfor bidra til å øke kvaliteten på opplæringen, sier kunnskapsminister Kristin Halvorsen....

Nåværende statsråd Torbjørn Røe Isaksen skreiv i en pressemelding 08.11.2013 nr. 62-13 om tilbud for videreutdanning av lærerne.

Regjeringen starter lærerløftet

– Det er mange gode tiltak man kan iverksette i skolen, men vi starter med det viktigste. Læreren er nøkkelen for at elevene skal lære mer på skolen. Derfor vil vi bruke de store pengene på å gjøre gode norske lærere enda bedre, sier kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen.

Regjeringen øker antallet lærere som fra høsten 2014 får videreutdanning innenfor ordningen Kompetanse for kvalitet med totalt 750, til 2600. Økningen legger vekt på fagene matematikk og naturfag. Det er i tillegg et stort potensial for å stimulere til økt deltakelse i videreutdanning. Regjeringen etablerer derfor en ny stipendordning for lærere til videreutdanning, fortrinnsvis innenfor matematikk og naturfag. Med en ramme på 32,5 millioner kroner

6.6 Lærerkompetansen i Stange kommune

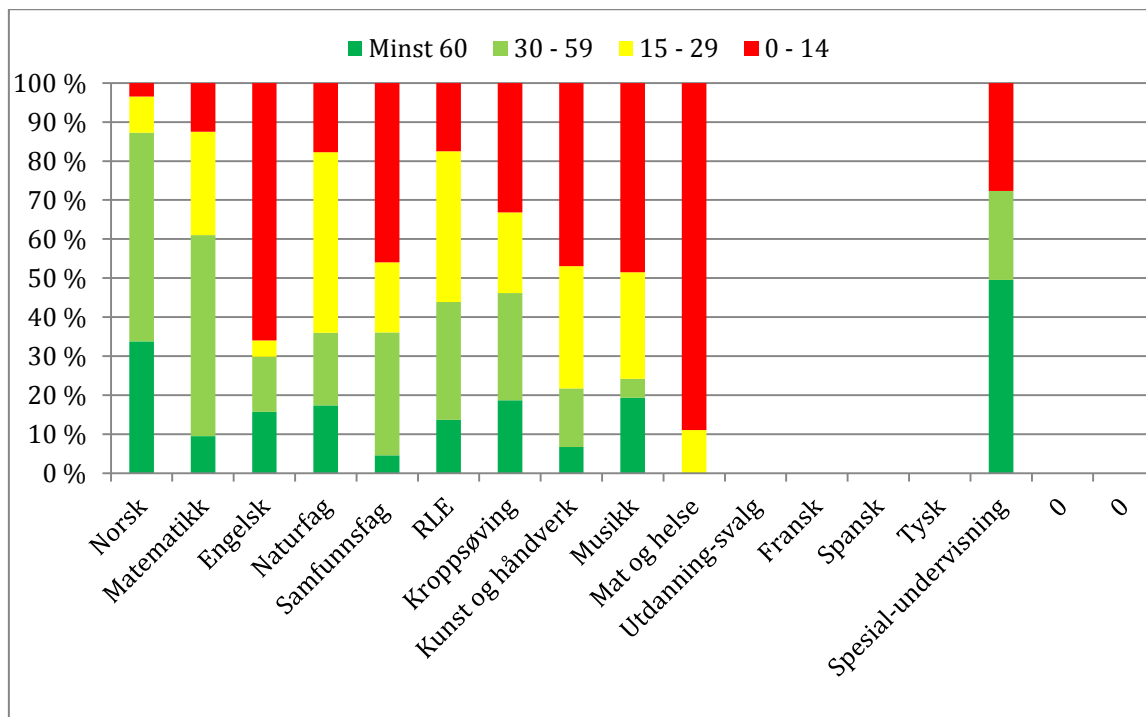
Opplæringslovens § 10-2, som omhandler krav til relevant kompetanse, sier at *tilsette som skal undervise, må ha relevant kompetanse i dei faga dei skal undervise i*. Hvordan er så situasjonen i skolene i Stange kommune? Stort sett har alle lærerne den kompetanse som kreves for fast tilsetning. Selv om lærerne har den nødvendige kompetansen til å få en tilsetning, er det ikke selvsagt at elevene møter lærere med ønskelig fagbakgrunn i de enkelte skolefagene. Vi har sett nærmere på hvilken faglig bakgrunn lærerne som underviser i de enkelte skolefagene, har fra sin egen utdanning.

Rektorene registrerte lærernes utdanning og antall undervisningstimer i de ulike fagene i mars/april 2014. Registreringen viser i hvilken grad elevene møter den fagkompetansen som nå forventes i grunnskolen.

Den grafiske fremstillingen i figurene under viser for de ulike fagene hvor stor andel av undervisningstimerne som utføres av lærere med ulik formell kompetanse.

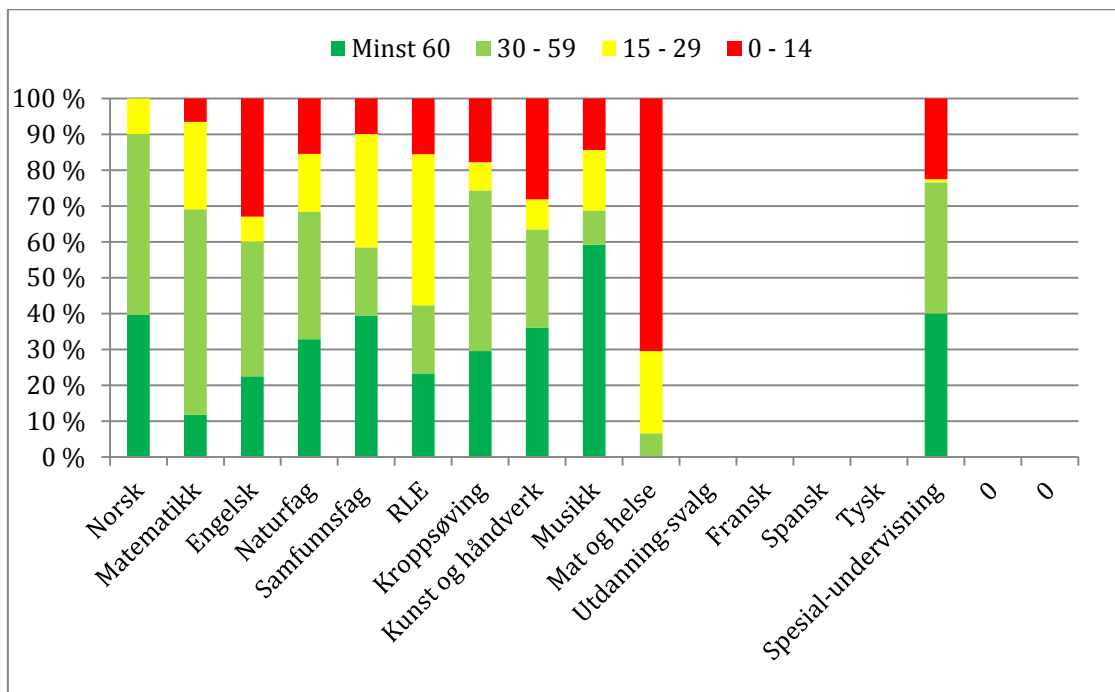
- Rødt markerer andelen som har liten eller ingen formell utdanning i faget.
- Gult indikerer at lærerne har noe formell kompetanse i faget, men ikke fullt ut 30 studiepoeng (mindre enn et halvt år).
- Grønt indikerer at lærerne har formell kompetanse,
 - lysegrønn indikerer minst et halvt års utdanning innenfor faget (minst 30 studiepoeng).
 - mørkegrønn farge indikerer minst ett års utdanning innenfor faget (minst 60 studiepoeng).

Rektorene har skilt mellom undervisning på 1.-4. trinn, 5.-7. trinn og 8.-10 trinn. For hele kommunen viser vi fordelingene i figurene under. Som vedlegg vises fordelingene for hver av skolene.

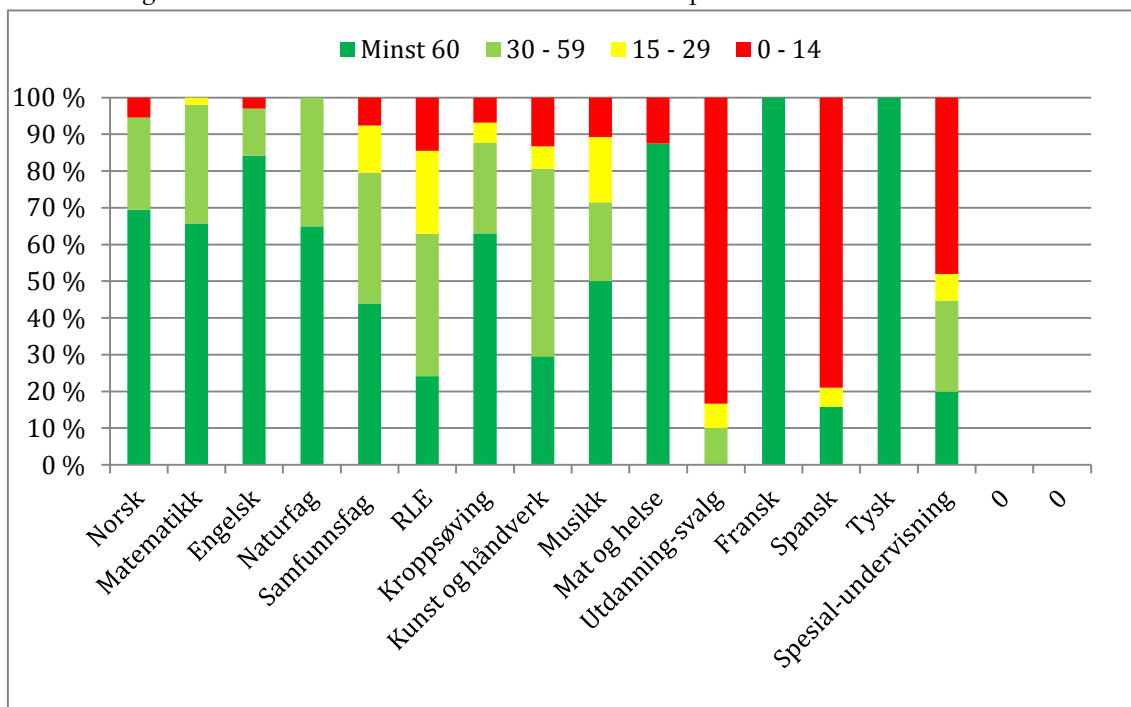
Figur 27 Kompetansefordeling for 1.-4. trinn, hele Stange kommune.

Vi ser at elevene på 1. til 4. trinn oftest møter lærere med formell utdanning i faget i norsktimene, deretter følger matematikktimene. Det er nettopp i disse to fagene det er foreslått et kompetansekrav på 30 studiepoeng. For disse to fagene samlet møter elevene en slik kompetanse i ca. 78 % av timene.

Figur 28 Kompetansefordeling for 5.-7. trinn, hele Stange kommune.

Vi ser at elevene på 5. til 7. trinn oftest møter lærere med formell utdanning i faget i norsktimene. For norsk og matematikk samlet møter elevene en slik kompetanse i ca. 80 % av timene.

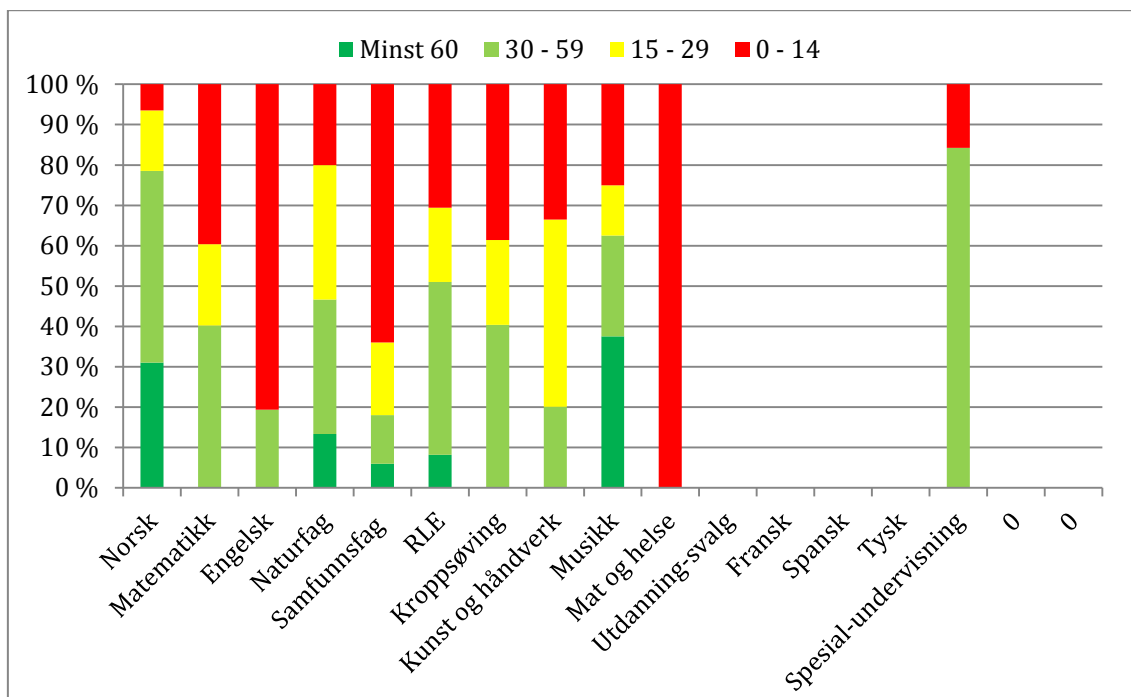
Figur 29 Kompetansefordeling for 8.-10. trinn, hele Stange kommune.

Vi ser at elevene på 8. til 10. trinn ofte møter lærere med formell utdanning i alle fag bortsett fra RLE, musikk, utdanningsvalg og spansk. Elevene møter lærere med minst 60 studiepoeng i norsk, matematikk og engelsk i ca. 71 % av timene.

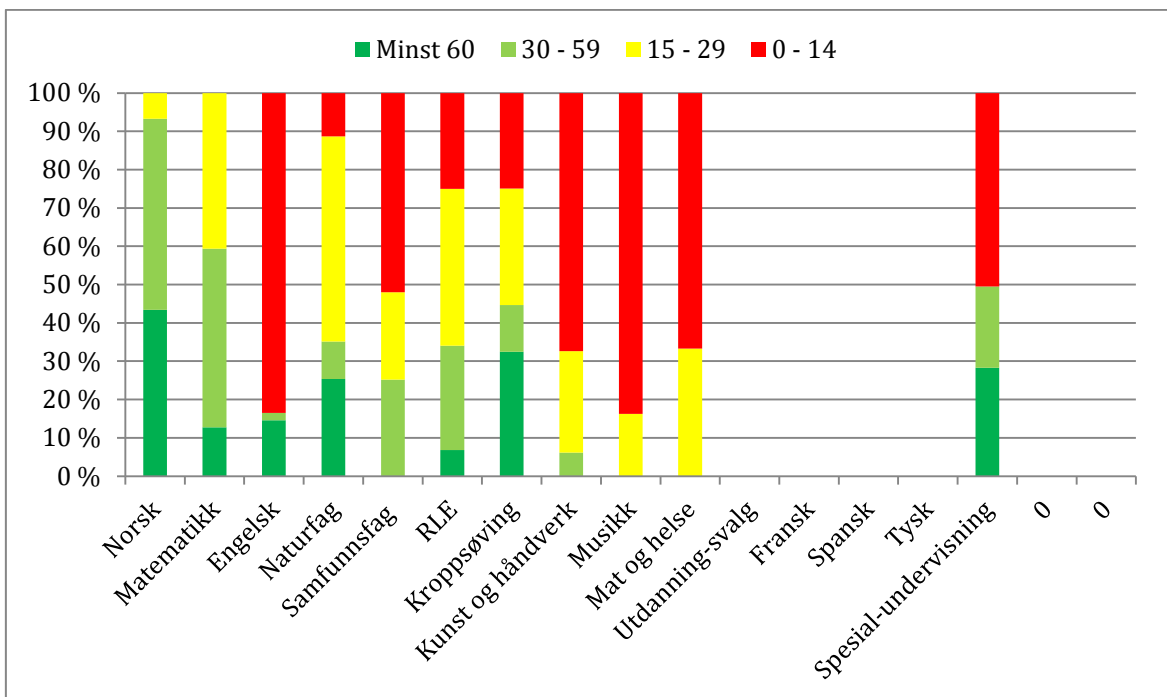
6.6.1 Små og store skoler.

De tre skolene med ungdomstrinn er forholdsvis like store med fra 203 elever (Stange) til 247 elever (Ottestad). Ved Ottestad ungdomsskole dekkes ca. 83 % av timene i norsk, matematikk og engelsk av lærere med minst 60 studiepoeng utdanning i faget. Både i Romedal ungdomsskole og i Stange ungdomsskole dekkes ca. 64 % av timene i de tre skriftlige fagene av lærere med slikt utdanningsnivå.

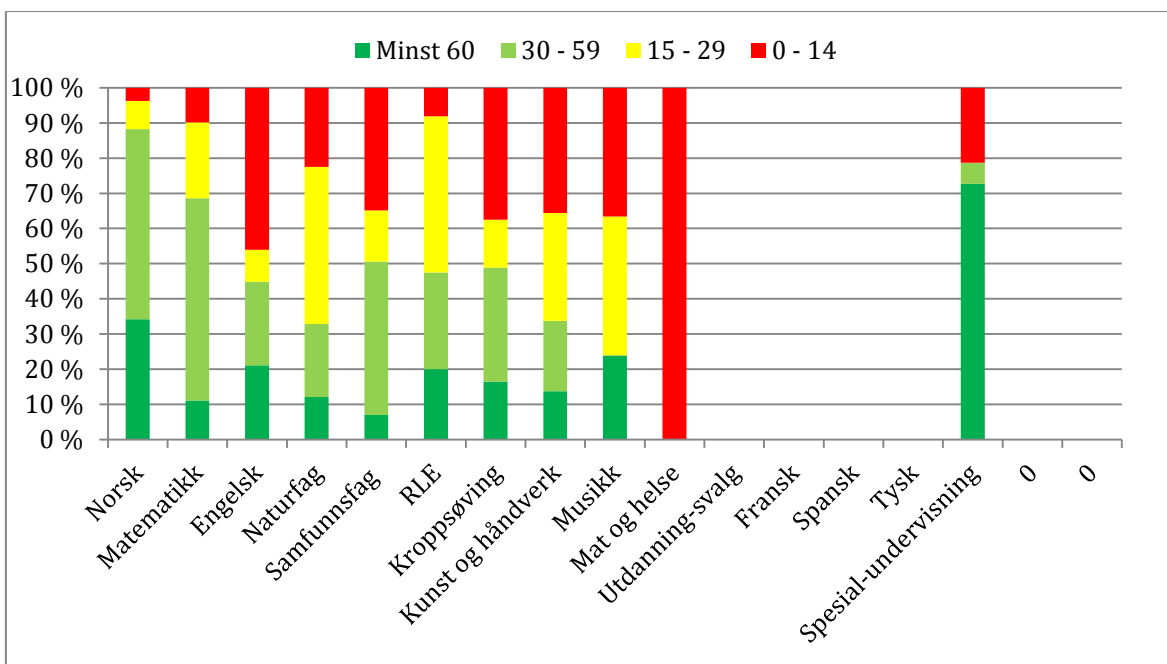
Skolene med barnetrinn kan deles inn i tre grupper. Espa, Åsbygda og Tangen er fådelte skoler med mindre enn 100 elever. Breidablikk, Solvin og Vallset skoler er fulldelte skoler med en klasse per trinn og mellom 100 og 150 elever. Arstad, Hoberg og Stange skoler har mellom 200 og 300 elever og vanligvis to klasser på trinnet.

Figur 30 Kompetansefordeling for 1.-4. trinn samlet for Espa, Åsbygda og Tangen skoler.

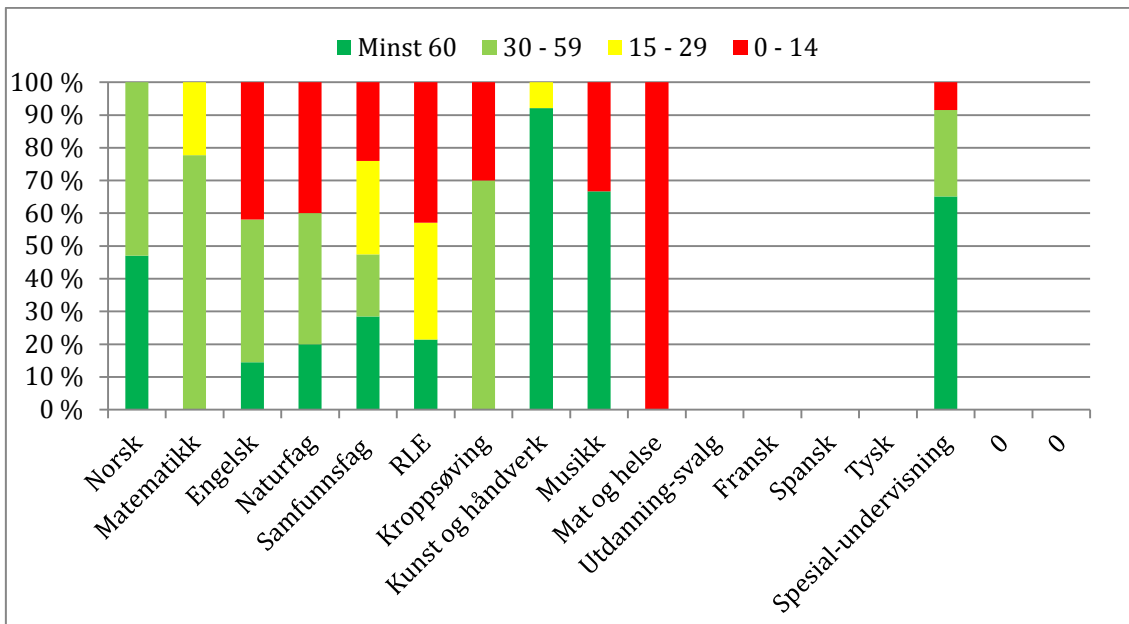
Figur 31 Kompetansefordeling for 1.-4. trinn samlet for Breidablikk, Solvin og Vallset skoler.

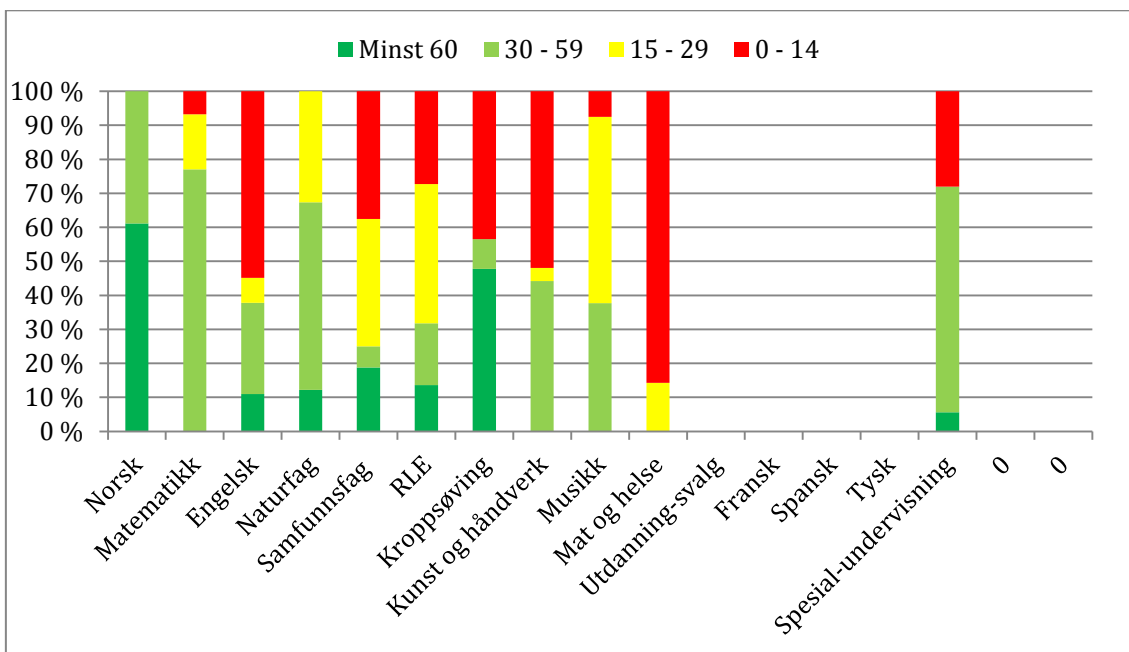
Figur 32 Kompetansefordeling for 1.-4. trinn samlet for Arstad, Hoberg og Stange skoler.

Ved å sammenligne figurene over ser vi at for de fire første årstrinnene er det en noe bedre dekning av lærere med minst 30 studiepoeng i de skriftlige fagene ved de store skolene. Bildet er likevel ikke entydig. De mellomstore skolene har den beste dekningen i norsk.

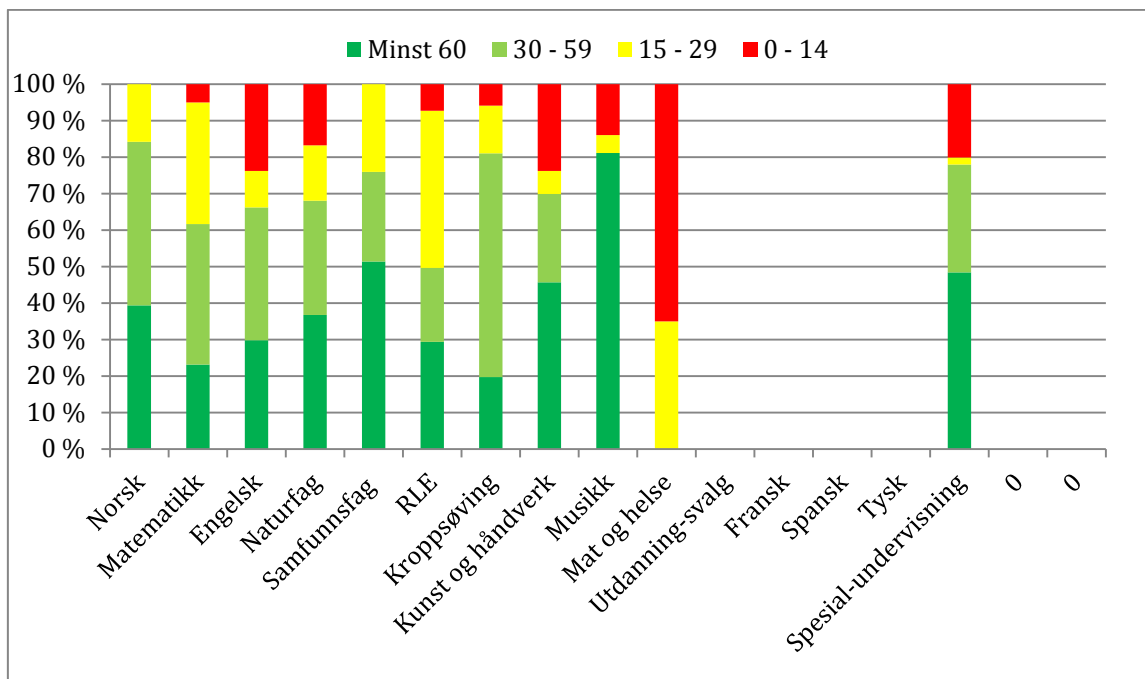
Når det gjelder mellomtrinnet, er situasjonen den motsatte. Figurene under viser at de små og mellomstore skolene har best dekning av lærere med minst 30 studiepoeng i norsk og matematikk.

Figur 33 Kompetansefordeling for 5.-7. trinn samlet for Espå, Åsbygda og Tangen skoler.

Figur 34 Kompetansefordeling for 5.-7. trinn samlet for Breidablikk, Solvin og Vallset skoler.

Figur 35 Kompetansefordeling for 5.-7. trinn samlet for Arstad, Hoberg og Stange skoler.

6.7 Spesialrom og utdannede lærere

Rammene elevene møter i opplæringen er tiden som stilles til disposisjon, lærernes kompetanse og miljøet opplæringen skjer i. Tidsrammene er stort sett bestemt på nasjonalt hold. Lærernes formelle kompetanse er synliggjort over. Lærernes bruk av sin kompetanse vil være avhengig av god tilgang på læremidler. Det kan synes som om man i Norge i senere år har lagt liten vekt på samspillet mellom lærere som har spesialisert seg i et fag (med minst 60 studiepoeng) og tilgang på hjelpemidler. I den sammenheng kommer spesialrommene inn. For en generasjon siden hadde de fleste skolene «samlingsstyrere» som bygget opp og holdt fagsamlingene på et tilstrekkelig faglig nivå. I tillegg til å være praktiske i dobbelt forstand kan spesialrommene ha en betydning gjennom å signalisere til elevene og lærerne hvilke fag som er viktige og hva disse fagene inneholder av tradisjoner og utfordringer.

Alle skolene synes å ha god tilgang til egne skolebibliotek. Bibliotekene er både nyttige i leseopplæringen og i annen faglig sammenheng, men regnes likevel ikke som spesialrom.

Skolene i Stange har ulik tilgang til spesialrom. Det kan være noe trangt mht. gymnastikksaler og svømmebasseng, og ved enkelte skoler kan noe av kroppsøvingen måtte foregå utendørs. I seg selv er ikke dette noe problem.

Kunst og håndverk

Når det gjelder kunst og håndverk synes kapasiteten jevnt over god, men det vil naturlig være bedre utstyrte spesialrom i de større skolene. De fleste skolene har lærere med 60 studiepoeng i dette faget. Dette gjelder Arstad skole, Espa skole, Hoberg skole, Romedal ungdomsskole, Stange skole, Stange ungdomsskole, og Tangen skole.

Mat og helse

Heimkunnskapsundervisningen synes også å foregå i gode spesialrom. Her er det få skoler som har lærere med 60 studiepoeng. I registreringskjemaene fra skolene finner vi disse bare i ungdomsskolene.

Musikk

Musikkundervisningen foregår delvis i egne musikkrom og delvis i gymnastikksal. Bevegelse til musikk forutsetter god plass. Arstad skole, Breidablikk skole, Hoberg skole, Ottestad ungdomsskole, Romedal ungdomsskole, Stange skole, Stange ungdomsskole og Vallset skole har egne musikkrom. De fleste skolene har lærere med 60 studiepoeng i dette faget. Dette gjelder Arstad skole, Espa skole og barnehage, Hoberg skole, Romedal ungdomsskole, Stange skole, Stange ungdomsskole, Tangen skole og Åsbygda skole.

Naturfag

Naturfagrom finner man i ungdomsskolene og de tre største barneskolene. Tangen skole har imidlertid en skolehage med grønnsaker, bærbusker og frukttrær. I tillegg har skolen husdyr som høns og kaniner. De fleste skolene har lærere med 60 studiepoeng i dette faget. Dette gjelder Arstad skole, Breidablikk skole, Hoberg skole, Ottestad ungdomsskole, Romedal ungdomsskole, Solvin skole, Stange skole, Stange ungdomsskole, Tangen skole og Åsbygda skole

6.8 Resultater

Tilstandsrapporten viser at det hvert enkelt år er relativt store forskjeller mellom skolene i resultatene på nasjonale prøver og til eksamen. Men bildet viser også at det fra det ene året til det neste er store svingninger innen den enkelte skolen. Dette indikerer både usikkerhet i målingene og at elevgrunnet kan variere en del fra trinn til trinn, spesielt i små skoler. Samlet sett ligger Stange omtrent på nasjonalt nivå. Hvis vi slår sammen resultatene for de fem årene for lesing, regning og engelsk, finner vi en svak tendens til at de store skolene har bedre resultater enn de små. Dette bildet påvirkes av at Ottestadområdet har noe bedre resultater på nasjonale prøver enn resten av kommunen. Denne tendensen finner vi også igjen for eksamensresultatene i 10. klasse.

Opplevd læringsmiljø

Også resultater fra elevundersøkelsen er gjengitt i tilstandsrapporten. Resultatene gir ikke noe entydig bilde av om elevene i store eller små skoler i Stange kommune opplever det beste læringsmiljøet.

Når det gjelder læringskultur, som omhandler arbeidsro, elevenes syn på viktigheten av å jobbe godt med skolefagene, samt hvordan de mener lærerne oppfordrer dem til å lære av det de gjør feil, scorer Hoberg høyest, etterfulgt av Åsbygda og Espa. Ungdomsskolene scorer her lavere enn barneskolene og under landsgjennomsnittet (med unntak som Ottestad som ligger akkurat på landsgjennomsnittet).

På faglige utfordringer scorer Espa høyest med 4,2, fulgt av Arstad skole. Videre ligger Ottestad og Romedal ungdomsskoler høyt her. Generelt ligger Stange kommune litt lavere enn landsgjennomsnittet. Åsbygda scorer lavest på faglige utfordringer. Når det gjelder støtte fra lærer, scorer

generelt alle tre ungdomsskolene lavere enn barneskolene. Elevene ved Vallset er mest fornøyd med støtten fra lærere.

Det er Arstad, Hoberg og Solvin som er de skolene som ligger høyest når det gjelder elevenes opplevelse av mestring og motivasjon. Espa, etterfulgt av Åsbygda og Tangen, scorer dårligst på motivasjon, mens Espa og ligger under de andre skolene når det gjelder mestring. Generelt kan det se ut til at elevene ved en del av barneskolene er mer motivert enn elevene på ungdomsskolene.

Dersom vi legger resultat fra elevundersøkelsen til grunn, er det Espa som ser ut til å ha det dårligste sosiale miljøet for sine elever. Vi må minne om at for de minste skolene vil «ekstreme» svar gi store utslag på det samla resultatet. Telemarksforskning har ikke sett bakgrunnstallene for undersøkelsen og kan derfor ikke utelukke det.

6.9 Konklusjon

Det er i ungdomsskolene at elevene i flest timer møter lærere med god utdanning i faget. Sammenlignet med en del andre skoler som har blitt kartlagt, er situasjonen ganske bra. Likevel er det et stykke igjen til man tilfredsstiller de ideelle kravene om minst 60 studiepoeng i norsk, engelsk og matematikk og 30 studiepoeng i de fleste andre fagene. Formelt er ikke dette nødvendigvis feil, siden også lærere med eldre utdanning er godkjent til å undervise disse fagene uavhengig av fagbakgrunn.

Også på barnetrinnet møter elevene mye god fagkompetanse, ikke bare i norsk og matematikk, men også i andre fag. Det er likevel fortsatt en betydelig andel av lærerne i norsk og matematikk som mangler det ønskede nivået på minst 30 studiepoeng. Det er verdt å merke seg at det er små forskjeller mellom små og store skoler og mellom undervisningen i 1.-4. trinn og 5.-7. trinn.

Vi finner også små forskjeller mellom små og store skoler både når det gjelder resultatene på nasjonale prøver og elevundersøkelsene.

7. Lokalsamfunn og skoletilbud

7.1 Innledning

Hva er et lokalsamfunn?

Definisjonen av et lokalsamfunn er under stadig utvikling. Bostedets betydning som identifika-sjonsobjekt endrer seg, først og fremst som følge av nye former for samhandling. Bedre kommunika-sjon og infrastruktur - nye biler, bedre veier, bredbåndstilknytning og sosiale medier minsker avstanden mellom folk, og de fysiske grensene spiller en mindre rolle enn før.

I følge Store Norske Leksikon er definisjonen på et lokalsamfunn følgende:

«Lokalsamfunn, betegnelse for sted og sosialt miljø innenfor et mindre område. Tidligere var det vanlig å regne lokalsamfunn som kulturelt ensartet og preget av sosial likhet (...) Det siste er ikke alltid tilfelle i moderne lokalsamfunn med sammensatt næringsgrunnlag, der folk treffes gjennom et handelssenter, en skole eller andre organiserte tilbud.»

Et lokalsamfunn skapes altså gjennom at deltagerne har et felles sosialt miljø, som igjen betinger felles sosiale arenaer – for eksempel en skole. Vi ser videre at et lokalsamfunn også defineres ut fra et geografisk avgrenset område. Men lokalsamfunn kan også være uavhengig av fysiske grenser. Et lokalsamfunn kan være en betegnelse på en fellesskapsfølelse, gjerne en felles identitet, innad i en gruppe.

NOU (1998:18) «Det er bruk for alle. Styrking av folkehelsearbeidet i kommunene.», utredet for Helse- og omsorgsdepartementet, peker på at det er viktig å skille mellom kommune og lokalsamfunn. Lokalsamfunnets grenser stemmer ikke nødvendigvis overens med kommunens. Brorparten av kommunene har derimot flere lokalsamfunn og enda flere nærmiljøer. NOU-meldinga presenterer en tredeling, hvor kommunen er en politisk og administrativ overbygning som består av flere lokalsamfunn. Lokalsamfunnene består i sin tur av flere nærmiljø.

I mange tilfeller sammenfaller definisjonen av et lokalsamfunn med skolekretsgrensen. Et grunnlagsnotat for endring av skolestruktur i Steinkjer kommune i 2012 peker på at en endring av kretsgrenser i slike tilfeller kan bety at lokalsamfunnet må redefineres, og at det nærmest oppstår en identitetskrise blant innbyggerne:

«Det kan enten innebære at lokalsamfunn går fra å være en selvstendig enhet (skolekrets) til å bli en periferi i en større enhet, at to (eller flere) likeverdige lokalsamfunn slås sammen til en større enhet, eller at lokalsamfunnet splittes på flere enheter (fordeles på flere kretser).» (Steinkjer kommune 2012:20).

Hvor er lokalsamfunnet – og hvem består det av?

Det finnes lokalsamfunn både i byer, bydeler og bygder. Skolen har tradisjonelt vært en viktig institusjon og en bærebjelke i lokalsamfunnet. Men de tradisjonelle forestillingene av lokalsamfunn og nærmiljø har av flere grunner behov for å revideres. De fleste yrkesaktive tilbringer store deler av tiden sin utenfor lokalsamfunnet – på jobb, fritidsaktiviteter osv. (NOU 1998:18). NOU-utvalget peker på at: «Det er de som vurderes som sårbare og som er mest utsatte for helse- og andre levekårsproblemer, som blir værende i lokalsamfunnet og nærmiljøet. Dette er i særlig grad

barn og delvis ungdom, funksjonshemmede og eldre og grupper blant innvandrere og arbeidsfrie.» (NOU 1998:18).

Er de etablerte og tradisjonelle definisjonene av lokalsamfunnet som et geografisk avgrenset sted i ferd med å bli utdaterte? Bedre infrastruktur og kommunikasjon gjør det ikke lenger nødvendig å bo og jobbe eller ta utdanning samme sted. Det er ofte både en geografisk og sosial avstand mellom stedet folk bor og stedet de arbeider eller tar utdanning. Lokalsamfunnet er dermed ikke nødvendigvis det stedet du sover. Det kan like gjerne være det stedet hvor du oppholder deg mest. De ovennevnte tendensene visker ut tradisjonelle grenser for lokalsamfunn, og kan tappe det for ressurser og muligheter til å være betydningsfull for alle som bor der (NOU 1998:18).

Hvem lokalsamfunnet består av, endrer seg også med nye former for samhandling og kommunikasjon, spesielt blant den yngre generasjonen. Eksempelvis fører sosiale medier til andre kommunikasjonsformen enn tidligere.

Lokalsamfunn i Stange kommune

Vi har gjennom intervjuer og informasjon fra kommunen identifisert følgende lokalsamfunn i Stange kommune: Stange, Ottestad, Tangen, Romedal, Espa/Stenby, Ilseng, Åsbygda og Gata. I tillegg er Starhellinga definert som et tettsted i følge SSB og Stanges kommuneplan. Dette boligområdet ligger omtrent 5 kilometer øst for Stange i retning Vallset, men har ikke egen skole.

Skolekretsene i kommunen sammenfaller i stor grad med lokalsamfunnene. Det er ni barneskoler i kommunen, og ni lokalsamfunn. Men to av skolene, Hoberg og Arstad ligger begge i Ottestad, mens Starhellinga ikke har egen skole. De som bor i Ottestad identifiserer seg i stor grad som medlemmer av samme lokalsamfunn. Tidligere var den delte identiteten mellom Arstad og Hoberg sterk. Det var delt av riksveg 222. De seinere åra mener våre informanter at identiteten som Ottestadværing har blitt sterkere, og den knivinga som tidligere var mellom Arstad og Hoberg har blitt mindre. Dette er synliggjort ved at 17. mai-togene i dag starter fra samme barneskole, mot tidligere. De resterende sju lokalsamfunnene har en egen barneskole. Ilseng har Breidablikk skole, Gata har Vallset skole. I Romedal er det Solvin skole som sokner til lokalsamfunnet.

7.2 Bolig-, befolkningsutvikling og pendling i Stange kommune

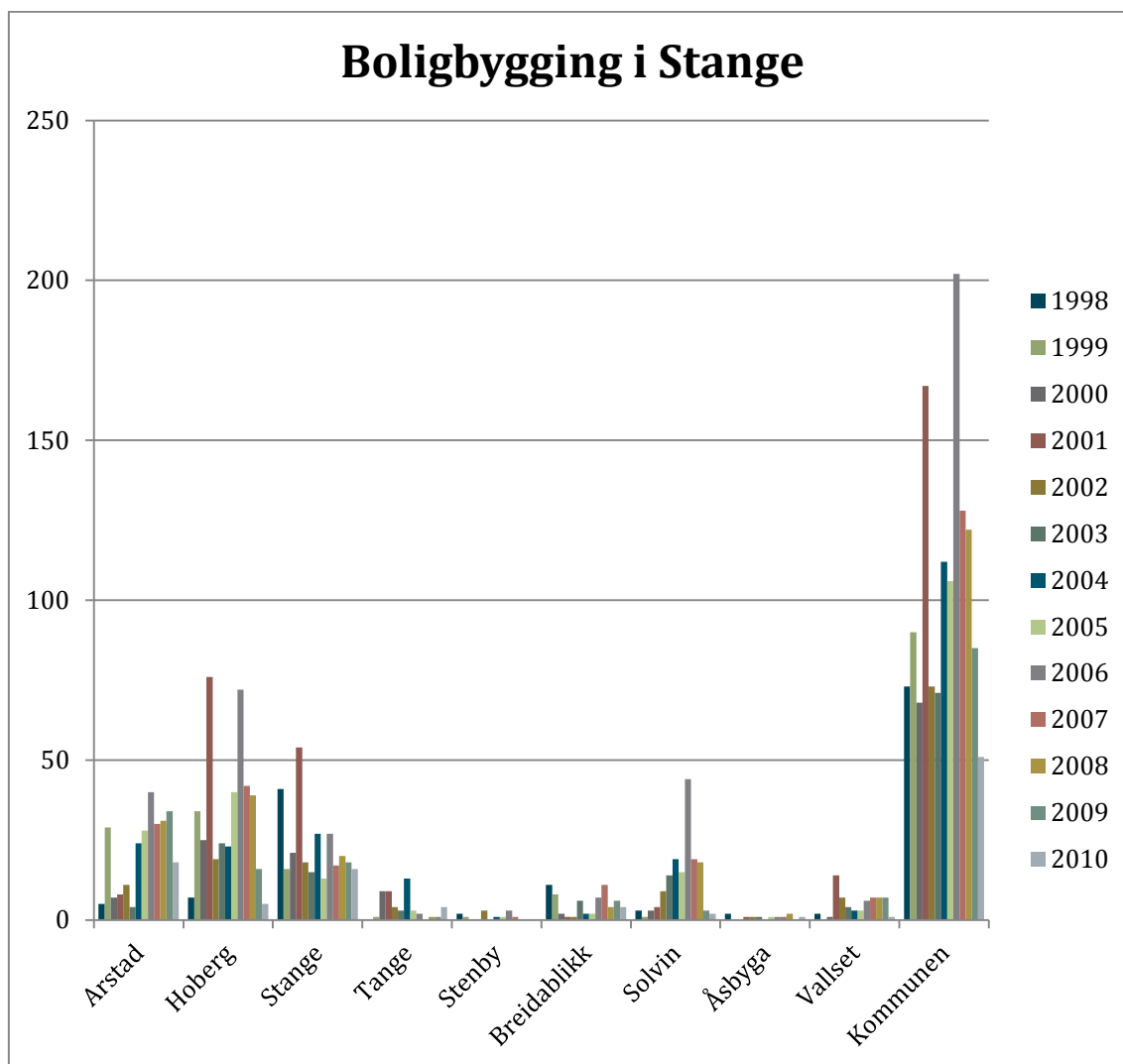
Kommunen forventer en befolkningsvekst på 1,2 % i året, noe som tilsvarer omtrent 100 boenheter. Dette er stort sett i samsvar med høyalternativet i SSBs prognoser, gjengitt i kapittel 3. Trykket er spesielt stort på Ottestad på grunn av nærheten til Hamar.

I følge kommuneplanen skal det i framtiden satses på tre tettsteder langs nord-sør-aksen i kommunen: Tangen, Stange og Ottestad. «Å satse på tettstedene langs IC-strekningen, innebærer at det er her kommunen vil tilrettelegge for kommunale tjenester, handel og service, og det er hit tyngden av planleggingsressurser og utviklingsprosjekter vil kanaliseres i planperioden». Sitatet er hentet fra høringsutkastet til samfunnsdelen til kommuneplanen 2015-2023. Det er dermed ganske tydelig hvor kommunen signaliserer at den vil kanalisere sine ressurser.

Alle disse tre stedene ligger langs det som skal bli en dobbeltspora jernbane og en firefelts motorveg fra Oslo til Hamar. De nevnte tettstedene skal fungere som noder for grendene rundt, med fellesfunksjoner for disse. Det er likevel nedfelt i kommuneplanen at Stange skal ta hele kommu-

nen i bruk, og opprettholde grendestrukturen. I følge kommuneplanen er det muligheter for å bygge i hele kommunen, og kommunen vil sørge for at det finnes avklarte planarealet til boligformål ute i grendene.

Figuren under viser boligbygging i Stange fordelt på de ulike skolekretsene fra 1998 til 2010. Gjennomsnittlig vekst i boenheter var i denne perioden ca. 100, altså i tråd med prognosene framover. Generelt kan en si at boligveksten varierer mye fra år til år. Som vi ser har størstedelen av boligbyggingen kommet i Ottestad-området, etterfulgt av Stange, Romedal rundt Solvin og Tangen.

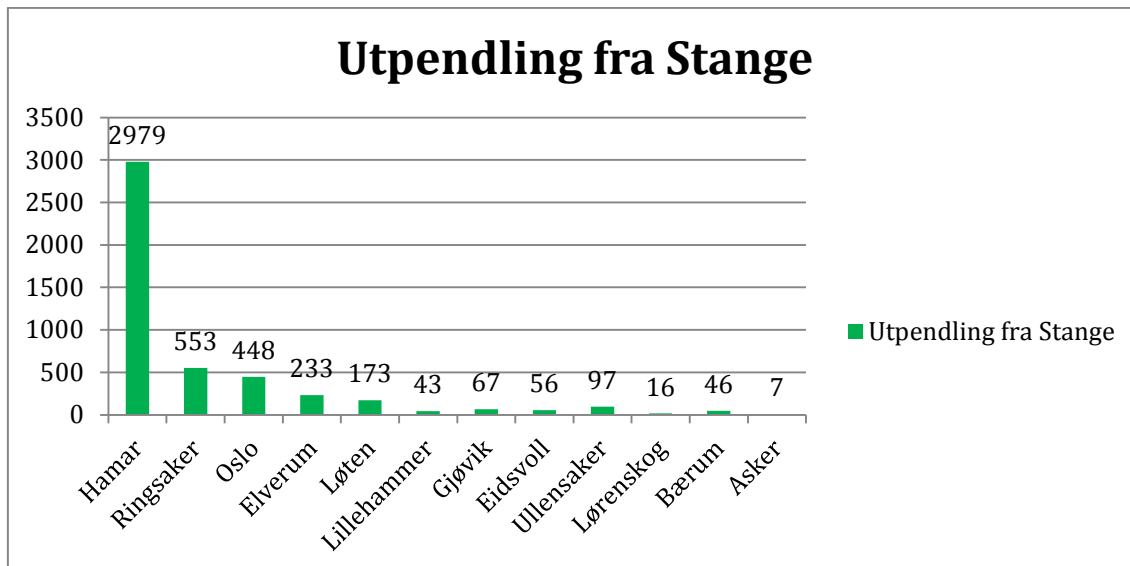
Figur 36 Boligbygging i Stange kommune, fordelt på skolekretser 1998 – 2010. Kilde: Status og utfordringsdokument for Stange kommune, datert 31.10.2010.

Veksten i boligbygging gjenspeiler veksten i folketall. Tabellen under viser årlig vekst i folketallet i kommunen i hver av skolekretsene fra 2000 til 2009. Som vi ser er veksten høyest i Ottestad og Stange, mens Espa (Stenby), Åsbygda og Vallset har hatt nedgang.

Tabell 23 Befolkningsutvikling i Stange kommune, kretsvis 2000-2009. Kilde: Status og utfordringsdokument for Stange kommune, datert 31.10.2010.

Skolekrets	Årlig vekst 2000 - 2009
Arstad	1,2
Hoberg	1,1
Stange	0,6
Tangen	0,1
Stenby	-0,6
Breidablikk	0,2
Solvin	0,5
Åsbygda	-0,2
Vallset	-0,5

Rundt 30 prosent av de yrkesaktive i Stange kommune pendler ut av kommunen, dette utgjorde i 2010 ca. 4720 personer (Status og utfordringsdokument for Stange kommune, datert 31.10.2010). Tilsvarende tall for innpendling er 2270 personer. Figuren under viser hvor de som pendler ut har arbeidsplassen sin.

Figur 37 Utpendling fra Stange kommune 2010. Kilde: Status og utfordringsdokument for Stange kommune, datert 31.10.2010.

Et klart flertall av pendlerne reiste til Hamar på arbeid, etterfulgt av Ringsaker, Oslo og Elverum. Samlet sett kan en si at 83 prosent pendler til andre kommuner i Hamarregionen når en inkluderer Elverum, 14 prosent pendler sørover mot Osloområdet og 2-3 prosent pendler til Gjøvik og Lillehammer.

7.3 Skolens funksjon i lokalsamfunnet

I Stortingsmelding nr. 21 «Hjarte for heile landet» (2005-2006), blir det trukket fram at skolen spiller en sentral rolle i lokalsamfunnene – som møteplass og arena for frivillig aktivitet og kulturformidling.

En grunnlagsrapport for mulige skolenedleggelse i Steinkjer kommune fra 2012, trekker fram følgende funksjoner for skolen:

1. Inkludering av tilflyttere
2. Foreldre blir kjent med hverandre/ etablere samhold innad i foreldregruppa
3. Fritidsaktiviteter for barn og ungdom
4. Kultur- og idrettsaktiviteter for ulike aldersgrupper
5. Uorganisert møteplass for barn, unge og voksne
6. Møtelokaler og arkiv/lager for lag og foreninger
7. Arrangementslokale

Solstad (2008) og Rønning et al. (2003) peker på at lokalsamfunn og skole kan samhandle på ulike måter. Den samfunnsignorante skolen tilpasser ikke sitt arbeid til lokal kontekst, og kan derfor i prinsippet være lik fra ett lokalsamfunn til et annet. Den samfunnspassive skolen samhandler med lokalsamfunnet på et nivå som kan påvirke læringen til elevene, mens den samfunnsaktive skolen tar det et skritt lenger. Det er fire ulike samfunnsfunksjoner en samfunnsaktiv skole optimalt sett kan fylle i samspill med lokalsamfunnet. Disse handler om å yte tjenester til lokalsamfunnet utover det å tilby grunnskoleopplæring:

1. Skolen som en utvida undervisnings- og omsorgsaktør:
 - ◆ For eksempel som studiested for voksenopplæring, eventuelt også studiested for voksne som følger desentraliserte opplegg for videregående eller høyere utdanning.
2. Skolen som lokalt bygde- og servicesenter:
 - ◆ Skolen fungerer som informasjonssentral og kontaktledd ovenfor andre etater enn skolesektoren, der det er lange avstander til kommunesenteret. Denne funksjonen svekkes ettersom kommunikasjonsløsningene blir bedre og bedre. Med økende bredbåndstilknytning slipper de aller fleste å reise til kommunehuset for å gjøre ærender. Det meste kan i økende grad ordnes via internett. Det finnes likevel eksempel på at skoler er viktige kontaktarenaer for idrettslag, som bruker skolen til å gi beskjeder.
3. Skolen som sosialt fellesskap:
 - ◆ 17.mai-feiring, idrettslokale, selskapslokale, eldretreff, basarer, bygdekafe, danselokale, revylokale, øvingslokale for diverse kulturaktiviteter osv. Det er mange eksempler på ulike bruksområder for en skole, som en møteplass og et samlingssted utenom skoletid.
4. Skolen som kulturbærer:
 - Skolen fungerer som formidler av lokal kultur, ved eksempelvis å kartlegge sider ved kulturarven, som stedsnavn og sagn o.l.

Pettersen et al. (2001) finner at barneskolene er viktige på lokalsamfunnsnivå, mens ungdomsskole er viktig på kommunenivå. I denne undersøkelsen mente informantene (foreldre, lærere, representanter fra foreningsliv) det optimale var å ha kun en ungdomsskole i kommunen fordi det var «viktig for samholdet i kommunen og for å overkomme skiller mellom bygdene i kommunen»

(Pettersen et al. 2001:129). Det ble også pekt på at barna nå var blitt så store at de hadde behov for å komme seg ut av nærmiljøet.

Skolens betydning for bosetning

Hagen (1992) sin forskning viser at skolen blir vurdert som viktigere for ei bygd eller krets enn det å ha matvarebutikk. Småbarnsforeldre nevner skole og barnehage som de viktigste kommunale tjenestetilbudene i en undersøkelse gjort av Pettersen (2002). Men betyr det at skole er av avgjørende betydning for at folk velger å flytte fra eller til et sted?

Valg av bosted skjer ut fra en vurdering av ulike faktorer. Bo- og flyttemotivundersøkelsen (2008) viser at familie, arbeid og bolig er de viktigste flyttemotivene. Arbeid er blitt noe mindre viktig som flyttemotiv siden den siste store bo- og flyttemotivundersøkelsen i 1972, av ulike årsaker (høykonjunktur og flere valgmuligheter, bedre kommunikasjon og infrastruktur/flere kan pendle), men er fremdeles et fremtredende motiv for å flytte. Også sted/miljø blir trukket fram som et viktig motiv både for å bli boende og for å flytte. I denne boksen inngår kvaliteter som øker livskvaliteten ved å bo på stedet, slik som et godt samhold, kultur/identitet, aktiviteter, elementer hvor skolen spiller en viktig rolle. Sted/miljø består av attraktivitetsfaktorer som gir uttelling når arbeid og bolig er «under kontroll», som øker bolyst og livskvalitet «det gode liv». Stedsmotivene består i tilgang på varer, tjenester, aktiviteter, gode kommunikasjoner, fysiske forhold ved nærmiljøet, sosiale forhold ved nærmiljøet, samt stedstilhørighet og identitet.

I følge nyere attraktivitetsteori (Vareide et al. 2013) er skole en av flere ameniteter, dvs. fysiske kvaliteter og tilbud som påvirker et steds attraktivitet. Eksempler på andre ameniteter kan være kulturtilbud, kafeer, parker og friluftstilbud m.m. Det er vanskelig å si i hvor stor grad skole, sammenlignet med andre ameniteter, påvirker attraktiviteten, og det er trolig andre elementer som påvirker mer enn skole. Foreløpige analyser i forbindelse med utvikling av en programteori for attraktivitet (Vareide et al. 2013) finner ikke noe som skulle tyde på at et sted øker attraktiviteten ved å opprettholde skoler, eller at sentralisering av skoler øker attraktiviteten. Sannsynligvis er det andre tjenester og tilbud vel så effektfulle dersom det er snakk om attraktivitet.

I internasjonal forskning på flyttemotiv- og mønster blir et steds attraktivitet gjerne målt i boligpriser. Overfører vi dette til Stange, ser vi at Ottestad kommer best ut, mens steder som Ilseng vil ha lavere attraktivitet. Carroll & Sherer (2008) finner i en litteraturgjennomgang av 150 empiriske undersøkelser at det er sammenheng mellom god skolekvalitet og boligpriser. Dette er ikke nødvendigvis overførbart til Norge, hvor skoletilbudet hovedsakelig er offentlig og dermed (ideelt sett) jevnt over av samme kvalitet. Dette kan også være årsaken til at skoletilbud ikke blir lagt så stor vekt på i undersøkelser av flyttemotiv.

Skolen som møteplass

Skolene kan være viktige møteplasser og er i mange tilfeller et naturlig samlingspunkt i lokalsamfunnet: for både barn og voksne, organisert og uorganisert aktivitet, møtevirksomhet og kulturaktiviteter (Pettersen et al. 2001, Steinkjer kommune 2012). Skolens betydning som sosial arena blir gjerne viktigere dess færre andre naturlige samlingspunkter det finnes i bygda (Pettersen et al. 2001).

Skolen som identitetsskaper

På et symbolsk nivå har skoler i mindre lokalsamfunn en viktig rolle som identitetsskaper og samlende element i bygda. Rønning et al. (2003) peker på at skolen i bygdene har hatt en tett tilknyt-

ning til lokalsamfunnet fordi det er blitt arrangert ulike aktiviteter som 17. mai, juletreffester og ulike idrettsarrangementer.

Skolen oppfattes som viktig på lang sikt, fordi den bygger identitet til stedet, noe som senere får elevene til å ville flytte «hjem igjen» når de blir voksne. I en undersøkelse gjort av Hagen (1992) mener informantene, foreldrene, at det er viktig at unge i bygda får gå på en lokal skole, slik at de får en forankring til hjemstedet, noe som i sin tur vil øke sjansen for at de flytter tilbake. Dette antyder at skolen spiller en viktig rolle i å forme identiteten til bygda. På den andre siden er det ikke sikkert at elevene har en positiv opplevelse av skoletida. Det kan oppstå negative assosiasjoner og følelser knytta til skolen og nærmiljøet, og hjemstedet kan bli nettopp den plassen en ikke ønsker å flytte tilbake til.

Kvalsund (2009) mener at skoler må være stedsbevisste og ha et innhold som er forankret i lokal kultur, natur og næringsliv. Slik vil skolen være med på å forme identiteten til lokalsamfunnet, og dermed også bidra til at barna vil flytte tilbake til hjemstedet etter endt utdanning. De små skolene har, i følge Kvalsund (2009) lettere for å ta i bruk lokalmiljøet på denne måten.

7.4 Konsekvenser av endret skolestruktur

Vi vil i dette delkapitlet se på forskning rundt hva som har skjedd andre steder der skoler er blitt lagt ned, i tillegg til hva innbyggerne tror vil skje i Stange kommune.

Samfunnsmessige konsekvenser av en skolenedleggelse vil avhenge av hvilke funksjoner skolen har hatt i lokalsamfunnet, og om det finnes alternativ til å fylle de samme funksjonene. Hagen et al. (2010) peker på at konsekvenser av en skolenedleggelse ofte er avhengig av hvor robust samfunnet er: I hvilken grad vil sosiale og kulturelle aktiviteter fortsette selv om skolen ikke er der?

Som nevnt tidligere, finnes det lite forskning på hva som skjer når en skole blir lagt ned. Hargreaves et al. (2008) har foretatt en gjennomgang av forskningen på grendeskoler og lokalsamfunn i Storbritannia og Norden og konkluderer blant annet med at forskningen på dette feltet er sparsom. Hargreaves et al. (2008) ønsker mer forskning på både langsiktige og kortsiktige konsekvenser av skolenedleggelse for lokalsamfunnene og deres sosiale miljø. Også Kvalsund (2008) peker på at forskningen som er gjort på skolens betydning i lokalsamfunn (spesielt grendeskoler) er utdatert og at det er behov for nye, systematiske og sammenlignende studier på dette. Det finnes likevel noen undersøkelser som tar for seg problematikken.

Amundsveen og Øines (2003) undersøkte 71 tilfeller av skolenedleggelse mellom 2000 og 2003 og så blant annet på hvordan skolenedleggelse og økt skoleskys påvirker elevenes velferd. Forskerne fant at flertallet av foreldrene var motstandere av skolenedleggelsen i forkant, men i ettertid hadde ca. en fjerdedel av disse endret mening. For tidligere motstandere av skolenedleggelse som endret syn, var en viktig årsak at de så verdien av et større sosialt miljø. For de som i forkant var for nedleggelse, men endret syn, tyder det på at mobbing ved den nye skolen var blitt et større problem enn de hadde forutsett.

I en nyere studie av konsekvenser for lokalsamfunnet ved nedlegging av videregående skoler, ser Båtevik et al. 2013 på to spesifikke nedleggelse: en i Oppland og en i Troms. De finner blant annet at informantene trekker fram negative konsekvenser for identitet, deltakelse i lokale lag, foreninger og idrettsaktiviteter. Disse konsekvensene var kun synlige etter skolenedleggelsen i Troms, der avstanden til ny skole var så stor at elevene i stor grad måtte flytte på hybel. Basert på dette

kan det se ut til at avstanden til ny skole spiller en rolle. Undersøkelsen peker på at en skolenedleggelse (av videregående skole) *kan* virke positivt ved at elevene får en bredere regional tilknytning.

«Ein informant tenkjer at det vil verte lettare å trekke ungdommen tilbake til bygda i vaksen alder dersom dei har fått ei tilknytning til eit større omland, vorte kjende med fleire ungdommar og fått eit større nettverk. Identitetsbygginga tek andre vegar. Dette kan slå positivt ut for mange. Ofte kjem unge tilbake på grunn av familie og jobb og når vennane flyttar tilbake.» (Båtevik et al. 2013:18)

Pettersen et al. (2001) finner i en skolestrukturutredning at informanter ved de fådelte skolene gir mer utfyllende svar på spørsmål om skolens betydning for lokalsamfunnet. Han tolker det som at skolen betyr mer i mindre samfunn som har få andre samlende arenaer. Det kan også være et uttrykk for at disse er mer redd for at deres egen skole skal bli lagt ned, enn informantene ved de større skolene. Pettersen et al. (2001) stiller spørsmål om informantene ved de fådelte skolene vil kunne svare taktisk, for å unngå at skolen skal bli lagt ned. En annen mulighet er at disse rett og slett har reflektert mer over skolens betydning som følge av at deres skole er nedleggingstruet. Foreldre og andre som bor i områder hvor skolen ikke er truet, kan ta skolens betydning mer som en selvfølge/en del av dagliglivet man ikke nødvendigvis reflekterer så veldig over. Pettersen et al. (2001) tolker informantenes svar som at skolen har stor betydning for levende bygder og livskvalitet blant innbyggerne, spesielt der det er få andre eller ingen andre sosiale møteplasser.

7.4.1 Fordeler og ulemper med dagens struktur

Pettersen et al. (2001) trekker fram at det er viktig å ha en skolestruktur som ivaretar nærhet. Det samme ser vi at flere av våre informanter er inne på. Nærhet er det som blir nevnt flest ganger når vi ber informantene peke på fordeler ved dagens (desentraliserte) skolestruktur. Kort og trygg reisevei, det å slippe å ta buss blir sett på som viktige fordeler - spesielt i et folkehelseperspektiv - ved at barna får mosjon og ved at buss kan føles utrygt for noen.

Våre informanter trakk fram tilhørighet som en fordel. Det pekes på at den lokale skolen har en stor rolle for tilhørighet dersom en har familie i bygda, blant annet dersom foreldre og beste-foreldre har gått på den samme skolen.

Noen av informantene er bekymret for at dagens skolestruktur fører til et for lite sosialt miljø. Vi har fått opplyst at det er flere foreldre som ber om at barna deres skal få gå på en større skole, men vi har ikke tall på hvor mange dette gjelder. Dersom det er et større sosialt miljø, gir dette en både mer blandet foreldre- og elevmasse. Det kan utjevne sosiale forskjeller, mens andre peker på at elever ved en større skole og kan «forsvinne i mengden» og ikke få den hjelpen som trengs.

Samarbeidspartnerne til skolen (PPT, barnevern, helsestasjon) mener derimot at det er en fordel med større skoler. Ved små miljøer kan det være mer krevende å komme med bekymringsmeldinger, enn ved større.

7.4.2 Bosetning og attraktivitet ved endret skolestruktur

I debatter om skolestruktur blir det ofte hevdet at dersom skolen legges ned, dør bygda. Vi har hittil ikke funnet støtte for dette i forskningslitteraturen. Det ser derimot ut til at skolenedleggelse ofte er en konsekvens av at bygda allerede er uttynnet. Dersom befolkningen tynnes ytterligere ut

etter skolenedleggelse, er det vanskelig å påvise at det skyldes nedleggelsen eller om det er et resultat av en utvikling som ville skjedd uansett.

Dette bekreftes av Pettersen et al. (2001:129):

«I bygder der skolen blir lagt ned, og der det er lang vei til skolen, stagnerer gjerne befolkningsutviklingen. Slike bygder preges gjerne av utflytting, lite tilflytting og etter hvert forgubbing og uttynning. En slik utvikling skyldes imidlertid sjelden nedleggelsen av skolen i bygda, men har sammenheng med andre forhold knyttet til prosesser i arbeidsmarkedet, strukturendringer i næringer, endringer i befolkningssammensetningen etc. Skolenedleggelse kommer på toppen, og kan bidra til å forsterke nedgangen i befolkningen.»

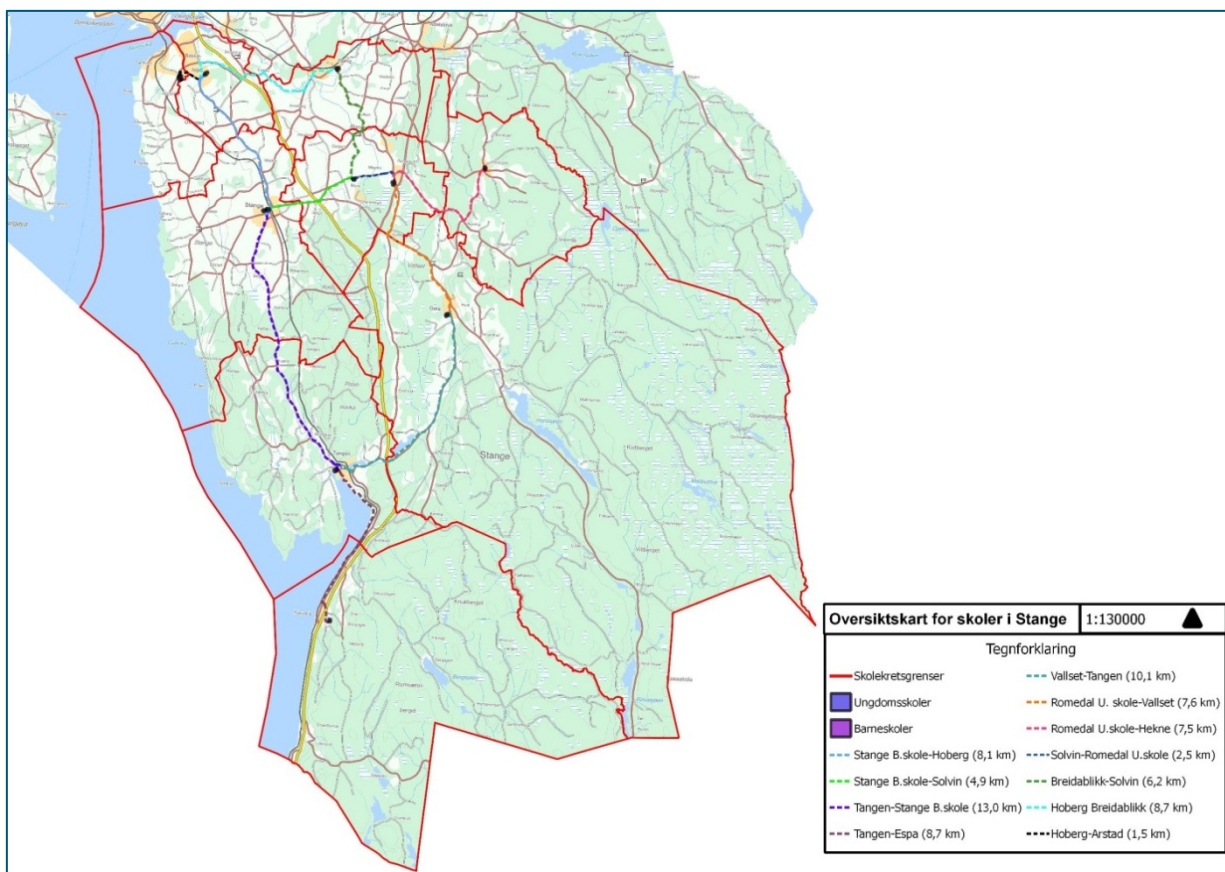
Det finnes dessverre lite forskning på området. En undersøkelse blant 981 foreldre med barn i grunnskolen (Hagen 1992) så på konsekvenser av skolenedleggelse for bosetning, og fant at en skolenedleggelse, på kort sikt, vil ha små konsekvenser for bosettingsmønsteret. Blant innflyttere var skole en av flere faktorer som påvirket flyttevalget. Det var få foreldre som sa de ville flytte som følge av nedleggelse. En skolenedleggelse ville ikke ha betydning for 90 % av respondentene. Årsaker som er oppgitt, er at bindingene deres til stedet er sterke, og at mottakerskolen lå såpass nært (nærmere enn 10 km) at skyss ikke ville bli et stort problem. Denne undersøkelsen fant at innbyggerne ikke trodde skolenedleggelse ville ha betydning for fraflytting, men det ble pekt på at en større andel trodde det ville ha betydning for tilflytting i framtiden. De langsiktige konsekvensene for bosetningsmønsteret så dermed dystre ut.

Egelund og Laustsen (2006) gjennomførte en kvalitativ studie av 30 skolenedleggelse i Danmark i perioden 1990-1999. Konklusjonen er at skolenedleggelsene er resultat av at bygda er i ferd med å dø – ikke motsatt:

«The main problem for local societies is a lack of people and thus lack of human capital, and in remote areas and on small islands school closure is a sign of a community in the final phase of the death process, not a cause.» (Egelund og Laustsen 2006:429).

Sell & Leistritz (1997) finner i en undersøkelse av åtte high school-distrikt i Nord-Dakota at både områdene der skolene ble lagt ned, og mottakerskolene, opplevde at den akademiske kvaliteten ble styrket. Det samme ble sosialt miljø. Men samfunnsdeltagelse, vareomsetning og livskvalitet ble opplevd som redusert på de stedene der skolen var blitt nedlagt.

Våre informanter både på Espa, Åsbygda, Ilseng og Vallset er bekymret for hva som vil skje med bosetningen dersom skolen blir lagt ned. Noen går så langt som å si at bygda vil dø, folk kommer til å flytte og at det for framtiden ikke kommer til å være tilflytting. Forskningsresultatene over bekrefter ikke dette. På den annen side finner vi ikke forskning som sier at en skolenedleggelse ikke får negative konsekvenser på sikt. Avstandene i Stange kommune er relativt små, slik at en skolenedleggelse her vil være en mindre utfordring enn en del andre steder i landet. Hvis vi ser på kartet under, ser vi at reiseavstanden er mindre enn 10 km mellom skoler som det kan være aktuelt å slå sammen. Selvsagt vil det være elever som bor et stykke unna skolen de går på i dag, men økningen i reisetid dersom en allerede har skoleskyss, vil ikke være veldig stor.

Figur 38 Kart over Stange med reiseveier mellom skoler.

Amundsveen og Øines (2003) så i sin undersøkelse av 71 skolenedleggelse på starten av 2000-tallet på konsekvensene skolenedleggelse har for skoleskyss. Tre spørsmål ble tatt opp:

- Hvilke konsekvenser har skolenedleggelse for kostnadene til skyssdrift?
- Hvordan fordeles eventuelle endringer i skysskostnader mellom fylkeskommunen og primærkommunen?
- Hvordan påvirker skolenedleggelse og lengre skoleskyss elevenes velferd?

I nesten halvparten av tilfellene var det små eller ingen endringer i kostnadene til skoleskyss. Dette gjaldt for de skolekretsene som allerede hadde skoleskyss før nedleggelse. Den andre halvparten fikk økte skysskostnader, og for rundt halvparten av disse igjen var økningen under 100.000 kr i året. Ved 9 tilfeller av skolenedleggelse hadde man en økning i kostnader på mellom 100.000 og 200.000 kr i året, mens sju tilfeller hadde kostnadsøkninger på mer enn 200.000 kr. Her var det behov for nye ruter eller økt kapasitet på eksisterende skyssruter. I kapittel 8 har vi regnet ut at kostnadsøkningen til skoleskyss vil være betydelig høyere i Stange, enn i undersøkelsen til Amundsveen og Øines.

For å undersøke endring i elevvelferd, ble det sendt ut spørreskjema til elever som hadde gått på 32 nedlagte skoler. Alle disse skolene lå minst 10 km unna den nye skolen. Mellom 6 og 11 % av elevene oppga at de gruet seg til skoleskyssen. De yngste elevene var mest negative, og trakk fram at økt skoleskyss er et problem. 70 % av elevene skulle ønske skoleveien var kortere. De eldre elevene var mer positive enn de yngre, og oppga at de så fordeler med et større sosialt miljø. Undersøkelsen fant også, ikke overraskende, at de med størst avstandøkning var mer negative enn de med kortest avstandøkning.

I kommuneplanens samfunnsdel (høringsutkast) trekker ungdom i Stange fram gode skoler og barnehager som viktige kriterium for at de skal flytte tilbake. Informanter i Stange peker på at potensielle tilflyttere ofte ringer kommunen på forhånd og forhører seg om barnehage og skole, pluss resultater for de enkelte skolene. De drar gjerne også på befaring før de bestemmer seg. Dette vitner om at skole og barnehage har betydning for valg av bosted. Noen informanter trekker fram at behovet for å ha en barnehage nært der folk bor, er viktigere enn skoler. Grunnen til dette er at elever som bor mer enn 4 km fra skolen (2 km for førsteklassinger) får skoleskyss. Men for at foreldre skal få hverdagen til å gå opp med jobb og familie, bør en ha en barnehage i nærmiljøet.

7.4.3 Skolen som møteplass ved endret skolestruktur

I Stange kommunes høringsutkast til kommuneplanens samfunnsdel (2013-2025) legges det vekt på å utvikle attraktive møteplasser: «Stange kommune skal legge til rette for møteplasser der folk kan møtes på tvers av alder, funksjonsevne og kulturell bakgrunn.» Flere av informantene har vært opptatt av at skolen er en viktig møteplass, og at det ikke vil være mulig å skape attraktive møteplasser i nærmiljøet dersom skolen legges ned.

Alternative bygninger som kan fylle samme funksjon som møteplass er ofte samfunnshus/grendehus. Det er samfunnshus (mer eller mindre) i nærheten av skolen i Åsbygda, Vallset, Tangen, Stange, Breidablikk og Hoberg/Arstad. På Espa fungerer det nye oppvekstsenteret som et kultur- og samfunnshus i seg selv. Det varierer hvor aktiv bruken av samfunnshusene er i dag.

Det ser ut til at jo eldre barna blir, jo flere fritidsaktiviteter foregår utenfor skolene. Ungdom i Romedal reiser for eksempel gjerne til Stange for å gå på fritidsaktiviteter. Men for Espa og Tangen, som har aktive ungdomsklubber, får vi fra informanter opplyst at ungdommen bruker disse og at de gjerne tar med seg venner fra andre deler av kommunen. Samtlige barneskoler, kanskje med unntak av Solvin som ikke ligger spesielt nærme noen boligfelt og som har en vei i umiddelbar nærhet, har uorganisert aktivitet på skolen etter kveldstid. En av grunnene til dette er at det er bygd ballbinger og lagt til rette for aktivitet på de ulike skolene.

Spørsmålet er om fritidstilbud vil forsvinne dersom skolen legges ned. Mange informanter mener dette over tid vil svekke grunnlaget for å drive idrettslag helt. Det kan i så fall bety at foreldre i økt grad må skyss ungene til fritidsaktiviteter ved mottakerskolene. Flere er bekymret for at det fører til passivering, ved at barn både må skysses til skolen og til fritidsaktiviteter.

Pettersen et al. (2001) fant at få av informantene, både foreldre og lærere, mente avstand til skolen og skyssbehov ville virke særlig inn på barnas deltagelse i fritidsaktiviteter. Det var, ifølge informantene, liten forskjell i deltagelse på fritidsaktiviteter blant barn som kunne gå dit selv og barn som måtte ha skyss.

7.5 Endret skolestruktur i Stange

Når en skal se på endring i skolestruktur, er det flere alternativer en kan vurdere. Ut fra kommunedelplanen, der kommunen har en uttrykt målsetning om å satse spesielt på Tangen, Stange og Ottestad som sentrale tettsted langs ny E6 og dobbeltspora jernbane, har vi vurdert at det ikke er aktuelt å legge ned skolene i disse områdene. I et samfunnsutviklingsperspektiv vil det være naturlig for kommunen å prioritere gode skoler rundt tettstedene de satser på. Vi har derfor sett på

samfunnsmessige konsekvenser av endring i skolestruktur som inkluderer Espa, Vallset, Ilseng, Åsbygda og Romedal. Vi har vurdert at den mest sannsynlige lokaliseringen av en sammenslått barneskole i Romedal vil være enten ved Solvin eller Romedal ungdomsskole. Siden det er nærhet mellom disse to, har vi ikke sett på samfunnsmessige konsekvenser ved Solvin skole. Under vil vi presentere synspunkter som kom fram i fokusgruppeintervju¹² med representanter fra velforening, idrettslag og FAU i skolekretsene Ilseng, Åsbygda, Vallset, Espa og Romedal.

7.5.1 Samlokalisering av barneskolene i Romedal

Konsekvenser for lokalsamfunnet i Ilseng

Breidablikk skole ligger på Ilseng, og som vi ser av vedlagte kartutsnitt (vedlegg 1) ligger skolen i utkanten av bebyggelsen. Idretts- og lekeanlegg ligger spredd et lite stykke fra skolen. Informantene la i intervjuene stor vekt på at skolen er viktig for bygda.

Informantene fra Ilseng mener det ikke er noe problem å bli inkludert som tilflytter til Ilseng, og skolen er en viktig arena slik sett. Skolen brukes som en møteplass. Ungene på Ilseng bruker hele uteområdet utenfor skolen på kveldstid. Som ved de andre skolene er det ballbinge i tilknytning til skolen, og i tillegg håndballbane, hinderløype, sandvolleyballbane og akebakke. Idrettslaget bruker skolen en del. Ifølge informantene er skolen og gymsalen generelt mye brukt på kveldstid, og opptatt omtrent alle hverdagene unntatt fredag.

Skolen kan være et viktig samlingspunkt/møtelokale for lag og foreninger i lokalsamfunnet. På Ilseng får vi opplyst at velforeningen ikke bruker skolen så mye, men at den ofte samarbeider med skolen om arrangement. Velforeningen driver fritidsklubben som holder til i samfunnshuset, og arrangerer bl.a. grilldag, dugnad på lekeplassen (Bjørnholen), juletreff på samfunnshuset også videre.

Fritidsklubben holder åpent for barn helt opp til 7. klasse, ulike kvelder i uka. Samfunnshuset blir brukt til julegrantenning og St. Hans-feiring, samt møter i ulike lag og foreninger, dåp og konfirmasjoner, eldredagen og Ilsengdagene. Samfunnshuset har også noe næringsvirksomhet (frisør, fotpleie). Huset er merket med en liten turkis firkant på kartet (vedlegg 1).

Informantene fra skolekretsen er ikke i tvil om at en skolenedleggelse vil ha betydelige konsekvenser, og mener at folk ikke ville ha flytta til Ilseng dersom det ikke var skole der. Dette viser at våre informanter ikke har tro på økt tilflytting til Ilseng dersom skolen legges ned – heller det motsatte. De uttrykker også bekymring over at ikke alle vil ha mulighet til å følge opp barna like godt om de må gå på en skole lenger unna.

Vi får inntrykk av at innbyggerne på Ilseng kjenner en sterk identitet til stedet. Ilseng ligger i ytterkanten av tre kommuner, og vi får gjennom våre informanter inntrykk av at tilhørigheten til stedet Ilseng er sterkere enn kommunetilhørigheten.

Informantene forteller om en sterk dugnadsånd blant foreldre, som ordner både løyper, baner, hoppbakke og pusser opp scenen i gymsalen. En informant er redd denne dugnadsånden vil forsvinne dersom skolen forsvinner.

¹² Fokusgrupper er en type kvalitativ forskningsmetode som blir brukt for å avdekke en gruppe menneskers oppfatninger, meninger og holdninger om et bestemt tema.

Dersom Breidablikk skole skulle bli nedlagt, og elevene flyttes, er det nærliggende å tenke seg at de enten flyttes til Ottestad eller til Romedal (Solvin eller Romedal ungdomsskole). Reiseavstanden vil bli mellom 6 og 10 km. I dag er det en fjerdedel av elevene ved Breidablikk som har skoleskyss, dersom skolen legges ned må nok nærmere hundre prosent av alle dagens elev over på skoleskyss.

Informantene fra Breidablikk mener det ikke er grobunn for en privatskole ved en eventuell skolenedleggelse. Det er mange privatskoler i nærheten, som Steinerskolen i Hamar, friskolen på Løten m.m.

Konsekvenser for lokalsamfunnet Åsbygda

Åsbygda skole ligger i Åsbygda. Vi ser av vedlagte kartutsnitt (vedlegg 1) at det ligger boligfelt tett knyttet opp mot skolen, med noe spredt bebyggelse ellers i bygda. Idretts- og lekeanlegg ligger også tett knyttet opp mot både skole og boligfelt.

Bosetningsmønsteret rundt skole og idrettsplass underbygger at informantene omtaler Åsbygda skole som «hjertet i bygda» og en «nærskole». Skole og barnehage ligger rett ved hverandre og nært natur og boligfelt. Dette skaper, ifølge informantene, trygghet for barna og en god overgang mellom barnehage og skole.

Åsbygda skole har et lekeområde, med blant annet ballbinge og skaterampe, som brukes av barna på kveldstid. Skolen blir brukt som møteplass for lag og foreninger. Både korps og menighetsråd bruker skolen som møtelokale, og skolen blir også brukt til konfirmasjonsundervisning. Ifølge informantene er skolen leid ut så å si hver kveld, enten til fotballgruppa, skigruppa, kulturskole-timen og lag og foreninger innenfor musikk og håndarbeid. Idrettslaget samarbeider med skolen og sponser en del utstyr til felles bruk. Informantene forteller om et aktivt idrettslag som har mange planer og ivrer for å lage anlegg og aktivitet rundt skolen. De har eksempelvis bygd ballbingen. Nå foreligger planer for et større skateanlegg. Lysløype med bålplasser ligger nær skolen. Åsbygda skole blir også brukt til idrettsskole, spesielt om vinteren. Skolen har et eget kapell, som er bygd i tilknytning til et klasserom. Kapellet brukes i forbindelse med gudstjeneste og konfirmasjon.

Noen informanter synes lite av skattepengene kommer Åsbygda til gode, og at tilbudene er bygd opp basert på frivillighet og egeninnsats. Andre peker på at kommunen har satset mye penger i bygda gjennom tilskudd til idrettsanlegg. Alle informantene framhever at det er god dugnadsånd i bygda.

Åsbygda har et forsamlingslokale, folkets hus. Lokalene her er, ifølge informantene, lite egnet for idrettsaktiviteter og blir brukt til andre typer arrangementer.

Vi får inntrykk av at innbyggerne i Åsbygda kjenner en sterk identitet til stedet, sterkere enn kommunetilhørigheten. Det er viktig å tilhøre et lokalsamfunn hvor en føler en hører hjemme, mener informantene – spesielt med tanke på at det i dag finnes mange oppløste familier.

Informantene er redde for at en skolenedleggelse vil kappe beina av samfunnet, føre til forgubbing og til slutt bygdedød. En peker på at grunnlaget for idrettslagets eksistens vil bli borte, og at barnefamilier ikke vil ønske å flytte til bygda. Pettersen et al. (2001) trekker fram at en skole er viktigere for et lokalsamfunn dess færre andre samlende tilbud som finnes. Åsbygda har skole, barnehage, idrettsanlegg, folkets hus og nærbutikk som samlingspunkt.

En annen informant mener det er mange som vil bo i Åsbygda, men at utviklingen stopper fordi det ikke er tilrettelagt for tomter. Andre etterlyser annerledes-tenkning fra kommunen: Det er ikke sikkert alle har lyst til å bo langs intercity-linja. Tidligere har kommunen prøvd å få folk til å bo på Tangen/Espa fordi de jobber på Gardermoen – uten å lykkes, ifølge denne informanten. Det pekes på at det er større søknad til Åsbygda barnehage, slik at barnehagen ikke har plass til alle og samarbeider med skolen for å få nok areal. Informantene våre peker ellers på at skolen er godt vedlikeholdt og har en stabil stab med engasjerte og gode lærere.

Dersom Åsbygda skole skulle bli lagt ned, er det nærliggende å tenke seg at elevene flyttes til Romedal (Romedal ungdomsskole eller Solvin). Reiseavstand fra Åsbygda skole til Romedal ungdomsskole er ca. 7 km, mens det er ca. 9 km til Solvin skole. Nesten halvparten (47 prosent) av elevene ved Åsbygda har skoleskyss i dag. Det er sannsynlig at 100 % av elevene må over på skoleskyss ved en eventuell nedleggelse.

Informantene mener det ikke er utenkelig med en privatskole dersom Åsbygda skole blir lagt ned.

Konsekvenser for lokalsamfunnet Gata/Vallset

Vallset skole ligger i Gata, som er tettstedet i Vallset. Vi ser av vedlagte kartutsnitt (vedlegg 1) at skolen ligger i utkanten av bebyggelsen, tett opp mot boligfelt. Idretts- og lekeanlegg ligger nær skolen.

Skolen blir av informantene trukket fram som limet i bygda, et sted der en knytter kjente og ukjente sammen og en fin arena for å komme i kontakt med og inkludere tilflyttere. Skolen er et samlingspunkt for elever og lokalsamfunnet ellers. En del fritidsaktiviteter foregår på skolen, blant annet kor, musikk, teater, hopp trening og dans. Barnebursdager har blitt feiret på kveldstid på skolen. Det er tradisjoner knyttet til skolen når det gjelder jul, 17. mai, basar og uteaktiviteter året rundt.

Samfunnshuset brukes blant annet til korpsøving og Vallset-revyen, samt større arrangement. Er det liten kapasitet, så bruker en skolen. Uteområdet og idrettsanlegget samler mange barn og ungdom på kveldstid, mye er initiert av ungdommen selv. Her er bl.a. skiløype, aktivitetsløype, ballbinge og et festområde.

I tettstedet Gata, som ligger nært inntil skolen, bor det mange barnefamilier. Informantene forteller at en del eldre flytter fra i disse dager, og nye kommer inn og etablerer seg med barn. Det er bygging i området.

Informantene peker ellers på at Vallset skole har lærere som er flinke til å prøve ut nye ting, for eksempel sangsamlinger i hallen, mattekveld, trivselslederprogrammet og OL-prosjekt.

Dersom skolen skulle legges ned er informantene redde for at andre ting også dør ut, at kjeden rakner. Elevene kan ikke lenger gå eller sykle til skolen, og det vil være dårlig tilgang på uteområder ved Romedal ungdomsskole. Fylkesvei 24 er svært farlig, mener informantene, og må gjøres noe med dersom Vallset skole blir nedlagt.

Blir Vallset skole lagt ned, er det nærliggende å tenke seg at de flyttes til Romedal (Romedal ungdomsskole eller Solvin) Reiseavstanden fra Vallset skole er ca. 8 km til Romedal ungdomsskole og ca. 9 km til Solvin skole. 66 prosent av elevene ved Vallset har skoleskyss i dag. Alle elevene ved Vallset skole må trolig ha skyss dersom skolen legges ned.

Nedleggelse av Espa skole

Nye Espa skole og barnehage sto ferdig i 2012 som erstatning for Stenby skole som måtte rives på grunn av utbygging av ny E6. Kommunen fikk i den forbindelse 50 millioner fra staten som erstatningssum, hvor store deler av summen ble brukt til å bygge opp det nye oppvekstsenteret. Det er både skole, barnehage og kulturbygg i samme bygg. Kartet i vedlegg 1 viser et utsnitt av Espa, hvor skolen er tegnet inn som en lilla firkant og den ovale grønne figuren er idretts- og lekeområde.

Informanter fra Espa trekker fram at oppvekstsenteret er viktig, og at alt som skjer i lokalsamfunnet er avhengig av dette. Dette inntrykket er nok forsterket etter at ny skole sto ferdig, hvor skolen er bygd med en egen samfunnshusdel. Informantene forteller at det er mye aktivitet, både organisert og uorganisert, rundt skolen. Barna møtes etter skoletid for å sparke fotball eller drive med andre aktiviteter. Bygdekinoen ligger i samme bygget. Det blir avholdt konfirmasjoner og ulike idrettsaktiviteter.

Espa har 14 aktive lag og foreninger, og samtlige bruker oppvekstsenteret som arena for møter. Samtidig samarbeider foreningslivet på Espa og Tangen mye, spesielt korpsene. 17.mai er barn og unge i skolekorps samla på Tangen, mens voksne i musikkorpset er samla på Espa. Ifølge informantene er det mange beboere som er både på Tangen og Espa 17.mai. Dette viser og at disse to lokalsamfunnene er delvis integrert med hverandre. Flere informanter var bekymret for at en del av aktiviteten som i dag skjer på Espa vil flyttes til Tangen, dersom skolen på Espa legges ned.

Noen av våre informanter fra andre skolekretser mener at skolen er en arena for inkludering og samhold blant foreldre og tilflyttere. Dette er viktigere dess yngre barna er. I barnehagen møtes foreldrene ofte i døra når de henter/bringer ungene. På skolen er det en del som får skoleskyss, noe som igjen betyr at foreldrene ikke møtes like ofte. Slik sett kan vi si at barnehagen muligens betyr mer enn skolen. Samtidig er det mange som henter på SFO, og som møter hverandre der. Vi så tidligere i kapitlet at 14 prosent av pendlerne i Stange reiser sørover. Vi har ikke oversikt over hvor disse pendler fra i kommunen, men flere av informantene pekte på at innbyggere sør i Stange kommune pendler sørover. Dermed vil det være ekstra reisevei å hente barn i SFO, dersom både skole og SFO flyttes til Tangen.

Både skole og barnehage er under samme tak på Espa – det skaper nærhet, mener våre informanter. Noen trekker fram at det er vanskeligere å komme i kontakt med andre foreldre på en stor skole. Både skole, barnehage, og aktivitet i lag og foreninger er viktig både for inkludering av tilflyttere og integrering.

Mange av våre informanter, særlig fra områder utenfor tettstedene, også på Espa, mener det vil være lite attraktivt å flytte til et sted uten skole og er bekymret for at barnefamilier flytter ut og at det bare blir eldre igjen i bygda. Flere peker og på mulighetene ved infrastrukturbygging, og at sørdelen av Stange vil kunne nå Oslo på under én time når dobbeltsporet jernbane står klar.

Når det gjelder identitet, mener noen av informantene at en skolenedleggelse på Espa vil få store konsekvenser for lokal identitet.

Avstanden fra Espa skole og barnehage til Tangen skole er 8,7 kilometer. Tall fra GSI viser at 56 prosent av elevene fra Espa får skoleskyss i dag, og en må forvente at dette tallet øker til nærmere 100 prosent dersom elevene skal fraktes til Tangen. Vi har ikke gått nærmere inn på avstander for den enkelte elever, men elever som allerede i dag har lang avstand til Espa skole, vil få ytterligere reisetid.

Vi får gjennom intervjuer inntrykk av at privatskole kan være et mulig alternativ dersom Espa skole legges ned.

7.5.2 Sammenslåing av Romedal og Stange ungdomsskoler, lokalisert til Stange

Vi så også et tydelig skille mellom engasjementet for barne- og ungdomsskoler blant våre informantgrupper. Engasjementet var ikke like stort for å opprettholde ungdomsskolestrukturen, og flere pekte på at for mange vil en endring ikke ha store konsekvenser. Samtidig er det noen som peker på at det kan bli mer utfordrende å ha oversikt over ungdomsmiljøet dersom det flyttes fra Romedal til Stange, hvor en får en ungdomsskole med mange flere elever og ikke det samme kjennskapet mellom foreldrene.

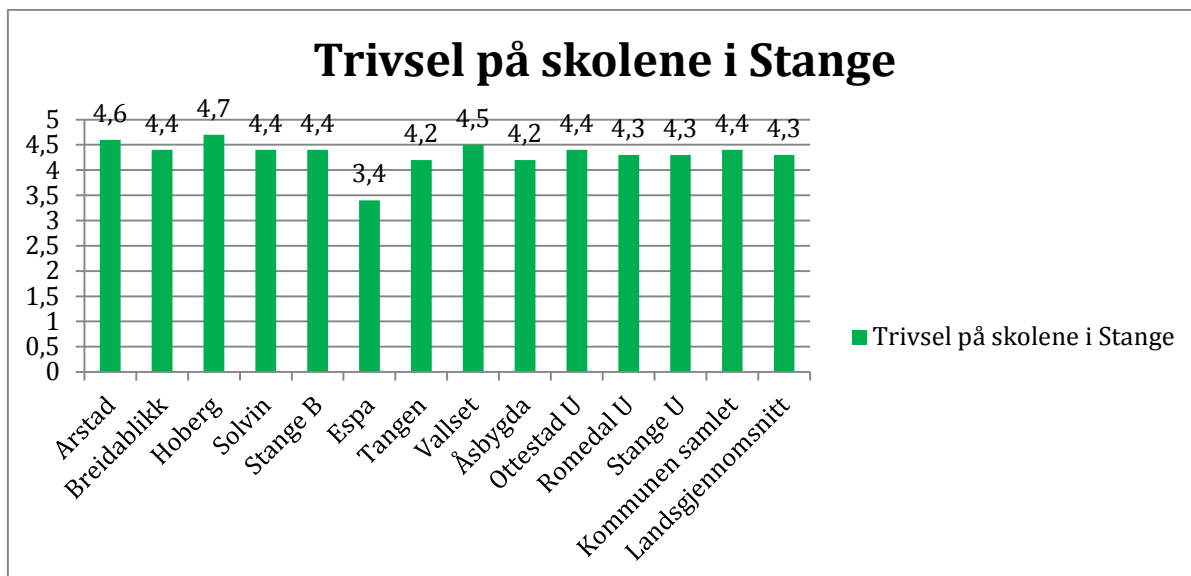
Det kom fram i intervjuene at lag og foreningsarbeid er mer knytta opp mot barneskolene, enn mot ungdomsskolene. Når barna er i ungdomsskolealder, er mange fritidsaktiviteter lokalisert i Stange sentrum. Samtidig var ungdomsskolen i Romedal brukt en del på kveldstid, blant annet av velforening, korps, kulturskole, svømmeundervisning og håndarbeidskurs. Idrettslaget brukte og gymsalen på vinterstid. Velforeningen har sitt samlingssted på gamle Tallhorn skole, som ligger i sentrum av Romedal.

Tall fra GSI viser at ca. 80 prosent av elevene ved Romedal ungdomsskole får skoleskyss i dag. Dersom elevene flyttes til Stange, må sannsynligvis nærmere 100 prosent bruke skoleskyss. For de elevene som allerede har skoleskyss, vil det bety at reiseveien blir lenger.

7.6 Elevvelferd og trivsel på de ulike skolene

Vi har sett på tilstandsrapporten for skolene i Stange fra 2013, hvor det har vært gjennomført elevundersøkelser som blant annet går inn på elevvelferd og trivsel ved de ulike skolene i Stange. Telemarksforskning har ikke vært involvert i disse undersøkelsene, vi bare gjengir resultatet.

Figuren under viser elevenes vurdering av trivsel på en skala fra 1 – 5. Som vi ser har Stange kommune en samlet trivsel som ligger 0,1 poeng over landsgjennomsnittet. De fleste skolene ligger på et intervall mellom 4,2 og 4,7, med unntak av Espa skole som har en score på 3,4. Trivselen er høyest på Arstad og Hoberg skoler.

Figur 39 Resultat av elevundersøkelse om trivsel på skolen 2013. Kilde: Tilstandsrapport grunnskolen Stange kommune 2013.

7.7 Samlet vurdering av samfunnsmessige konsekvenser

Ut fra tidligere forskning er det vanskelig å si noe generelt om samfunnsmessige konsekvenser ved å endre skolestrukturen og legge ned skoler. Enkelte ganger vil en skolenedleggelse gjerne være en konsekvens av at ei bygd over tid har hatt en nedgang i folketall og endring i alderssammensetningen som gjør at elevtallet er så lavt at grunnlaget for å opprettholde en skole ikke lenger er tilstede. Vi vurderer det slik at det ikke er tilfelle i Stange. Selv om vi i kapittel 3 ser at Breidablikk, Vallset og Åsbygda de siste årene har hatt nedgang i de årlige gjennomsnittlige årskullene, så er det en mindre dramatisk nedgang enn en ser i andre, mindre sentrale kommuner.

Mange av våre informanter mener skolenedleggelse vil føre til at bygda dør. Noen sier det vil bli fraflytting med en gang, andre tror bygda sakte vil forgubbes og miste tilflytting. Det finnes som sagt ikke forskning til verken å støtte eller svekke disse synspunktene. Det er vanskelig å si i hvor stor grad skole spiller inn på et steds attraktivitet som bosted, og det er trolig andre elementer som påvirker mer enn skole. Vi mener allikevel at det på sikt neppe vil være positivt for et lokalsamfunn at skolen legges ned, og elevene flyttes til nabobygda eller et tettsted lenger unna.

Stange har i sin kommunedelplan vedtatt at de skal satse spesielt på aksene Ottestad – Stange – Tangen, med bakgrunn av utbyggingen av infrastruktur i området. Vi har derfor i dette kapittelet ikke sett noe nærmere på disse skolene, men vurdert Espå og skolene i Åsbygda/Ilseeng/ Romedal.

Selv om arbeidet med denne rapporten er tids- og ressursmessig avgrenset, har vi fått noen inntrykk av hvilke arenaer befolkningen har for å samles og brukes utenom skolelokalene. Det har vært viktig for våre vurderinger.

Sammenslåing av Romedal og Stange ungdomsskoler, lokalisert til Stange

Når det gjelder sammenslåing av Stange og Romedal ungdomsskole, kan vi ikke se at dette vil få noen samfunnsmessige vesentlige negative konsekvenser for lokalsamfunnet. Det er en del aktivitet

som skjer i ungdomsskolebygget på kveldstid, men dersom bygget og i framtiden benyttes til skoleformål vil denne aktiviteten kunne fortsette.

Nedleggelse av Espa, overflytting til Tangen

Vi ser at det kan ha negative konsekvenser for Espa-samfunnet dersom skolen legges ned, men at det vil være mulig å motvirke dette. For det første må kultur- og samfunnsdelen av skolebygget drives videre som i dag. Kommunen kan velge å i større grad legge kulturskoletilbud til skolebygget og det er viktig at bygget fortsatt brukes til barnehageformål. Eksempelvis er foreldre som pendler sørover mer avhengig av barnehage enn skole, siden elevene får skoleskyss. Dersom det blir utvidet kapasitet i barnehagen, åpner det også for at foreldre som pendler sørover fra andre steder i Stange kan bruke barnehagen.

Det er allerede i dag en del samarbeid mellom de to stedene Espa og Tangen på det frivillige feltet, og dette vil kunne styrkes dersom elevene går på samme skole. En overflytting av elevene til Tangen vil imidlertid kunne skape problemer og ekstra reisevei for foreldre som pendler sørover med bil fra Espa, dersom de eksempelvis må hente på SFO på Tangen. Samtidig vet vi at jernbanestasjonen også i framtida vil være på Tangen, og en er derfor avhengig av å reise dit dersom en skal ta toget sørover.

Kommunen må være oppmerksom på at en nedleggelse kan gi grobunn for en privatskole, ifølge våre informanter.

Sammenslåing av barneskoler i Romedal

Etter vår vurdering vil det være sammenslåing av barneskolene i Romedal som gir de største negative samfunnsmessige konsekvensene for lokalsamfunnene Åsbygda, Vallset og Ilseng.

I Åsbygda ligger skolen naturlig til i sentrum av bygda, med boligfelt rundt. Rundt halvparten av elevene bor så nærme at de kan sykle eller gå til skolen. Både elever, lag og foreninger bruker skolen på kveldstid. Det er og et kapell i skolebygget, som blant annet brukes til gudstjenester og konfirmasjoner. Det finnes og samfunnshus i Åsbygda, men dette er lokaler som det må betales leie for å bruke. Informantene våre mener at aktivitet som krever større arealer som gymsal vil opphøre dersom skolen legges ned. Framtidig aktivitet vil da avhenge av hva som skjer med skolebygget.

I Vallset er tettstedet Gata ganske kompakt, men samtidig er det 66 % av elevene som her allerede har skoleskyss. Delvis fordi det er trafikkfarlig skolevei i området. I Vallset er skolen en samlingsplass for fritidsaktiviteter på kveldstid, og den er tett knyttet opp mot idrettsaktivitet i nærheten. Informantene mener en skolenedleggelse kan skape en kjedereaksjon, ved at aktiviteter som er knyttet til skolen dør ut. Samtidig har Vallset et samfunnshus som blant annet er samlingspunkt for korps og Vallset-revyen.

På Ilseng er det et kompakt samfunn, hvor kun en fjerdedel av elevene har skoleskyss, det gir nærhet til skolen som vil forsvinne dersom skolen legges ned. Både skolen og områder rundt brukes en del på kveldstid. Samtidig har Ilseng et samfunnshus som på mange måter fyller rollen som forsamlingslokale i bygda.

8. Vurdering av strukturer

8.1 Innledning

Gjennom vurderingen av de økonomiske, organisatoriske, pedagogiske og samfunnsmessige sidene ved grunnskoledriften har viktige forhold blitt trukket fra. I Stange kommune har vi ikke funnet eksempler på skoler som gjennom sine læringsresultater, lærernes kompetanse eller bygningsmessige mangler viser at de bør legges ned. Når vi som en avslutning skal peke på mulige endringer, er det på sin plass å minne om at det viktigste arbeidet i skolen «gjøres i klasserommet» i et samspill mellom elevene og lærerne. Trygg transport til skolen, funksjonelle og sunne bygninger, velutdannede lærere og tilstrekkelig med utstyr og læremidler er viktige rammer for opplæringen. Motivasjon, metoder og arbeid er avgjørende for læringen. Rammene skal gjøre det mulig å arbeide metodisk og motivert.

Dette gjør ikke organisering og økonomiske valg uviktig. Men vi spør her etter effektivitet på et overordnet plan. Effektivitet kan beskrives som forholdet mellom resultater og innsatsfaktorer. Hvis vi spør om endret skolestruktur kan gi en mer effektiv drift av grunnskolesektoren, bør dette spørsmålet forenkles noe. Kan vi få de samme resultatene med en redusert innsats, eller kan vi med en gitt innsats få bedre resultater?

I kapittel 4 ser vi at enhetskostnadene er minst i de store skolene. Det koster mindre å gi et skoletilbud til en elev i en stor skole enn i en liten skole. I kapittel 6 konkluderer vi med at skolestørrelsen ikke synes å være av vesentlig betydning for hvilket læringsutbytte elevene får. Da gjenstår spørsmålet om man på noen praktisk god måte kan gå over til færre og større skoler, eller om dette medfører andre konsekvenser som man ikke ønsker.

Stange kommune har tre ungdomstrinnskretser. Innenfor hver ungdomstrinnskrets er det flere barneskoler, to i Ottestad krets, fire i Romedal krets og tre i Stange krets. Vurderingen av mulige strukturendringer baserer seg på opplysninger på barneskolekrets nivå. Dette betyr indirekte at vi ikke vurderer fordeler og ulemper ved eventuelle delinger av barneskolekretsene. I ett tilfelle stiller vi imidlertid spørsmål om en av barneskolekretsene bør kunne overføres til en annen ungdomsskolekrets.

I kapittel 4 ser vi at enhetskostnadene for store barneskoler i Stange kommune er lavere enn for små, men at kostnadene synes å flate ut når skolene får en størrelse på 150-300 elever. Dette henger i hovedsak sammen med at lærertettheten blir redusert når elevtallet øker. Med bare tre nesten like store ungdomsskoler kan vi ikke påvise en tilsvarende sammenheng ut fra kommunens regnskapstall. Men generelt kan vi si at gjennomsnittlig klassestørrelse blir større når elevtallet øker. De undervisningsrelaterte kostnadene, som utgjør ca. 75-80 %, er i hovedsak avhengig av antall klasser. Store skoler vil derfor generelt ha lavere kostnader per elev enn små skoler.

Skolebyggene er med på å danne rammer for undervisningen. I kapittel 4 ser vi en tendens til at de små barneskolene har større bygningsmessige kostnader per elev enn de store. Dette baserer seg på en tendens til at de små skolene har flere kvadratmeter per elev og at driftskostnadene per kvadratmeter i de små skolene ofte er noe større enn i de store. Bildet er imidlertid ikke svært enkelt å tolke. Det kompliserer at en del av skolene har mye ledig kapasitet og at føringen av utgifter knyt-

tet til svømmebassenget i Stange er lagt til barneskolen, mens disse utgiftene i Ottestad og Rome-
dal er lagt til ungdomsskolen.

I kapittel 5 ser vi at de store skolene er best utstyrt med spesialrom.

I kapittel 6 ser vi at ungdomsskolene har best tilgang til lærere med utdanning i fagene de undervi-
ser i. Det er liten forskjell mellom små, middels store og store barneskoler når det gjelder dette,
noe som kan skyldes at man bruker færrest mulig lærere per klasse (klasselærersystemet). Ved en
delvis overgang til faglærersystemet, hvor lærerne underviser i fag hvor de har sin fagkompetanse,
vil mulighetene for fagdekning være noe bedre i store enn i små skoler.

8.2 Romslige bygninger koster

Vi har ikke gjort noen vurdering av den bygningsmessige kvaliteten av skolene. Skolebyggene har
ulik alder, og de er i ulike faser av slitasje og fornyelse. Det betyr at både kapitalkostnader og
teknisk kvalitet vil variere betydelig fra skole til skole. I en stor kommune som Stange vil det
nærmest kontinuerlig være behov for nybygg eller betydelige renoveringsarbeider knyttet til skole-
ne. Hvis det antas at et samlet brutto areal utenom kroppsøvingsarealer ligger i størrelsesorden
30 000 kvadratmeter og at gjennomsnittlig levetid for et skolebygg settes til 50 år før det skal to-
talrenoveres eller skiftes ut, vil det være behov for en årlig fornyelse på ca. 600 kvadratmeter.

Med en kvadratmeterpris på kr 28 000 for nybygg¹³ vil man kunne anslå at det årlig er behov for
å fornye skolebygg for ca. 17 millioner kroner. Jevnt fordelt blir dette ca. kr 8 000 per elev årlig.

Vurderingen av skolenes kapasitet i kapittel 5 viser en overkapasitet på ca. 30-40 %, når vedtatte
utbyggingsplaner er tatt med. I disse tallene er det regnet med at skolene må ha en mulighet for å
ta vare på svingende elevtall som gjør at klassene sjelden vil være fylt opp. Tar vi hensyn til en
usikkerhet i arealvurderingene på 10 %, finner vi at Stange kommune legger til rette for ca. 450
elever mer enn det er behov for eller har ca. 6000 m² mer enn strengt tatt nødvendig. Grovt regnet
tilsier dette en «overinvestering» på ca. tre millioner kroner årlig. Driftsutgifter per år for disse
arealene vil kunne ligge på ca. seks-sju millioner kroner.

Store skoler er mer «arealeffektive» enn små. I kapittel 5 ser vi dessuten at elevene i store skoler i
Stange har det noe romsligere enn tilsvarende i Norges største byer. Dette kan både skyldes poli-
tiske prioriteringer og tilfeldige utslag i relativt mange skolekretser.

Med et gitt elevtall kan man redusere kostnadene til skolebygg ved tre ulike tiltak:

1. Reduserte investeringer og driftsutgifter per kvadratmeter
2. Økt levetid for skolebygg
3. Færre kvadratmeter per elev

Reduserte utgifter per kvadratmeter knytter seg både til investeringskostnader og driftskostnader.
I noen grad vil disse trekke i ulike retninger, siden lave driftskostnader kan være betinget av høy
kvalitet i tekniske løsninger. I Norge beregnes nå nye byggs levetidskostnader som et ledd i plan-

¹³ Tallene bygger på avrundede tall for «Tidlig LCC» funnet på hjemmesiden til Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI).
<http://tidliglcc.difi.no/> med en opplyst prisjustering på 10 %.

leggingen. Levetidskostnader er investeringskostnader pluss alle kostnader som kommer fra tidlig planleggingsfase til bygget blir revet.

Økt levetid for skolebyggene vil *på den ene siden* være avhengig av materialvalg, gode vedlikeholdsrutiner, fleksibilitet for endrede arbeidsformer i framtida og *på den andre siden* riktig plassering i forhold til framtidig bosetning. Det er til liten nytte å ha skolebygg uten elever.

Både for å redusere framtidige driftskostnader og fordi renovering av eldre bygningsmasse er kostbart, kan det ofte være mer lønnsomt å bygge nytt enn å sette i stand gamle skolebygg. En vurdering må gjøres i hvert tilfelle.

I planlegging av nye skolebygg vil man måtte ta hensyn til kryssende interesser. God plass i klasserom og trafikkarealer er et gode, men kostnadene ved god plass vil indirekte gå ut over evnen til å betale utstyr og å lønne et tilstrekkelig personale. Bygningsmessige kostnader vil dessuten være bundet i en årrekke, også om man ikke har behov for alle lokalene.

8.3 To tilnærminger

Vi legger opp til to uavhengige tilnærminger til en vurdering av innsparinger ved å redusere antall skoler i Stange kommune; en «skoleadministrativ» vurdering og en vurdering basert på enhetskostnader. For begge regnemåtene må merutgiftene for skoleskyss tas med. Vi har ingen fullstendig oversikt over skyssbehovet, men regner med følgende tall:

Tabell 24 Oversikt over økte skyssutgifter ved skolenedleggelser.

Elevene fra (skole)	Elevene til (skole)	Årlige merutgifter skoleskyss (hele 1000)
Espa	Tangen	210
Breidablikk	Solvin/Romedal	760
Vallset	Solvin/Romedal	740
Åsbygda	Solvin/Romedal	450
Romedal U.	Stange U.	850

I kapittel 4 gjøres det rede for beregningen av *enhetskostnader* i skolene. Enhetskostnaden er fordelt på undervisningsrelaterte kostnader, driftskostnader og bygningsmessige kostnader. I de undervisningsrelaterte kostnadene har vi trukket fra spesialundervisning.

Her vil vi kort gjøre rede for den administrative tilnærmingen:

- Stange kommune har en noe romsligere ressurs til rektor/assisterende rektor enn hva de tradisjonelle beregningene skulle tilsi. Dette kan gi en tidskompensasjon for de utvidede oppgavene som en rektor har i en tonivåkommune. I vurderingen av innsparinger ved å slå to eller flere skoler sammen er det både tatt utgangspunkt i tradisjonelle regnemåter og gjort et mindre påslag for å tilpasse til dagens situasjon i Stange.
- Det er ingen generelle normer for beregning av sekretærressursen i grunnskolen. Hver kommune velger sitt tjenestenivå. I vurderingen er det tatt utgangspunkt i dagens ressurstildeling i skoler av ulik størrelse i Stange.
- Utenom delingstimer og spesialundervisning kan man generelt regne med 1,2 lærerårsverk til hver klasse på barnetrinnet og noe mer på ungdomstrinnet. Reduksjon av antall klasser ved sammenslåing av skoler gir likevel ikke fullt ut denne reduksjonen i personalbehov. Vi

legger inn et noe økt behov for delingstimer som følge av større klasser ved sammenslåinger og reduserer derfor med ett årsverk for hver klasse som faller bort.

- Det er ikke beregnet endringer i behovet for spesialundervisning eller behovet for assistenter. Vi antar at dette behovet følger elevene, uavhengig av skolestørrelsen.
- I vurderingen av arealbehov tar vi utgangspunkt i 11 m² per elev. Dette er stort sett litt i overkant av forholdet mellom areal og beregnet kapasitet ved de enkelte skolene i Stange, men i underkant av det faktiske forholdet i skolene nå.

8.4 Tallet på ungdomsskoler

Stange kommune har tre omtrent like store ungdomsskoler med i underkant av 700 elever til sammen. Ottestad ungdomsskole er størst, og elevtallet forventes å vokse. Denne skolen er inne i en fornyelsesprosess og vil øke kapasiteten betydelig. Kapasiteten vil overstige elevtilgangen fra de to barneskolene i kretsen, Arstad og Hoberg, selv med en forventet tilflytting.

Kapasiteten i Stange ungdomsskole og Romedal ungdomsskole er også noe større enn elevtilgangen. Begge skolene vil ha behov for en betydelig renovering.

En reduksjon av antall ungdomsskoler kan skje ved å slå sammen Stange ungdomsskole og Romedal ungdomsskole.

En vurdering av å redusere tallet på ungdomsskoler bør ta med seg muligheten for å la elevene i Breidablikk skole gå til Ottestad ungdomsskole. Fordelene med dette ville være at kapasiteten i Ottestad ungdomsskole blir bedre utnyttet og at de to ungdomsskolene Ottestad og Stange/Romedal ville bli mer jevnstore. Stort sett bor elevene i Breidablikk krets omtrent like langt fra Ottestad som fra Stange. Ulempen vil være at de ca. 45 elevene med dagens elevtall vil kunne utløse tre ekstra klasser i Ottestad ungdomsskole uten at klassetallet reduseres tilsvarende i Stange/Romedal ungdomsskole. Det er først når elevtallet i Ottestad krets har vokst med ca. 10 % at denne overføringen kan skje uten at man må påregne ekstra klasser. Vi velger derfor å la elevene fra Breidablikk følge med til Stange i beregningene som følger.

Administrativ tilnærming

La oss først se på alternativet der hele Romedal ungdomsskole slås sammen med Stange ungdomsskole. Til vanlig vil dette føre til et redusert klassetall fra 18 til 15. En skoleadministrativ tilnærming tilsier følgende reduksjon i ulike stillingskategorier:

Tabell 25 Stange og Romedal ungdomsskoler slås sammen. Skoleadministrativ vurdering.

Stange ungdomsskole og Romedal ungdomsskole slås sammen	Årsverk	Lønnskostnad (i hele 1000)	Anslått økonomisk virkning (i hele 1000)
Rektor/assisterende rektor	1	700	kr 700
Sekretær	0,5	465	kr 233
Lærer	3	600	kr 1 800
Sum	4,5		kr 2 733

Tabellen over tilsier en reduksjon i alle typer stillinger med til sammen ca. 4,5 årsverk og en forventet årlig innsparing på i ca. 2,7 millioner kroner.

Skyssutgifter og bygningsmessige kostnader er ikke regnet inn i tabellen over. Tabellen under viser at med et anslått arealbehov på 11 m² per elev, vil samlet areal kunne reduseres med ca. 10 %.

Tabell 26 Anslått endring i arealbehov ved sammenslåing av Romedal ungdomsskole og Stange ungdomsskole.

Anslag for endret arealbehov	Norm	11	
	Elevtall	Nåværende areal (m ²)	Endret arealbehov (m ²)
Romedal	230	2950	-420
Stange	203	2360	-127
Sum	433	5310	-547

Med samlede bygningsmessige kostnader på ca. 6,4 millioner kroner vil det antas å være en innsparing på ca. kr 660 000.

Dette gir en samlet innsparing på driftsutgiftene med ca. 3,4 millioner kroner.

Tilnærming ved bruk av enhetskostnader

I vurderingen ved hjelp av enhetskostnader sammenligner vi kostnadene per elev i de to skolene med en «forventet» kostnad i en ny og større skole. Den forventede nye kostnaden er gjennomsnittskostnaden for de tre omtrent jevnstore ungdomsskolene i Stange kommune.

Tabell 27 Romedal ungdomsskole og Stange ungdomsskole slås sammen. Beregning ved hjelp av enhetskostnader.

Stange ungdomsskole og Romedal ungdomsskole slås sammen	Antall	Enhetskostnad justert for spesialundervisning	Kostnader justert for spesialundervisning
Elever Stange	203	kr 75 327	kr 15 291 381
Elever Romedal	230	kr 83 129	kr 19 119 670
Elever etter sammenslåing	433	kr 78 618	kr 34 041 594
Innsparing			kr 369 457

Tabellen over viser en forventet innsparing på ca. 0,4 millioner kroner ved å slå Romedal ungdomsskole sammen med Stange ungdomsskole.

De to metodene gir svært forskjellige anslag. I dette tilfellet har vi ikke enhetskostnader fra en fem parallellers skole å sammenligne med. Stordriftsfordelene ble derfor ikke oppfanget.¹⁴

¹⁴ 75-80 % av driftskostnadene i en skole er lønnsutgifter, og personalbehovet knytter seg først og fremst til klassesallet når vi har korrigert for spesialundervisning. Gjennomsnittlig klassestørrelse øker når elevtallet i skolen øker og klassede-

På denne bakgrunn velger vi å legge de skoleadministrative anslagene til grunn. Endrede skysskostnader er ikke lagt inn i beregningen. Økte kostnader knytter seg til de elevene som nå sogner til Romedal ungdomsskole, og er anslått til kr 850 000.

Slike beregninger vil være beheftet med noe usikkerhet i beregningsgrunnlaget. Denne anslår vi til 20 %.

Årlig innsparing ved å slå sammen Romedal ungdomsskole og Stange ungdomsskole anslås til 2,0-3,0 millioner kroner.

8.5 Tallet på barneskoler

Arstad skole, Hoberg skole og Stange skole er forholdsvis store barneskoler med tilsvarende lave driftsutgifter. Alle disse tre skolene har fått renovert byggene forholdsvis nylig og har kapasitet til å ta inn betydelig flere elever. Elevene fra Tangen kunne fått plass i Stange skole og elevene fra Breidablikk kunne fått plass i Hoberg og Arstad skoler. Da ville i midlertid kapasiteten langt på vei være brukt opp, og siden de tre store skolene ligger i områder med forventet elevtallsvekst, vil gevinsten trolig være kortvarig. I stedet vurderer vi følgende seks muligheter for å redusere tallet på barneskoler:

1. Tangen skole og Espa skole slås sammen.
2. Breidablikk skole, Solvin skole, Vallset skole og Åsbygda skole slås sammen.
3. Solvin skole og Åsbygda skole slås sammen.
4. Solvin skole, Vallset skole og Åsbygda skole slås sammen.
5. Breidablikk skole, Solvin skole og Åsbygda skole slås sammen.
6. Breidablikk skole, Solvin skole og Vallset skole skole slås sammen.

8.5.1 Tangen skole og Espa skole slås sammen

Administrativ tilnærming

Tangen skole blir utvidet i 2014, Dermed vil skolen ha kapasitet til også å ta elevene fra Espa skole. Begge skolene er nå fådelt. Etter en sammenslåing vil Tangen skole være fulldelt. Dermed reduseres samlet klassesall fra ni til sju.

Tabell 28 Tangen og Espa skoler slås sammen. Skoleadministrativ vurdering.

Espe og Tangen slås sammen	Årsverk	Lønnskostnad (i hele 1000)	Anslått økonomisk virkning (i hele 1000)
Rektor/assisterende rektor	0,5	kr 700	kr 350
Sekretær	0,35	kr 465	kr 163
Lærer	2	kr 600	kr 1 200
Sum	2,85		kr 1 713

lingstallet på 30 er fast. Gjennomsnittlig klassesstørrelse i ungdomsskoler med tre paralleller er ca. 25, mot ca. 27 i skoler med fem paralleller. Dette gir en gevinst på 8 %.

Tabell 28 tilsier en reduksjon i alle typer stillinger med til sammen ca. 2,9 årsverk og en forventet årlig innsparing på ca. 1,7 millioner kroner. Bygningsmessige kostnader er ikke tatt med. Tangen skole trenger ikke å gjøre bygningsmessige endringer som følge av at elevene fra Espa kommer dit. Espa skole hadde i 2013 bygningsmessige kostnader på ca. kr. 782 000.

Samlet innsparing utenom skyssutgifter blir da ca. 2,5 millioner kroner.

Tilnærming ved bruk av enhetskostnader

En vurdering på grunnlag av enhetskostnader ved de to skolene kan skje ved å sammenligne med enhetskostnadene for middels store skoler i Stange (under 200 elever), basert på gjennomsnittskostnadene ved Breidablikk, Solvin og Vallset skoler.

Tabell 29 Espa og Tangen slås sammen. Beregning ved hjelp av enhetskostnader.

Espa og Tangen slått sammen	Antall	Enhetskostnad justert for spesialundervisning	Kostnader justert for spesialundervisning
Elever Espa	36	kr 134 530	kr 4 843 080
Elever Tangen	91	kr 101 604	kr 9 245 964
Elever etter sammen	127	kr 86 733	kr 11 015 091
Innsparing			kr 3 073 953

Tabellen over tilsier en reduksjon på ca. av 3,1 millioner kroner.

De to metodene ga et forholdsvis likt anslag med en differanse på ca. 20 %. Usikkerheten i beregningene kan illustreres av dette. Vi anslår innsparingen til 2,8 millioner kroner \pm 20 %.

Økte skyssutgifter ligger ikke inne i beregningene over. Økte skyssutgifter for elevene fra Espa skole er anslått til ca. kr 210 000..

Årlig innsparing ved å slå sammen Espa skole og Tangen skole anslås dermed til 2,1-3,1 millioner kroner.

8.5.2 Breidablikk, Solvin, Vallset og Åsbygda skoler slås sammen

Administrativ tilnærming

Ved å slå sammen alle barneskolene i Romedal til én barneskole vil det forventede klassetallet reduseres fra 25 til 21. Vi vil få en stor tre parallellers skole med i underkant av 450 elever.

Tabell 30 En samlet barneskole i Romedal. Skoleadministrativ vurdering.

En samlet barneskole i Romedal	Årsverk	Lønnskostnad (i hele 1000)	Anslått økonomisk virkning (i hele 1000)
Rektor/assisterende rektor	1,5	kr 700	kr 1 050
Sekretær	0,5	kr 465	kr 233
Lærer	4	kr 600	kr 2 400
Sum	6		kr 3 683

Tabellen over tilsier en reduksjon i alle typer stillinger med til sammen ca. 6 årsverk og en forventet årlig innsparing på ca. 3,7 millioner kroner.

Bygningsmessige driftsutgifter anslås å bli redusert i samme forhold som arealet.

Tabell 31 Anslått endring i arealbehov ved å slå sammen alle barneskolene i Romedal.

Anslag for endret arealbehov	Norm	11	
	Elevtall	Nåværende areal (m2)	Endret arealbehov (m2)
Breidablikk	108	1220	-32
Solvin	130	2300	-870
Vallset	140	1760	-220
Åsbygda	68	1310	-562
Sum	446	6590	-1684

Endret arealbehov vil være i overkant av 25 %. Med samlede driftsutgifter knyttet til drift av bygninger på ca. 7,3 millioner kroner vil det antas å være en innsparing på ca. kr 1 861 000.

Dette gir en samlet innsparing på driftsutgiftene med ca. 5,5 millioner kroner.

Tilnærming ved bruk av enhetskostnader

En vurdering på grunnlag av enhetskostnader ved de fire skolene kan skje ved å sammenligne med enhetskostnadene for store skoler (over 300 elever), basert på gjennomsnittskostnadene ved Arstad, Hoberg og Stange skoler.

Tabell 32 En samlet barneskole i Romedal. Beregning ved hjelp av enhetskostnader.

Barneskolene i Romedal slås sammen	Antall	Enhetskostnad justert for spesialundervisning	Kostnader justert for spesialundervisning
Elever Breidablikk	108	kr 89 933	kr 9 712 764
Elever Solvin	130	kr 87 564	kr 11 383 320
Elever Vallset	140	kr 82 702	kr 11 578 280
Elever Åsbygda	68	kr 117 860	kr 8 014 480
Elever etter sammenslåing	446	kr 76 028	kr 33 908 488
Innsparing			kr 6 780 356

Tabell 32 viser et innsparingspotensial på nærmere 6,8 millioner kroner.

De to metodene ga et forholdsvis likt anslag med en differanse på ca. 20 %.. Vi anslår innsparingen til 6,2 millioner kroner ± 20 %.

Økte skyssutgifter ligger ikke inne i beregningene over. Økte skyssutgifter anslås til ca. 1,95 millioner kroner

Årlig innsparing ved å slå sammen Breidablikk skole, Solvin skole, Vallset skole og Åsbygda skole anslås dermed til 3,4-5,0 millioner kroner.

8.5.3 Solvin og Åsbygda slås sammen

Administrativ tilnærming

Ved å slå sammen Solvin og Åsbygda til én barneskole vil klassetallet vanligvis opprettholdes eller bli redusert med én. Vi vil få en middels stor skole med ca. 200 elever. Dette vil gi en ustabil klas-sesituasjon med hensyn til klassedelinger som følge av at gjennomsnittlig elevtall per årstrinn vil være 27. Det vil bli to klasser på trinnet med 29 elever. Administrasjonsressursen vil kunne redu-seres noe, men det må forventes et større behov for sekretærtjenester. Gjennomsnittlig innsparing kan ligge på ca. 1,3 årsverk eller ca. 0,9 million kroner årlig.

Tabell 33 Solvin og Åsbygda skoler slås sammen. Skoleadministrativ vurdering.

Solvin og Åsbygda slås sammen	Årsverk	Lønnskostnad (i hele 1000)	Anslått økonomisk virkning (i hele 1000)
Rektor/assisterende rektor	0,55	kr 700	kr 385
Sekretær	-0,23	kr 465	-kr 107
Lærer	1	kr 600	kr 600
Sum	1,32		kr 878

Bygningsmessige driftsutgifter anslås å bli redusert i samme forhold som arealet.

Tabell 34 Anslått endring i arealbehov ved å slå Solvin og Åsbygda skoler sammen.

Anslag for endret arealbehov	Norm	11	
	Elevtall	Nåværende areal (m2)	Endret arealbehov (m2)
Solvin	130	2300	-870
Åsbygda	68	1310	-562
Sum	198	3610	-1432

Med samlede bygningsmessige driftsutgifter på ca. 3,7 millioner kroner vil det antas å være en innsparing på ca. kr 1 452 000.

Dette gir en samlet innsparing på driftsutgiftene med 2,3 millioner kroner.

Tilnærming ved bruk av enhetskostnader

En vurdering på grunnlag av enhetskostnader ved de to skolene kan skje ved å sammenligne med enhetskostnadene for middels store skoler (under 200 elever), basert på gjennomsnittskostnadene ved Breidablikk, Solvin og Vallset skoler.

Tabell 35 Solvin og Åsbygda slås sammen. Beregning ved hjelp av enhetskostnader.

Solvin og Åsbygda slås sammen	Antall	Enhetskostnad justert for spesialundervisning	Kostnader justert for spesialundervisning
Elever Solvin	130	kr 87 564	kr 11 383 320
Elever Åsbygda	68	kr 117 860	kr 8 014 480
Elever etter sammen	198	kr 86 733	kr 17 173 134
Innsparing			kr 2 224 666

Tabellen over viser et innsparingspotensial på ca. 2,2 millioner kroner. Økte skyssutgifter ligger ikke inne i dette tallet.

De ulike beregningsmetodene gir i stor grad et sammenfallende resultat. Vi anslår innsparingen til 2,3 millioner kroner \pm 20 %.

Økte skyssutgifter ligger ikke inne i beregningene over. Økte skyssutgifter ved å sende elevene fra Åsbygda til Solvin anslås til kr 450 000.

Årlig innsparing ved å slå sammen Solvin skole og Åsbygda skole anslås dermed til 1,4-2,2 millioner kroner.

8.5.4 Solvin, Vallset og Åsbygda skoler slås sammen

Administrativ tilnærming

Ved å slå sammen Solvin, Vallset og Åsbygda skoler til én barneskole vil det forventede klassetallet reduseres fra 18 til 15. Vi vil få en stor skole med i underkant av 350 elever, vanligvis med to klasser på trinnet, likevel med tre klasser for enkelte årstrinn.

Tabell 36 Solvin, Vallset og Åsbygda skoler slås sammen. Skoleadministrativ vurdering.

Solvin skole, Åsbygda skole og Vallset skole slås sammen	Årsverk	Lønnskostnad (i hele 1000)	Anslått økonomisk virkning (i hele 1000)
Rektor/assisterende rektor	1	kr 700	kr 700
Sekretær	0,4	kr 450	kr 180
Lærer	3	kr 600	kr 1 800
Sum	4,4		kr 2 680

Tabellen over tilsier en reduksjon i alle typer stillinger med til sammen ca. 4,4 årsverk og en forventet årlig innsparing på ca. 2,7 millioner kroner.

Bygningsmessige driftsutgifter anslås å bli redusert i samme forhold som arealet.

Tabell 37 Anslått endring i arealbehov når Solvin, Vallset og Åsbygda skoler slås sammen.

Anslag for endret arealbehov	Norm	11	
	Elevtall	Nåværende areal (m ²)	Endret arealbehov (m ²)
Solvin	130	2300	-870
Vallset	140	1760	-220
Åsbygda	68	1310	-562
Sum	338	5370	-1652

Med bygningsmessige driftsutgifter på ca. 5,8 millioner kroner vil det antas å være en innsparing på kr 1 784 000.

Dette gir en samlet innsparing på driftsutgiftene med ca. 4,5 millioner kroner.

Tilnærming ved bruk av enhetskostnader

En vurdering på grunnlag av enhetskostnader ved de fire skolene kan skje ved å sammenligne med enhetskostnadene for store skoler (over 300 elever), basert på gjennomsnittskostnadene ved Arstad, Hoberg og Stange skoler.

Tabell 38 Solvin, Vallset og Åsbygda skoler slås sammen. Beregning ved hjelp av enhetskostnader.

Solvin, Vallset og Åsbygda slås sammen	Antall	Enhetskostnad justert for spesialundervisning	Kostnader justert for spesialundervisning
Elever Solvin	130	kr 87 564	kr 11 383 320
Elever Vallset	140	kr 82 702	kr 11 578 280
Elever Åsbygda	68	kr 117 860	kr 8 014 480
Elever etter sammen	338	kr 76 028	kr 25 697 464
Innsparing			kr 5 278 616

Tabellen over viser et innsparingspotensial på ca. 5,3 millioner kroner.

De to metodene ga et forholdsvis likt anslag med en differanse på ca. 20 %. Vi anslår innsparingen til 4,9 millioner kroner ± 20 %.

Økte skyssutgifter ligger ikke inne i beregningene over. Økte skyssutgifter ved å sende elevene fra Vallset og Åsbygda til Solvin anslås til kr 1 190 000.

Årlig innsparing ved å slå sammen Solvin skole, Vallset skole og Åsbygda skole anslås dermed til 3,0-4,5 millioner kroner.

8.5.5 Breidablikk, Solvin og Åsbygda skoler slås sammen

Administrativ tilnærming

Ved å slå sammen Breidablikk, Solvin, og Åsbygda skole til én barneskole vil det forventede klas-setallet reduseres fra 18 til 14. Vi vil få en stor skole med i overkant av 300 elever og forholdsvis stabilt to klasser på trinnet.

Tabell 39 Breidablikk, Solvin og Åsbygda skoler slås sammen. Skoleadministrativ vurdering.

Solvin skole, Åsbygda skole og Breidablikk skole slås sammen	Årsverk	Lønnskostnad (i hele 1000)	Anslått økonomisk virkning (i hele 1000)
Rektor/assisterende rektor	1	kr 700	kr 700
Sekretær	0,2	kr 465	kr 93
Lærer	4	kr 600	kr 2 400
Sum	5,2		kr 3 193

Tabellen over tilsier en reduksjon i alle typer stillinger med til sammen ca. 5,2 årsverk og en forventet årlig innsparing på ca. 3,2 millioner kroner.

Tabell 40 Anslått endring i arealbehov når Breidablikk, Solvin og Åsbygda skoler slås sammen.

Anslag for endret arealbehov	Norm	11	
	Elevtall	Nåværende areal (m2)	Endret arealbehov (m2)
Breidablikk	108	1220	-32
Solvin	130	2300	-870
Åsbygda	68	1310	-562
Sum	306	4830	-1464

Med bygningsmessige driftsutgifter på 5,1 millioner kroner vil det antas å være en innsparing på ca. kr 1 559 000.

Dette gir en samlet innsparing på driftsutgiftene med ca. 4,8 millioner kroner.

Tilnærming ved bruk av enhetskostnader

En vurdering på grunnlag av enhetskostnader ved de fire skolene kan skje ved å sammenligne med enhetskostnadene for store skoler (over 300 elever), basert på gjennomsnittskostnadene ved Arstad, Hoberg og Stange skoler

Tabell 41 Breidablikk, Solvin, og Åsbygda slås sammen. Beregning ved hjelp av enhetskostnader

Breidablikk, Solvin og Åsbygda slås sammen	Antall	Enhetskostnad justert for spesialundervisning	Kostnader justert for spesialundervisning
Elever Breidablikk	108	kr 89 933	kr 9 712 764
Elever Solvin	130	kr 87 564	kr 11 383 320
Elever Åsbygda	68	kr 117 860	kr 8 014 480
Elever etter sammen	306	kr 76 028	kr 23 264 568
Innsparing			kr 5 845 996

Tabellen over viser et innsparingspotensial på ca. 5,8 millioner kroner.

De to metodene ga et forholdsvis likt anslag med en differanse på ca. 20 %. Vi anslår innsparing- en til 5,3 millioner kroner \pm 20 %.

Økte skyssutgifter ligger ikke inne i beregningene ovenfor. Økte skyssutgifter ved å sende elevene fra Breidablikk og Åsbygda til Solvin anslås til kr 1 210 000.

Årlig innsparing ved å slå sammen Breidablikk skole, Solvin skole og Åsbygda skole anslås dermed til 3,3-4,9 millioner kroner.

8.5.6 Breidablikk, Solvin og Vallset slås sammen

Administrativ tilnærming

Ved å slå sammen Breidablikk, Solvin, og Vallset skole til én barneskole, vil det forventede klasse- tallet reduseres fra 21 til 17. Vi vil få en stor skole med i ca. 375 elever. Dette vil gi en ustabil klassesituasjon med hensyn til klassedeling som følge av at gjennomsnittlig elevtall per årstrinn vil være 54. Det vil bli tre klasser med 57 elever på trinnet.

Tabell 42 Breidablikk, Solvin og Vallset skoler slås sammen. Skoleadministrativ vurdering.

Solvin skole, Breidablikk skole og Vallset skole	Årsverk	Lønnskostnad (i hele 1000)	Anslått økonomisk virkning (i hele 1000)
Rektor/assisterende rektor	1	kr 700	kr 700
Sekretær	0,8	kr 465	kr 372
Lærer	4	kr 600	kr 2 400
Sum	5,8		kr 3 472

Tabellen over tilsier en reduksjon i alle typer stillinger med til sammen ca. 5,8 årsverk og en forventet årlig innsparing på ca. 3,5 millioner kroner..

Bygningsmessige driftsutgifter anslås å bli redusert i samme forhold som arealet.

Tabell 43 Anslått endring i arealbehov når Breidablikk, Solvin og Vallset skoler slås sammen.

Anslag for endret arealbehov	Norm	11	
	Elevtall	Nåværende areal (m2)	Endret arealbehov (m2)
Breidablikk	108	1220	-32
Solvin	130	2300	-870
Vallset	140	1760	-220
Sum	378	5280	-744

Med bygningsmessige driftsutgifter på 5,6 millioner kroner vil det antas å være en innsparing på ca. kr 794 000.

Dette gir en samlet innsparing på driftsutgiftene med ca. 4,3 millioner kroner.

Tilnærming ved bruk av enhetskostnader

En vurdering på grunnlag av enhetskostnader ved de fire skolene kan skje ved å sammenligne med enhetskostnadene for store skoler (over 300 elever), basert på gjennomsnittskostnadene ved Arstad, Hoberg og Stange skoler.

Tabell 44 Breidablikk, Solvin og Vallset skoler slås sammen. Beregning ved hjelp av enhetskostnader.

Breidablikk, Solvin og Vallset slås sammen	Antall	Enhetskostnad justert for spesialundervisning	Kostnader justert for spesialundervisning
Elever Breidablikk	108	kr 89 933	kr 9 712 764
Elever Solvin	130	kr 87 564	kr 11 383 320
Elever Vallset	140	kr 82 702	kr 11 578 280
Elever etter sammen	378	kr 76 028	kr 28 738 584
Innsparing			kr 3 935 780

Tabellen over viser et innsparingspotensial på ca. 3,9 millioner kroner. Økte skyssutgifter ligger ikke inne i dette tallet.

De ulike beregningsmetodene gir i stor grad et sammenfallende resultat. Vi anslår innsparingen til 4,1 millioner kroner ± 20 %.

Økte skyssutgifter ligger ikke inne i beregningene over. Økte skyssutgifter ved å sende elevene fra Breidablikk og Vallset til Solvin anslås til kr 1 500 000.

Årlig innsparing ved å slå sammen Breidablikk skole, Solvin skole og Vallset skole anslås dermed til 2,1-3,1 millioner kroner.

8.6 Samlede vurderinger

Vi har vurdert ulike alternativ for å slå sammen skoler økonomisk. To tilnæringsmåter er benyttet. Bortsett fra ved sammenslåing av Romedal ungdomsskole og Stange ungdomsskole har de nye

skolene fått lavere enhetskostnader og dermed betydelige innsparinger i forventede kostnader. De skoleadministrative beregningene tar utgangspunkt i klassetall, administrative kostnader og bygningsmessige kostnader. Denne vurderingen gir langt på vei de samme innsparingene som ved bruk av enhetskostnader, men i de fleste tilfelle noe lavere tall. Denne beregningsmåten avslører at en vesentlig del av innsparingspotensialet ligger i å redusere arealbruken. Man kan spørre seg om hvor realistisk dette er, når fraflyttede skolebygninger fortsatt vil ligge der. I hvilken grad kan kommunen realisere de verdiene som ligger i bygningsmassen?

Skysskostnadene for elevene i Stange er allerede ganske store. Anslagene for økte skysskostnader viser at en betydelig del av innsparingene i driftsutgifter vil bli spist opp av økte skysskostnader. Hvis man velger de mest ytterliggående sentraliseringsalternativene vil utgiftene til skoleskyss øke med anslagsvis 3 millioner kroner. Ved nesten alle skolene som vurderes nedlagt, har 47-79 % av elevene allerede skoleskyss. Unntaket er Breidablikk, hvor 24 % av elevene nå har skyss til skolen.

Tabellen under er en sammenfatning av resultatene for årlig innsparing i driften ved de ulike alternativene.

Tabell 45 Oversikt over innsparingsmuligheter ved å redusere antall skoler i Stange kommune.

Skoler som samles	Forvente innsparing (Millioner kroner)
Romedal ungdomsskole og Stange ungdomsskole	2,0-3,0
Espa skole og Tangen skole	2,1-3,1
Breidablikk skole, Solvin skole, Vallset skole og Åsbygda skole	3,4-5,0
Solvin skole og Åsbygda skole	1,4-2,2
Solvin skole, Vallset skole og Åsbygda skole	3,0-4,5
Breidablikk skole, Solvin skole og Åsbygda skole	3,3-4,9
Breidablikk skole, Solvin skole og Vallset skole	2,1-3,1

8.7 Omleggingskostnader

Tidligere i dette kapitlet har vi vurdert endringer i driftskostnadene ved å redusere antall skoler. Det må i tillegg tas høyde for at omstilling også har en kostnad. I prinsippet kan man dele denne kostnaden i to, ut fra om man gir fra seg eller tar imot elever og ansatte.

1. Avviklingskostnader. Etter at skolen har flyttet ut, må skolebyggene få en annen funksjon, eventuelt selges. Lokalsamfunnet må tilpasse seg til den nye situasjonen.
2. Omstillingskostnader. Bygningene som skal gi rom for de nye elevene og ansatte må tilpasses, eventuelt utvides. Den nye eller utvidede skolen skal reetableres med integrering av flere elever og ansatte. Lokalsamfunnet må tilpasse seg til den nye situasjonen.

Omleggingskostnadene kan være vanskelige å tallfeste. Likevel bør man forsøke å beskrive dem for hver av de aktuelle skolene.

8.7.1 Etterbruk og bygningsmessige behov

Det er ikke foretatt noe teknisk vurdering av skolene. Likevel danner man seg et inntrykk ved en rask gjennomgang av lokalene. Tangen skole var da under renovering og utbygging. Ingen av de øvrige barneskolene synes å være i en slik teknisk stand at de krever store og snarlige renoveringer eller utbygginger.

Espa skole og barnehage er relativt ny og derfor i god stand. Den ene delen er i bruk som barnehage. Skoledelen kan også på en enkel måte omlegges til barnehagedrift og dermed fordoble kapasiteten ved å ha to store avdelinger. Hvis behovet for barnehageplasser er der, vil det dermed bli få ekstra bygningsmessige kostnader knyttet til skoledelen.

Tangen skole utvides og fornyes i 2014. Den vil ha kapasitet til å ta inn elevene fra Espa uten ytterlige utvidelser.

Breidablikk skole har en sammensatt bygningsmasse, men en effektiv arealutnyttelse. Det er ikke umiddelbart lett å se for seg en alternativ bruk av lokalene ved fraflytting.

Solvin skole har en sammensatt bygningsmasse med meget store arealer i forhold til elevtallet. Det nye skolebygget skiller seg svært positivt ut i forhold til det gamle, som delvis er avstengt. Det er ikke umiddelbart lett å se for seg en alternativ bruk av lokalene ved fraflytting.

Vallset skole har en sammensatt bygningsmasse med store arealer i forhold til elevtallet. Det er ikke umiddelbart lett å se for seg en alternativ bruk av lokalene ved fraflytting.

Åsbygda skole har en sammensatt bygningsmasse med meget store arealer i forhold til elevtallet. Det er ikke umiddelbart lett å se for seg en alternativ bruk av lokalene ved fraflytting.

Inntrykket av ungdomsskolene var ikke helt det samme. Ottestad ungdomsskole er under fornying og utbygging. Det synes å være behov for fornying av bygningene både ved Romedal ungdomsskole og Stange ungdomsskole. Ved et grovt anslag på kr 14 000 per m² (halvparten av nybygg) vil kostnadene ved Romedal ungdomsskole ligge på ca. 41 millioner kroner og ved Stange Ungdomsskole på ca. 33 millioner kroner. Ved å slå sammen Stange og Romedal ungdomsskoler kan man redusere klassetallet med tre. En fornying av Stange ungdomsskole vil måtte ta hensyn til elevene fra Romedal. Skolen må i tillegg til ellers nødvendig fornying, bygges ut for å kunne ta fem paralleller. Dette tilsier brutto ca. 1500 m² til en antatt kostnad på ca. 42 millioner kroner. En bygningsmessig samling vil dermed koste omtrent det samme som å renovere hver av skolene for seg.

Hvis Romedal ungdomsskole flytter til Stange, vil det kunne være aktuelt å flytte barneskolene til ungdomsskolebygget. Dette bygget har stort sett de spesialrommene som en stor barneskole trenger.

En tre parallellers barneskole med ca. 450 elever ville ha behov for 21 klasserom/grupperom og personalavdeling og spesialrom på til sammen ca. 5000 m². Dette tilsier en investering på ca. 140 millioner kroner. Antatt bruk av Romedal ungdomsskole (2 950 m²) og halv kostnad for rehabilitering vil kostnadene kunne begrenses med ca. 41 millioner kroner til ca. 99 millioner kroner.

En to parallellers barneskole med ca. 340 elever trenger 14 klasserom/grupperom mv. og et areal på ca. 3800 m². Dette tilsier en investering på ca. 106 millioner kroner. Antatt bruk av Romedal ungdomsskole (2 950 m²) og halv kostnad for rehabilitering gjør at kostnaden vil kunne begrenses med ca. 41 millioner kroner til ca. 65 millioner kroner.

Solvin skole kan på en god måte dekke en to parallellers 1.-4. trinns skole. En tre parallellers skole ville få det trangt. En løsning for tre paralleller kan være å bruke spesialrommene til klasserom og la skolen bruke spesialrommene i Romedal skole. Midlertidig eller permanent kan dermed Romedal (ungdoms)skole og Solvin skole dekke arealbehovene for en felles barneskole for Romedal. De laveste investeringskostnadene får man for en to parallellers skole, anslagsvis 41 millioner kroner.

8.8 Mulige endringstiltak

På bakgrunn av våre analyser ser vi følgende mulige endringstiltak:

1. Elevene ved Espa skole flyttes til Tangen skole.
Tiltaket kan iverksettes raskt.
Innsparinger i driften vil ligge i størrelsesorden 2,1-3,1 millioner kroner per år.
Skolelokalene på Espa kan omdisponeres til barnehageformål.
2. Elevene ved Romedal ungdomsskole flyttes til Stange ungdomsskole.
Tiltaket kan iverksettes etter at Stange ungdomsskole er renovert og har fått et økt areal på ca. 1500 m². Samlet investering anslås til ca. 75 millioner kroner.
Innsparing i driften vil være i størrelsesorden 2,0-3,0 millioner kroner per år.
Skolelokalene omdisponeres til barneskoleformål.
3. Solvin skole, Vallset skole og Åsbygda skole, danner Romedal skole og overtar lokalene til Romedal ungdomsskole.
Tiltaket kan iverksettes etter at Romedal ungdomsskole er slått sammen med Stange ungdomsskole og etter at skolelokalene er renovert.
Tiltaket kan iverksettes skrittvis ved at man først samler 5.-7. trinn i den tidligere ungdomsskolen og så samler 1.-4. trinn ved Solvin skole.
Investering for å samle 5.-7. trinn anslås til ca. 41 millioner kroner.
Investering til nybygg for også å få med 1.-4. trinn anslås til ca. 24 millioner kroner.
Innsparing i driften vil være i størrelsesorden 3,0-4,5 millioner kroner per år.
De fraflyttede skolene kan avhendes.

Flere forhold tilsier at Breidablikk skole drives videre. Denne skolen er forholdsvis arealeffektiv, den har forholdsvis få elever som trenger skoleskyss, og når elevtallet på ved Ottestad ungdomsskole blir så stort at den hovedsakelig har fire klasser på trinnet, kan man velge å la elevene fra Breidablikk få sitt ungdomstrinntilbud der.

Referanser

Amundsveen og Øines (2003) *Lisa gikk til skolen... Hvilke konsekvenser har skolenedleggelse for skoleskyss?* Bodø: Nordlandsforskning. NF-rapport nr. 14/2003.

Askheim, TO. og Grenness, T. (2008). *Kvalitative metoder for markedsføring og organisasjonsfag*. Oslo, Universitetsforlaget.

Båtevik, FO., Grimsrud, GM., Dvergsdal, G. og Aarset, ME. (2014) *Når ein vidaregåande skule blir borte. Konsekvensar for lokalsamfunnet*. Volda: Møreforskning. Rapport nr. 36/2013.

Egelund, N. og Laustsen, H. (2006) *School closure: What are the consequences for the local society?* Scandinavian Journal of Educational research, Volume 50, issue 4.

Falch, Torberg og Linn Renee Napers (2008). *Lærerkompetanse og elevresultater i ungdomsskolen*. SØF-rapport nr. 01/08, Trondheim. (www.udir.no/Tilstand/Forskning/Rapporter/Senter-for-okonomisk-forskning-SOF/Larerkompetanse-og-elevresultater-i-ungdomsskolen-2008/).

Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanningene for 1.-7. trinn og 5.-10. trinn. (FOR 2010-03-01 nr 295)

Hagen, A., Steitlien, Å. og Thorstensen, A. (2010) *Vurdering av skolestruktur i Sauherad kommune*. Telemarksforskning-Notodden. Rapport nr. 2/2010.

Hagen, T. (1992) *Skulen og busettinga. Demografiske konsekvensar av ulike skulemønster*. Volda: Møreforskning. Rapport nr. 9212.

Hargreaves, L; Kvalsund, R og Galton, M. (2009) *Reviews of research on rural schools and their communities in British and Nordic countries: Analytical perspectives and cultural meaning*. International Journal of Educational Research. Volume 48, Issue 2, 2009, P. 80-88

Hattie, J. A. C. (2009). *Visible learning: A Synthesis of 800+ meta-analyses on achievement*. Routledge, Oxford

KOSTRA (SSBs statistikk over kommunal tjenesteproduksjon og økonomi)

Kunnskapsløftet, <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/>

Kvalsund, R. (2009) *Centralized decentralization or decentralized centralization? A review of newer Norwegian research on schools and their communities*. International Journal of Educational Research, Volume. 48, Issue 2, 2009, Pages 89-99

Leuven, Edwin og Marte Rønning (2011). *Classroom Composition and Pupil Achievement*, Discussion paper no 5922, Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit, Bonn

Lov om grunnskolen og videregående opplæring (opplæringsloven). (http://www.lovdatab.no/cgi-wift/wiftldles?doc=/usr/www/lovdata/all/nl-19980717-061.html&emne=oppl%c6ringslova*&&)

Nilsen, R. (2000) *Bygdemakt, yrkeskombinasjoner og bosettingsfordeling. Opplegg til komparativ analyse av årsaker til befolkningsutvikling og befolkningsfordeling i tre nordnorske bygdekommuner*. Prosjekt "Yrkeskombinasjonenes komparative fortrinn". Notat 2.

NOU (2002:10). *Førsteklasses fra første klasse*

NOU (2005:18). *Fordeling, forenkling og forbedring*

NOU 1998:18, *Det er bruk for alle. Styrking av folkehelsearbeidet i kommunene*.

Pettersen, L.T., Sollund, M, Solstad, K.J. og Øines, T. (2001) *Skolestrukturen i Skaun. Sentralisert eller desentralisert?* Bodø: Nordlandsforskning. NF-rapport 11/2001

Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU), april 2012

Rapport fra Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU), april 2013

Rønning W., Solstad K.J, Øines T. (2003) *Det trengs ei hel bygd for å oppdra et barn*. Bodø: Nordlandsforskning. NF-rapport nr 3/2003.

Sell, R.S & F. Leistritz. L. (1997) *Socioeconomic impacts of school consolidation on host and vacated communities*. Community Development Society. Journal. Volume 28, Issue 2, 1997

Sigsworth, A. og Solstad, KJ. (red) (2005). *Small rural schools. A small inquiry*, Høgskolen I Nesnas skriftserie nr 64 ISBN 82-7569-130-3.

Skolebruksplan for Bergen kommune 2011-2024

<https://www.bergen.kommune.no/aktuelt/tema/skolebruksplan>

Skoleporten/Utdanningsdirektoratet (<http://skoleporten.udir.no/>)

Sollien, Tone H. (2008). Asplan Viak (www.skoleanlegg.utdanningsdirektoratet.no/asset/2027)

Sollund, M. og Solvoll, G. (2000) *Skolestrukturen i Malangen. Økonomi eller velferd?* Bodø: Nordlandsforskning. NF-rapport 24/2000.

SSB. (2012). *Folkemengde og areal i tettsteder. Kommune*.

<http://www.ssb.no/a/kortnavn/befteft/tab-2012-09-06-02.html>

SSB (2010). *Stabilitet i kommunenes økonomiske atferd 2001 – 2008*.

Standardprogram for nye grunnskoler i Oslo

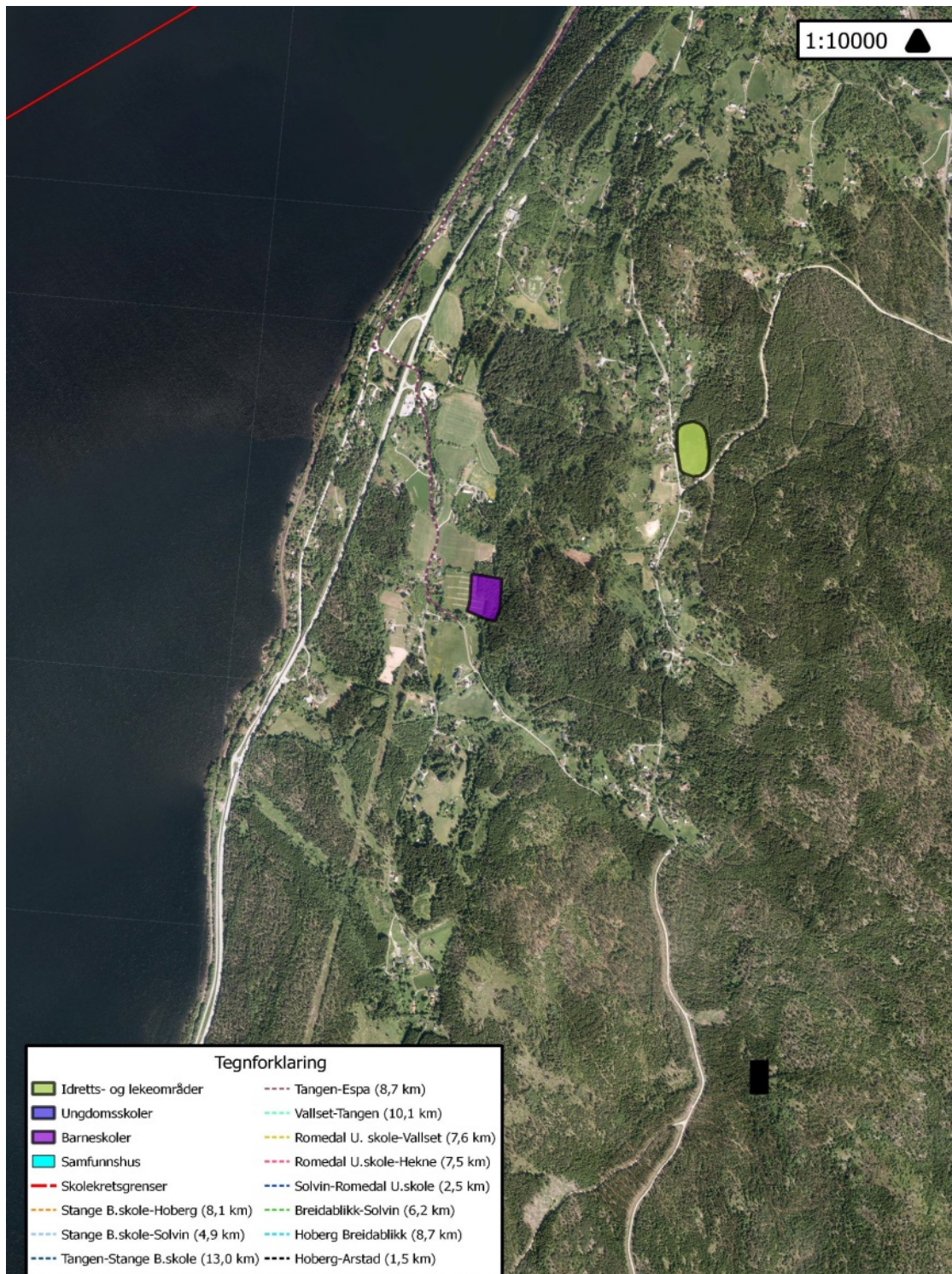
(<http://www.utdanningsetaten.oslo.kommune.no/skoleanlegg/skoleanleggenes-utforming/bygg-for-laering/>)

Stange kommune. (2011). *Kommunal planstrategi. Status og utfordringsdokument for Stange kommune*.

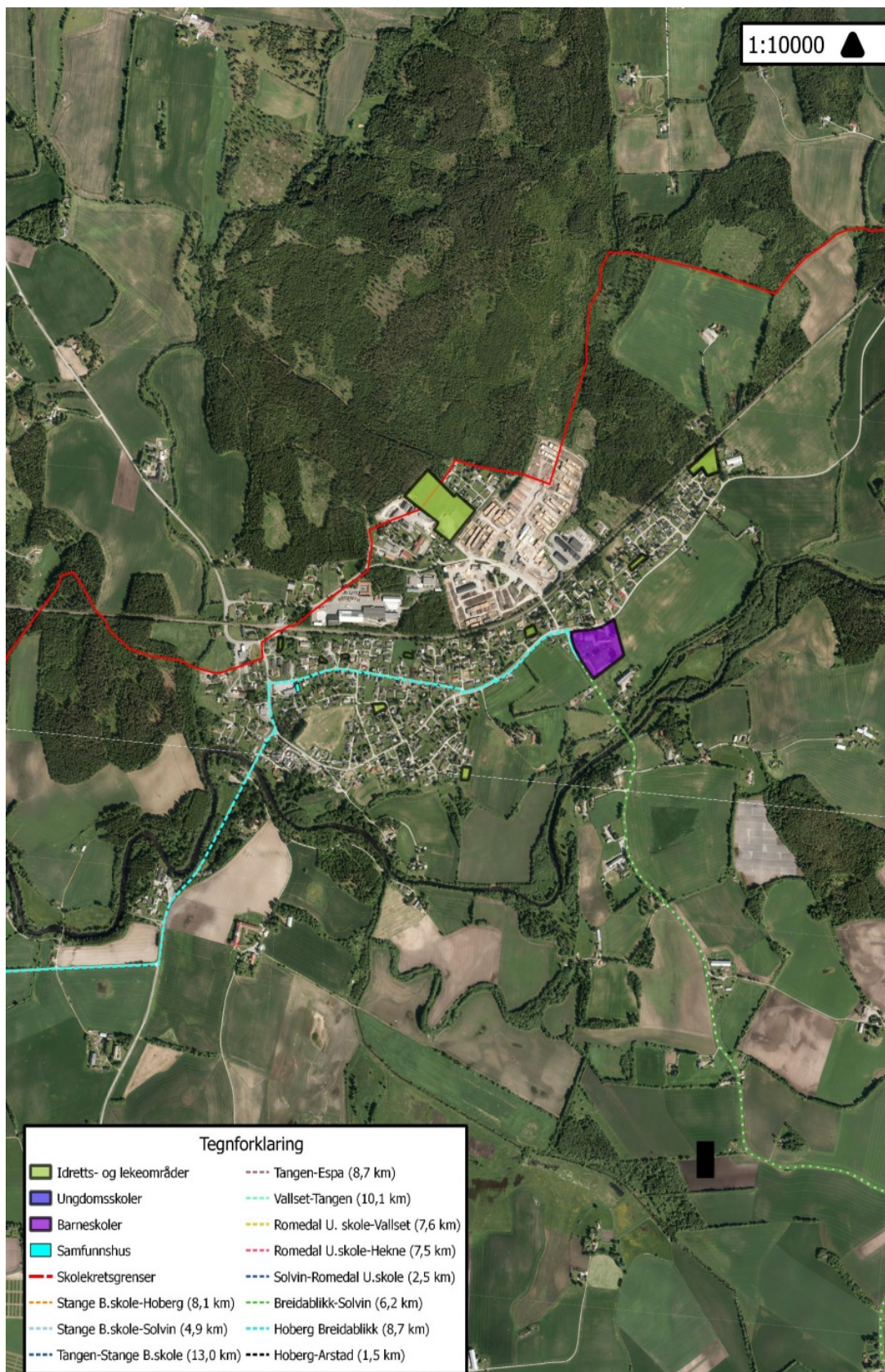
<http://www.stange.kommune.no/getfile.php/Filer/Stange/PDF/Planer/Planstrategi%202012-2016/Status%20og%20utfordringsdokument%20for%20Stange%2031.10.pdf>

- Stange kommune. (2012). *Kommunal planstrategi 2012-2016*.
http://www.stange.kommune.no/getfile.php/Filer/Stange/PDF/Planer/Planstrategi%202012-2016/KOMMUNAL%20PLANSTRATEGI%202012_4.pdf
- Stange kommune. (2003). *Kommuneplan 2003-2015. Samfunnspolitisk del*.
[http://www.stange.kommune.no/getfile.php/Filer/KOMMUNEPLAN -
Samordnet rapport fra fire komiteer.pdf](http://www.stange.kommune.no/getfile.php/Filer/KOMMUNEPLAN-_Samordnet_rapport_fra_fire_komiteer.pdf)
- Stange kommune. (2013). *Kommuneplan – Samfunnsdel 2013-2025. Høringsutkast*.
[http://www.stange.kommune.no/getfile.php/Filer/Stange/PDF/Planer/samfunnsdel/H%C3%B8ring
sutkast_endelig.pdf](http://www.stange.kommune.no/getfile.php/Filer/Stange/PDF/Planer/samfunnsdel/H%C3%B8ring_sutkast_endelig.pdf)
- Stange kommune. (2013) *Tilstandsrapport grunnskolen Stange kommune 2013*.
- Statens helsetilsyn. (2008). *Veileder til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler*.
- Steinkjer kommune. (2012) *Vurdering av skolestruktur i Steinkjer kommune*. Grunnlagsnotat.
- St.meld. nr. 21. (2005-2006) *Hjarte for heile landet: Om distrikts- og regionalpolitikken*. Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet.
- Senter for økonomisk forskning (SØF) (2008). *Analyser av kommunenes utgiftsbehov i grunnskolen*. SØF-rapport nr. 02/08.
- Udir-01-2013 (Rundskriv fra Utdanningsdirektoratet av 25. juni 2013)
- Utdanningsdirektoratet (2013). *Sprikende funn i forskning på lærertetthet*. Artikkel i serien *Forskning viser*. (www.udir.no/Tilstand/Forskning/forskning-viser/Sprikende-funn-i-forskning-pa-larertetthet/)
- Utdanningsdirektoratet (2013) *Tydelig lederskap fremmer gode relasjoner, samarbeid og elevprestasjoner*. Artikkel i serien *Forskning viser*. (<http://www.udir.no/Tilstand/Forskning/forskning-viser/Tydelig-lederskap-gir-gode-elevprestasjoner/>)

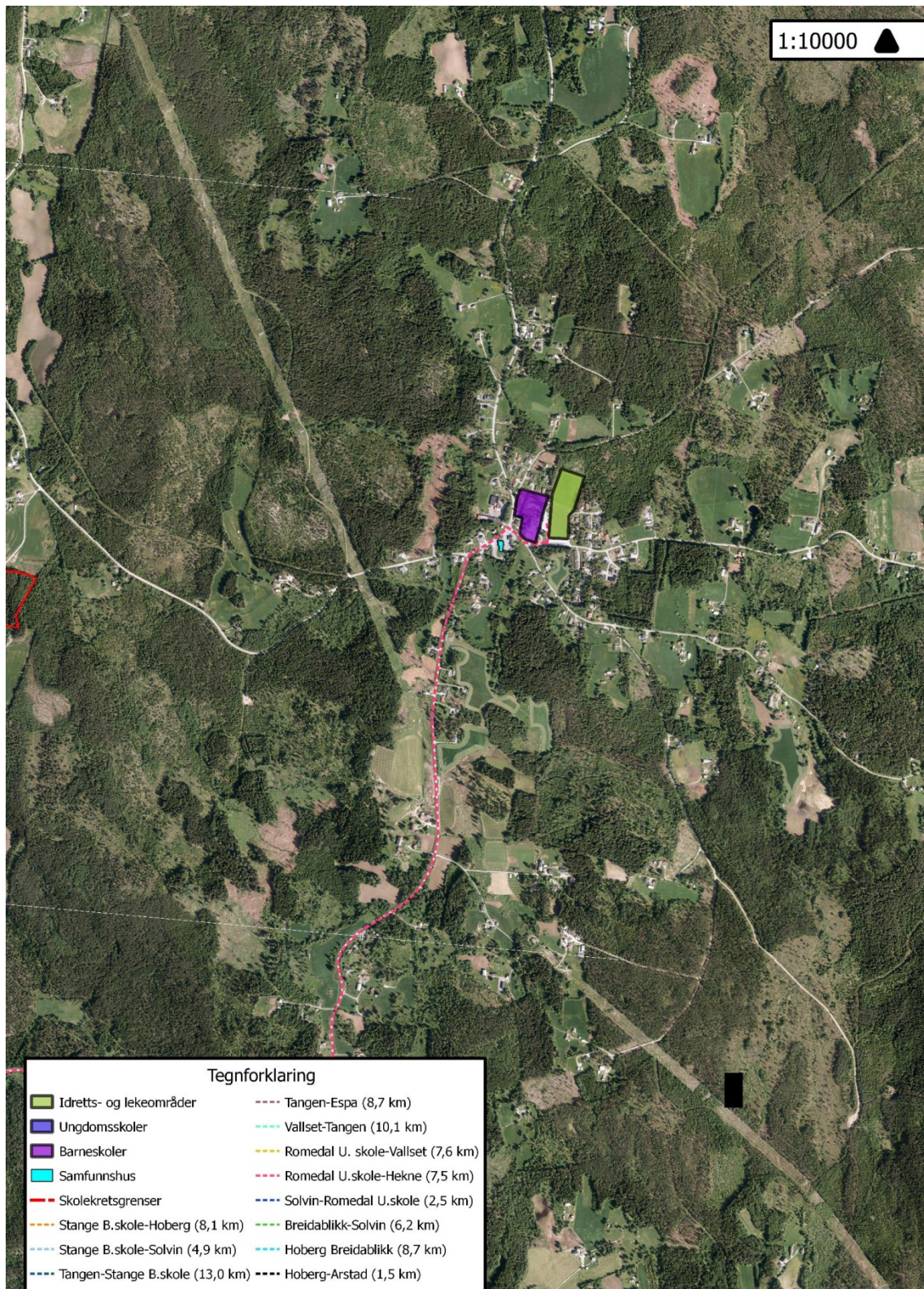
Vedlegg 1: Kart

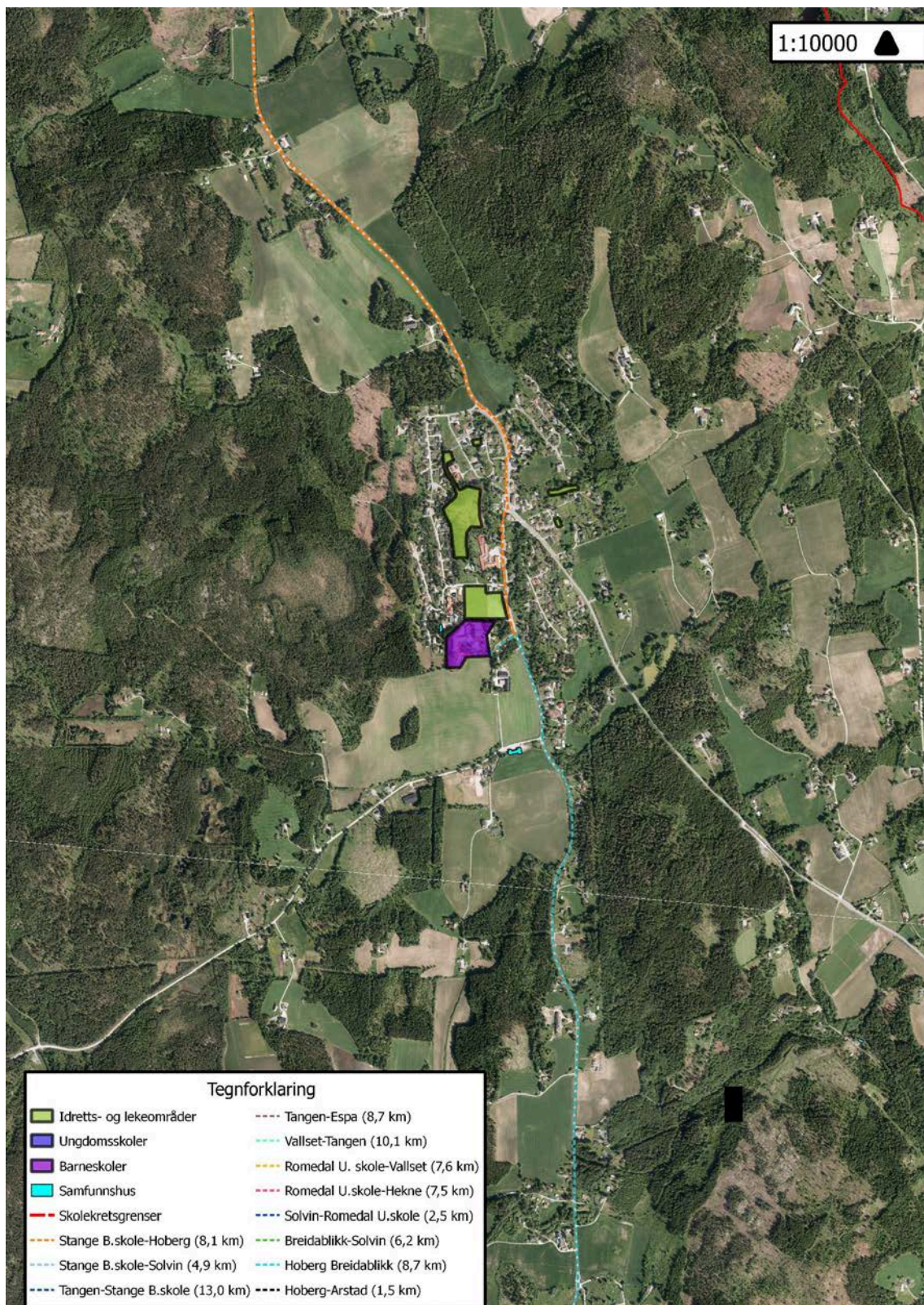
Figur 40 Kart over Espa. Kilde: Plan-, bygg- og oppmålingsavdelingen Stange kommune.

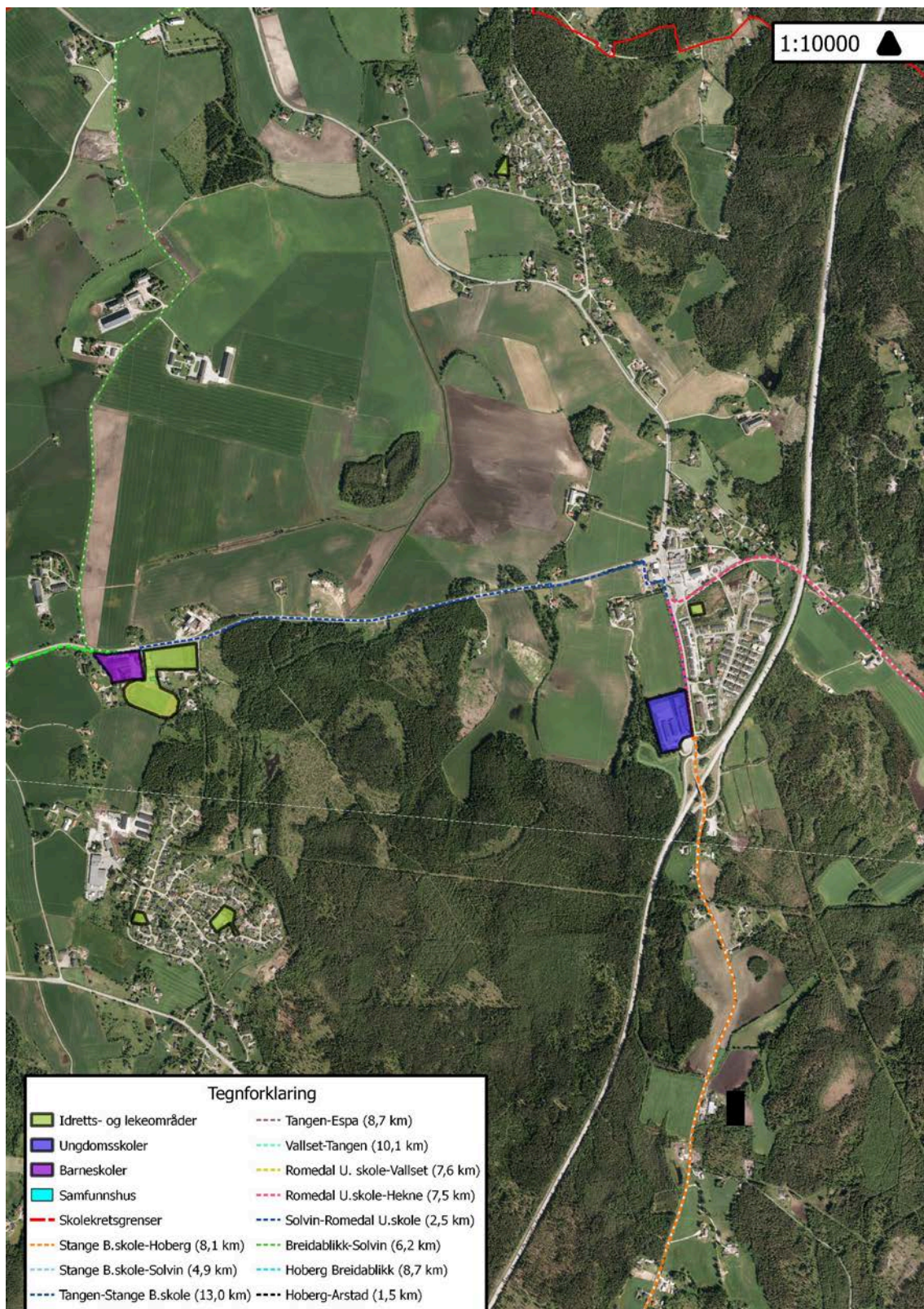
Figur 41 Kart over Ilseng. Kilde: Plan-, bygg- og oppmålingsavdelingen Stange kommune.

Figur 42 Kart over Åsbygda. Kilde: Plan-, bygg- og oppmålingsavdelingen Stange kommune.

Figur 43 Kart over Vallset. Kilde: Plan-, bygg- og oppmålingsavdelingen Stange kommune.

Figur 44 Kart over Romedal (Romedal ungdomsskole og Solvin skole). Kilde: Plan-, bygg- og oppmålingsavdelingen Stange kommune.

Vedlegg 2: Skoledata

Dette vedlegget er ikke trykket i denne versjonen.